ڪُمارس

(ناول)

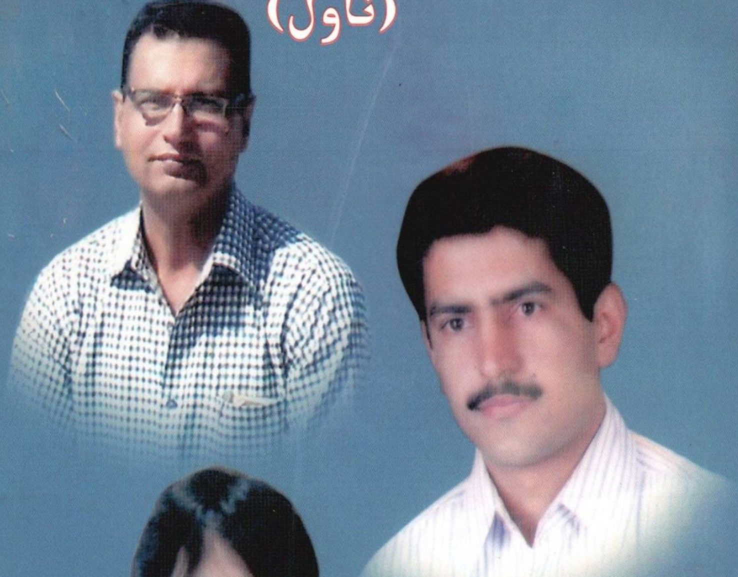

ليکڪ: امر گوپالاڻي

پيٽ

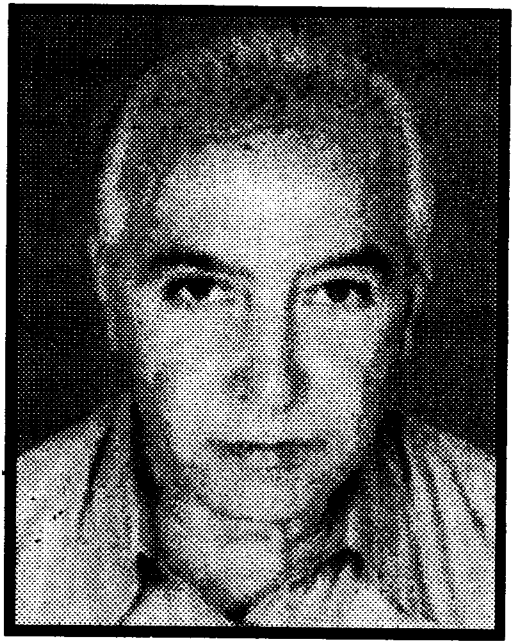

”ڪمارس“ ناول وڏي عزت مان سان
پيٽ تو ڪريان شري چُنيلال واڌواڻي
صاحب کي، جنهن جي پريرڻا سان مون
هيءُ ناول لکيو آهي.

- امر گوپالاڻي

ڪُمارس

(ناول)

(پاڳو پهريون)

امر گوپالاڻي

ڪُمارس

(ناول)

(ڀاڱو پهريون)

ليکڪ : امر گوپالاڻي

سرنامو : اي-98، ساڪيت، اِنڌور-452018.

موبائيل : 0898983188.

دفعو : پهريون- سال : 2014

ڇپائيندڙ : امر گوپالاڻي

ڪاپيون : 500

قيمت : 100 رپيا

ٽائيپ سيٽنگ : سنڌي احوال

۽ ڇپائي ڏيندڙ : اي-وارڊ، مين روڊ، ڪبيرنگر، احمدآباد.

(مڌيه پرديش سنڌي ساهتيه اڪادمي ڀوپال جي مالي مدد سان شايع ٿيل)

KUMARS

(Novel) (1st Part)

Writer : **Amar Gopalani**

Add : A-98, Saket, Indore-452018
Mo. : 08989831884

Edition : **1st**

Year : **2014**

Published : **Amar Gopalani**

Copies : 500

Price : 100/ Rs.

Type Setting : **Sindhi Ahiwal**

& Printed by : A-Ward Main Road, Kubernagar, Ahmedabad.
Mo. : 09429064299 Ph. : 079-22836774

(Financial Aid from M.P. Sindhi Sahitya Academy, Bhopal)

مهاڳ

امرلعل گوپالاڻيءَ جي لکڻ جو انداز سندس سالن جي تجربي ۽ مشاهدي، معاشي نابرابري جي خلاف سندس خيالات ۽ اِنساني همدردي سان سرشار هرديہ جو هجڻ بہ آهي- هن پاڻ بہ ورهاڱي کان پوءِ جوانيءَ ۾ ڪيئي ڪشالا ڪڍيا ۽ ٻين جا ڏکہ درد بہ ڏٺا ۽ محسوس ڪيا آهن.

امرلعل گوپالاڻي پنهنجي هن ناول ۾ لفظن ذريعي ڪردارن جو اُهڙو تہ نقش چِٽي ٿو جو هر پاتر جيئرو جاڳندو، ڇُرندڙ پُرندڙ اِنسان اسان جي سامهون اَچي بيهي ٿو. هن صاحب جي ٻولي ٺيٺ ساهتيڪ نہ هوندي بہ سادي ۽ سچائيءَ سان ڀريل آهي. ڇو تہ هوُ عام پاٺڪن لاءِ لکندو آهي ۽ اُنهن کي پنهنجي منشا، مُراد، مقصد ۽ مطلب بہ سادي نموني ۾ عام رواجي طور ڳالهائيندڙ سادي ۽ سرل ٻوليءَ ۾ بيان ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. هن جي ناول ۾ توهان کي ڪوبہ ڏکيو لفظ ۽ نہ ئي وري ڪو دقيق ۽ ڏکيو فيلسوفاڻو نقطو ۽ خيال ملندو. هن لاءِ ادب ساهتيہ ڪلا هڪ آئيني مثل آهي جيڪي سماج ۾ ٿيندو رهندو آهي، اُن جو ئي ساڳيو عڪس سندس آئينو بہ ڏيکاريندو آهي. اِن ڪري سندس ناول ۾ هٽرادو ۽ بيڪار جي ديگهہ کان پري سچيون ۽ حقيقي لڳندڙ گهٽنائون لڳنديون آهن.

هونئن تہ گوپالاڻي صاحب ڪهاڻيون لکندا آهن. ويجهو هن جي ڪهاڻي ”نياڻيون ناهن نماڻيون“ جو منچن تمام سٺي نموني ڀوپال جي رنگہ سموهہ جي ڪلاڪار شري اشوڪ ٻلاڻي جي هدايتڪاريءَ ۾ اِستيج تي ڪيو ويو. اِندور جي سامعين تمام گهڻي ساراهہ ڪئي. ڪهاڻين کان علاوه امرلعل گوپالاڻي صاحب مذاقيہ ڪالم بہ لکندو رهيو آهي ۽ ويجهو ئي ”ڪلوُمل بلوُمل“ جي نالي سان ڪتاب ڇپايو اٿائين. مذاق

سان گڏوگڏ سماجڪ بُراين خلاف بہ هڪ پيغام هوندو آهي پر اِهو ضروري نہ آهي تہ هوُ صرف هڪ صنف تي ئي قلم آزمائي. ڪنهن بہ ليکڪ جي اِظهار جو فارم تبديل ٿي سگهي ٿو. اڄ جيڪو ليکڪ ڪهاڻيون لکي ٿو تنهن لاءِ اِهو آسان ۽ ممڪن آهي تہ اڳتي هلي هوُ ناول بہ لکي يا شاعري بہ ڪري.

ساهتيہ جي اِن اؤلي سؤلي سفر ۾ حالانڪ هن جو ڪو آئيڊل ڪونهي پر مونکي ويجهو رهڻ ڪري خبر آهي تہ هن جي ساهتيہ سرجڻ جي پويان مُراد ڇا آهي- گوپالاڻي صاحب يونائيٽيڊ سنڌي فورم اِنڊور برانچ جو صدر آهي ۽ دادي پشپا آڏواڻي ۽ گيان هيمناڻي، جنهن جا مرڪزي اڊيڪش ۽ جنرل سيڪريٽري آهن، اُنهن جي خيالن کان متاثر آهي- جن جو چوڻ آهي تہ سنڌين کي پنهنجو ڪو اَهڙو زمين جو ٽُڪرو هجي جنهن کي هوُ سنڌ چئي سگهن. اِن لاءِ هوُ سنڌي سينئين ۽ وديش ۾ رهندڙ سنڌي سينئين کي پڻ اٿسڊي طرح ٻڌائي ٿو تہ جارج ابراهيم گريئرسٽ C.A. Grearstu جي ڪتاب ''لنگئسٽڪ سروي آف اِنڊيا Lniguistic Survey of India'' ۾ جيڪي علائقا سنڌي ٻولي ڳالهائيندڙن جا ڏيکاريا ويا آهن يعني ڪڇ، آديپور، گانڌيڌام، جيسلمير، ٻاڙميڙ، جالور وغيره ۾ اِهي سينيون پنهنجا ڪارخانا لڳائن ۽ اِسڪول ڪاليج کولين بجاءِ ٻين شهرن جي، جيئن اڳتي هلي اُتي سنڌي ڪنا ٿين ۽ ٻين شهرن کان بہ اچي اُتي نوڪريون ڪن ۽ رٽاير ٿيڻ کانپوءِ اُتي اچي رهن. نارائڻ سروور ۾ شاندار جهوليلال مندر ناهڻ جي اِسڪيم بہ چالو ٿيڻ واري آهي ۽ گجرات سرڪار سستي اگهہ تي زمين ڏيڻ قبوليو آهي. مطلب تہ اڳتي هلي اِها ايراضي ''نئين سنڌ'' ٿيڻ واري آهي. اسان سنڌي هوندي بہ تہ برپٽ ۾ باغ لڳائڻ وارا آهيون، هٽي هنڌ ڪنداسين. مٿيون ويچار رکي گوپالاڻي صاحب هن ناول ۾ ڏيکارڻ جي ڪوشش ڪئي آهي تہ ڪيئن ''ڪمارس'' ''Kumars'' خاندان جي اڳوانن پنهنجو الڳہ شهر ٻڌڻ ۾ ڪاميابي حاصل ڪئي. اسان وٽ هِت هندستان

۾ ۽ وديشي ملڪن ۾ الائي ڪيترائي ڪُمارس ۽ ڪُماريون رهن ٿا. اهي اگر ڪوشش ڪن ته نئين سنڌ نهي پوندي.

گوپالاڻي صاحب ڪي اسان جي سنڌي سماج ۾ جيڪي ورگ سنگهرش، نااِنصافيون، ذات پات، اميري غريبي جون ڪاهيون آهن ۽ ڌارمڪ ڪٽرپڻو ته نه پر پنت پڻو آهي، منافقتون آهي ۽ هڪ ٻئي جي ٽنگ ڇڪڻ جي عادت آهي، اِنهيءَ جي برخلاف ناول ۾ اِنهن ڳالهين جي اُبتڙ ڪرڻ جو پيغام آهي ۽ چاهيون ته سمجهي ٻڌي ۽ همٿ سان اُهي بُرايون به ختم ٿي سگهن ٿيون. سڀ سنڌي گڏجي مسجي خوش خورم رهي سگهن ٿا.

بهرحال ليکڪ پنهنجي ڌرتيءَ ۽ ٻوليءَ سان ۽ اِن جي اَڻمٽڻ واري قدرن ۽ سنسڪرتيءَ سان پورو نباهيو آهي. ناول اوهان جي هٿن ۾ آهي- مان وڏيڪ ناول جي پاترن تي روشني نه وجهندي اوهان پڙهندڙن تي ڇڏيان ٿو ته هوُ ليکڪ کي ڪيتري شاباسي ڏين ٿا. مونکي اُميد ئي نه پر پورڻ وشواس آهي ته پاڻکن کي هي ناول قبول پوندو ۽ بس.“

چُنيلال واڌواڻي

موبائيل : 09893400198

ليکڪ طرفان

دوستو،

هر ليکڪ جي ڪتاب تي لکيل هوندو آهي، ’حق واسطا ليکڪ جا قائم‘ ليڪن حقيقت اِها آهي تہ ليکڪ جيڪي لکي ٿو اُن جو ميٽر سماج وٽان ئي ٿو کڻي ۽ لکي سماج کي ئي موٽائي ٿو ڏئي. ساهتيہ جي اصلي مالڪ سماج ئي آهي. گهٽ ۾ گهٽ آءٌ تہ اِئين ٿو مڃان.

”ڪمارس“ ناول پڻ سماج جي مليڪيت آهي. مون فقط بہ پارٽ ئي لکيا آهن. اُن سبجيڪٽ کي گهڻو اڳتي کڻي وڃڻ جي گُنجائش آهي. آءٌ شايد وڌيڪ لکي سگهان. اِئين نہ آهي تہ لکڻ لاءِ مون وٽ ميٽر يا سوچ نہ آهي، حقيقت اِها آهي تہ هاڻي آءٌ ٿڪو آهيان.

اگر ڪوبہ ليکڪ دوست ڪمارس ناول کي اڳتي کڻي وڃي تہ مونکي خوشي ٿيندي. شرط اِهو آهي تہ جيڪي بہ لکندو اُن کي سماج جي ملڪيت سمجهندو. پلي ڪتاب وڪڻي لاڳت ڪڍڻ چاهي، چار پئسا ٻنڌ ۾ اچنس تہ بہ هرج نہ آهي. ڪوئي اِنعام اڪرام مليس تہ بہ خوشيءَ خوشيءَ وٺي ليڪن اُن کي پنهنجي ملڪيت نہ سمجهي، سماج جي امانت سمجهي.

امر گوپالاڻي

اي-98، ساڪيت، اِندور-452018.

سيل نمبر : 08989831884

صبوح جو وقت هو، اجيڪمار پنهنجي ڪمري ۾ وينو ريڊيو تي خبرون ٻڌي رهيو هو. سڄي مُلڪ ۾ جڳهه جڳهه تي فساد ٿي رهيا هئا. اجيڪمار ريڊيو بند ڪري گهري سوچ ۾ پئجي ويو.

تيجپور جهڙي ڳوٺ ۾ بجلي ۽ ريڊيو عجب ۾ وجهڻ جهڙي ڳالهه هئي، ليڪن هئي حقيقت. اِهو تيجڪمار جو پرتاب هو جو تيجپور جهڙو ننڍڙو ڳوٺ سڙڪن ذريعي ريلوي اِسٽيشن، تعلقي ۽ ضلع جي شهر سان ڳنڍيل هو. ڳوٺ ۾ پڻ سنيون سڙڪون هيون. ڳوٺ ۾ بجلي پڻ هئي. تيجڪمار ڏڪئي وقت ۾ سرڪار کي وڏي مالي مدد ڪري اِهي سهوليتون حاصل ڪيون هيون.

راءِ گهراڻي جي ڏهين پيڙهي ۽ ڪمار گهراڻي جي ٽين پيڙهي راءِ تيجڪمار تيجپور ڳوٺ وسايو هو. ڪمار وارا سيٺ سڏائڻ پسند نه ڪندا هئا. ڪڏهن راءِ گهراڻي سان وابسط هئا. راجائي وين تہ ٽِڙي پکڙي ويا. تيجڪمار جي حصي ۾ تيجپور ۽ ڇهن ٻين ڳوٺن جي زمينداري آئي.

قدرت جي گود ۾ وسيل تيجپور ڳوٺ خوبصورت، سرسبز ۽ دلڪش هو. باغ بغيچا، وڏو تلاءُ، تلاءُ ۾ آڙيون، بدڪون، مڇيون، ڪمل جا گل، ٻيهه، ڏوڏيون، ـگهڻو ڪجهه هو. پکين جي چهچهاٽ، ڪوئل جي ڪُوڪ، مورن جي موُج لڳي پيئي هوندي هئي. هرڻن جا جُهنڊ نينگه ٽپا ڏيندا تلاءُ تي پاڻي پيئڻ ايندا هئا.

ڳوٺ ۾ ڪمارن جي وڏي حويلي، ڪجهه فاصلي تي اوطاق. اوطاق جي ميدان ۾ ڳانئين، مينهن جو واڙو، گهوڙن جو طبيلو. بگيءَ لاءِ شيڊ، اَن جو گُدام سڀ سهوليتون موجود هيون. سڄي اوطاق ۽ ميدان اونچي باﺋونڊري وال سان ڪوَر ٿيل هو. هڪ دروازو اوطاق ۾ اچڻ وڃڻ لاءِ تہ ٻيو ميدان ۾ اچ-وڃ لاءِ هو. تيجپور ۾ سيٺ شاهوڪارن جا وڏا ٻہ منزلا گهر

هئا تہ غريب طبقي جا ننڍا گهر پڻ هئا. ڳوٺ جي آخري ڇيڙي تي، مسلمان هارين جا جهوپڙا هئا. بستيءَ ۾ ئي هڪ مسجد هُئي.

هندن جو گُردوارو، شِوُ مندر ۽ مڙهي هئا. هڪ پرائمري اِسڪول هو. اِسڪول جي سامهون وڏو ميدان هو، جتي رانديون بہ ٿينديون هيون تہ پڳٽ ۽ ناچ گاني جون محفلون بہ ٿينديون هيون. اِسڪول جي بائونڊري وال جي ٻاهران هڪ بگي ۽ بس بہ اچي بيهندي هئي. سڄي ڏينهن ۾ ٻنهين جو هڪ ئي ڦيرو ٿيندو هو.

شهر ۾ رائيس مِل، هڪ پڪو مارڪيٽ، جتي هر طرح جا دڪان هئا. بجاج، سونارو، پساري ۽ ٻيا پڻ واپاري، فروٽ، ڊراءِ فروٽ، پاڇيءَ وارا، حلوائي پڻ هئا، مڇي، تيوڻ جا بہ الڳہ دڪان هئا.

ڊکڻ، موچي، لوهار، مسلم بستيءَ ۾ هئا. ڪُل ملائي تيجپور هڪ خوشحال ڳوٺ هو. زمينون ڳوٺ سان لڳہ ڀرواڙيءَ ۾ هيون.

ڪمارن جي، آسپاس جي ستن ڳوٺن ۾ زمينداري هئي. هوُ تيجپور واري زمين هارين کان بٽيءَ تي ڪرائيندا هئا. باقي ڇهن ڳوٺن جي زمين ننڍن زميندارن کي ٺيڪي تي ڏيندا هئا. هر سال اُنهن کان مقرر رقم وٺندا هئا.

ڪمارس جي سکر ۾ هڪ ڪوٺي هئي. جتان هوُ سارين ۽ چانورن جو واپار ڪندا هئا. واپار سندن پائيوار سنڀاليندا هئا. ڪراچيءَ ۽ بامبي ۾ سندن پلاوٽا هئا. جن جي معرفت چانورن جو واپار ڪندا هئا.

راءِ تيجڪمار روبيلو اِنسان هو. گنيلو بُدن، بلوري اکيون، گانگٽ جيڏيون وڏيون ڇُهنبدار مُڇون، پهراوي ۾ ڌوتي چوغو ۽ پڳڙي. پيرن ۾ بوٽ. جڏهن بگي ڪري گهتيءَ مان نڪرندا هئا تہ زائفون پڇي وچي ڪمري ۾ لڪنديون هيون، هيسيل ٻار ماءُ جي گود ۾ پناھ وٺندا هئا يا پنيان لڪي بيهندا هئا.

هڪ دفعو پاڙي ۾ ڪنهن زائفان جي ڊليوري ٽيڻ واري هئي. دائيءَ حيلا هلايا ليڪن ٻار ٻاهر نٽي آيو. مائي سورن ۾ پيئي ڦٿڪي. تيجڪمار

کي پتو پيو تہ ڪمري ۾ وڃي بندوق لوڊ ڪري ڪٺي آيو. ٻاهر پڌر ۾ اچي تيجڪمار هوائي فاير ڪيو. مائيءَ دهشت ۾ اچي ڇرڪ ڀريو. ٻار ٻاهر اچي ويو. مائي بيهوش ٿي ويئي ڪجهہ دير ڪانپوءِ هوش ۾ آئي.

ٻي مهاڀاري لڙائيءَ وقت انگريز سرڪار سيٺ شاهوڪارن، وڏيرن، زميندارن کان وڏيون رقمون وٺي ڪين راءِ صاحب ۽ رائبهادر جا لقب ڏيڻ لڳي. اهڙي آڇ تيجڪمار کي بہ ٿي. تيجڪمار آڇ ٺڪرائيندي چيو- اسانکي فرنگين جي لقب جي ضرورت ناهي، اسين خانداني راءِ آهيون. راجا راءِ ڏياچ جي ونش مان. سرڪار کي رقم کپي تہ بدلي ۾ تيجپور کي سڙڪ ۽ بجلي ڏيو. ڊپٽي ڪليڪٽر سندس آفر قبول ڪئي. اهڙيءَ طرح تيجپور کي سڙڪ ۽ بجليءَ جي سوغات ملي.

تيجڪمار جڏهن ٻگيءَ ۾ ويهي ڳوٺ ۾ نڪرندو هو تہ تيجپور واسي هٿ جوڙي بيهي رهندا هئا. هاڻي هو عمردراز ٿي چڪو هو. هاڻي سڄو ڪاروبار سندس پُٽ اجيڪمار ڏسڻ لڳو هو ليڪن اجيڪمار هر ڪم پيءُ جي صلاح ۽ اِجازت سان ڪندو هو.

اجيڪمار دورانديش شخص هو. هو ايندڙ خطري کي محسوس ڪري رهيو هو ۽ بچاءُ جو اُپاءُ سوچي رهيو هو. اجيڪمار پنهنجي جوان پُٽ وجيہ ڪمار کي سڏائي چيو- ”پُٽ وجيہ خطري جي گهنٽي وڃي رهي آهي، اچانڪ خطرو اچي نازل ٿئي، اِن کان اڳہ بچاءُ جا اُپاءُ ڪرڻ عقلمندي آهي.“

وجيہ حيرت مان پڇيو- ”توهان ڪهڙي خطري جي ڳالهہ ڪري رهيا آهيو؟ مون سمجهيو ڪونہ!“

اجيہ چيو- ”پُٽ جناح پاڪستان حاصل ڪرڻ لاءِ جهڳڙا ڪرائي رهيو آهي جيئن دٻاءُ وڌائي سگهي. فساد هتي بہ ٿي سگهن ٿا. پاڪستان نهيو نہ مذهب جي آڌار تي نهندو. وڏي پئماني تي لڏپلاڻ ٿيندي. جهڳڙا فساد پڻ ٿيندا.“

وجيہ چيو- ”ڊئڊي، هتي امن چئن آهي، مهاتما گانڌيءَ چيو آهي تہ

پاڪستان سندس لاش تي نهندو. پاڪستان نهڻ جو سوال ئي نٿو اُٿي!“
”پُٽ سياست ڏاڍي گندي شيءِ آهي. ڪُرسيءَ جو چاهہ گانڌيءَ جي ٻلي بہ وٺي سگهي ٿو. ڪانگريس جا نيتائون ئي روز روز جي کون خرابي کان بيزار ٿي پاڪستان جي گُهر قبول ڪري سگهن ٿا. انگريز تہ چاهن ٿا، ڀارت کي ٽُڪر ٽُڪر ڪرڻ. پاڪستان نهيو تہ سندن هٿ جو رانديڪو ٿي رهندو. لڏپلاڻ ٿي تہ سڀ کان وڏيڪ سنڌي هندو بي سلامت ٿي ويندا.“
”توهان ڇا سوچيو آهي؟“
”نيجپور ڇڏي بامبي شفٽ ٿجي.“
وجيہ چرڪ ڀري چيو، ”ڏاڏي سائينءَ جي وسايل نيجپور کي ڇڏي هلڻ جي ڳالهہ ٿا ڪريو؟“
اجيہ چيو ”پُٽ، اِها اسان جي لاءِ ڪا نئين ڳالهہ نہ ٿيندي. اڳ بہ اسان جا وڏا مصيبت اچڻ تي، ڪڇ، ڪانياواڙ، راجستان ۽ سنڌ جي الڳ الڳ حصن ۾ وڃي وسندا رهيا آهن. اسين خود راجا راءِ ڏياچ جي ونش مان آهيون. جنهن جهوناڳڙه وسايو هو. اسان جي راءِ ونش جون ست پيڙهيون ۽ ڪمار ڪُل جون بہ پيڙهيون ڪٿان ڪٿان اُجڙيون ۽ ڪٿي ڪٿي وسيون خبر نہ آهي.“
”ڏئڏي! اسان جي ڪُل جي پوري ڄاڻ مونکي بہ تہ ڏيو.“ اجيڪمار ٻُڌائڻ لڳس، ”اسان جا پتر پرش هئا دلپتراءِ، ٻيا نولراءِ، ٽيان جڳتراءِ، چوٿان پهلاجراءِ، پنجان گلابراءِ، ڇهان حشمراءِ ۽ ستان املراءِ. ڪمار آکهہ ۾ پهريان راڄڪمار، ٻيا جئہ ڪمار، ٽيان بابا سائين، چوٿون مان ۽ پنجون تون. اڳتي بہ ڪمار آکهہ کي قائم رکندا اچجو.“
”ڏئڏي! ڇا اسان جي ڪُل ۾ هڪ ئي پُٽ ڄمندو رهيو؟ اگر هڪ کان وڌيڪ ٿيا تہ ٻين جو پتو ڇو نہ آهي؟“
”پُٽ راڄائي ويٺي تہ وزير، درٻاري بہ ويا تہ ونشاولي لکڻ وارا بہ. ڪير ليکو جوکو رکي؟“

”اسان جي وڏن جي ڄاڻ ڪيئن پئي؟“

”سندن فوٽو ۽ تصويرن مان، جن کي سانڍي رکندا آيا آهيون.“

”اسان جو گهراڻو راڄ ۽ ڪمار ڪيئن بڻيو؟“

”راڄ گهراڻي جي املراڄ جي شادي، جيسلمير جي سامنت سمير سنگهه جي ڪنيا شُمن ڪماريءَ سان ٿي. املراڄ کي پُٽ ڄائو تہ سڀ کيس راجڪمار سڏڻ لڳا. راجڪمار جو پُٽ ٿيو جئڪمار، جئڪمار جو بابا سائين ائين راڄ گهراڻو ڪمار گهراڻي ۾ تبديل ٿي ويو.“

”ڏئڏي اسين خاص مُدي تان هٽي وياسين. توهان چاهيو ٿا تہ بامبي شفٽ ٿيون، ڏاڏو سائين مڃيندو؟“

”نہ مڃيندو تہ مڃائڻو پوندو. پوري تياري ٿي وڃي تہ پوءِ تيرٿ ياترا جو چئي تيار ڪرڻو پوندو.“

”مون لاءِ ڪهڙي آگيا آهي؟“

”تون بامبي وڃڻ جي تياري ڪر. سکر واريءَ ڪوٺيءَ تان وڏي رقم وني ڊرافٽ ٺهراءِ. ڪجهہ ڪئش بہ کڻج. بامبي واري پلاٽي نالي چئني ونج. هوُ تنهنجي رهڻ ڪاڻ جو انتظام ڪندو. سڀ کان پهريائين امپيريل بئنڪ ۾ پنهنجي نالي سان کاتو کولائجانءِ. لاڪر پڻ ونجانءِ. هِتان جيڪو سون کڻين، سو وڃي لاڪر ۾ رکي اچجانءِ. بامبي واري پارٽيءَ جي صلاح سان بامبي جي ڪنهن سني علائقي ۾ هڪ وڏو بنگلو خريد ڪجانءِ. اُن ۾ باغيچو ۽ سرونٽ ڪوارٽر پڻ هجن. هڪ مالهي ۽ هڪ گارڊ مقرر ڪري اچجانءِ. بنگلي جي صاف صفائي، رنگ روغن ۽ ضروري فرنيچر جو نيڪو ڏئي اچجانءِ. پلاٽي ڏي جيڪا رقم نڪري سا پڻ وصول ڪري ڪم آڻجانءِ. جيڪي بچي سو کاتي ۾ جمع ڪرائجانءِ. ڪراچيءَ مان وڃجانءِ بہ هوائي جهاز ۾ ۽ واپس اچجانءِ بہ هوائي جهاز ۾.“

ٻن ڏينهن کانپوءِ وجيہ بامبي روانو ٿي ويو. اجيڪمار اڳتي جي يوجنا بابت سوچڻ لڳو. هاڻي کيس تيجپور جي هندن جي چنتا ستائڻ لڳي.

هو سندن باري ۾ سوچڻ لڳو. هڪ ڏينهن هوُ پئدل تيجپور گُهمڻ نڪتو. ڏسڻ وارا حيران ٿي ويا. سڀ ساڻس ادب سان مليا. اُٿي رام رام سلام ڪرڻ لڳا. حجت وارن پڇيو ته سائين اڄ پئدل؟ اجيڪمار چيو- ''هاڻي پئدل گُهمڻ جي عادت وجهڻي پوندي. وقت تيزيءَ سان بدلجي رهيو آهي.'' هوُ اجيڪمار جو اِشارو نه سمجهي سگهيا. هڪ ڏينهن اجيڪمار سيني هندن کي مندر ۾ گڏ ڪيو. کين ايندڙ خطري کان آگاهه ڪندي چيو، ''جيترو جلد ٿي سگهي، پنهنجو ڪاروبارِ سهيڙي بامبي هلڻ جي تياري ڪيو.''

ڳوناڻن سوال ڪيو- ''هِتي اسان جي ملڪيت ڪير وٺندو؟'' اجيڪمار چين، ''ڏيري-ڏيري ڪم سهيڙيندا وڃو. نقد رقم ۽ سون گڏ ڪندا وڃو. جن جي پراپرٽي نه کَٽي اُنهن کي بامبي ۾ گهر بدلي گهر، دڪان بدلي دڪان آءٌ ڏيندس.'' اجيڪمار جي ڳالهه تي ڀروسو ڪري سڀ هندو تياريءَ ۾ لڳي ويا.

اجيڪمار بامبي جي پارٽيءَ معرفت نياپو ڪرايو ته بنگلي جي قريب هڪ وڏو پلاٽ خريد ڪري تيجپور جي هندن جي مٿن مائٽن لاءِ تيج سوسائٽي نالي بستي تيار ڪرائي. جنهن ۾ گهر، دڪان، ڌرمشالا، مندر، گردوارو ۽ اِسڪول پڻ هجن. ڪنسٽرڪشن جو ٺيڪو ڏيئي رات ڏينهن ڪم ڪرائي.

تيجپور جي هندن کان بيفڪر ٿي، هاڻي هن مٿن مائٽن ۽ واقفڪارن کي آگاهه ڪرڻ شروع ڪيو. ڪن سندس ڳالهه تي جوڳو ڌيان ڏنو ته ڪن هوا ۾ اُڏائي ڇڏيو.

مهني ڪانپوءِ وجيه موٽي آيو. اڄي پيءُ کي سچي رپورٽ ڏنائين. بنگلو چيمبور ۾ خريد ڪيو هئائين ۽ سوسائٽيءَ لاءِ زمين به چيمبور علائقي ۾ ورتي هئائين. بنگلي کي رهڻ لائق بڻجڻ ۾ اجا به مهنا ٻيا لڳڻا هئا. سوسائٽي پڻ انن ڏهن مهنن ۾ تيار ٿيڻ جي اُميد هئي.

حالتون ڏينهون ڏينهن گرمائڻ لڳيون. اجيڪمار سوچڻ لڳو، جيڪي

هندو خطري کان غافل آهن، اُنهن کي اچانڪ سڀ ڪجهه ڇڏي هٿين خالي جان بچائي ڀڄڻو پوندو. اُنهن کي سڀ کان اول اجهي جي ضرورت پوندي، جيڪي ڪراچيءَ کان پارت ويندا اُنهن جو پهريون نڪاڻو بامبي ئي ٿيندو. اُنهن لاءِ اجهي جو اِنتظام ڪرڻو پوندو. زميندارِي تہ هِتي ئي رهجي ويندي. بامبي ۾ گذر بسر لاءِ ڪوئي ڪم تہ ڪرڻو پوندو. سوچيائين تہ پراپرٽيءَ جو ڪم ئي بهتر ٿيندو. پائرن جي مدد بہ ٿيندي ۽ روزگار بہ ٿيندو.

وجيہ کي ويهارِيَ سڄي رٿا سمجهايائين، بامبي جي الڳ الڳ علائقن ۾ پلاٽ وٺي تيڄ سوسائٽيءَ جي ٺيڪيدار جي پارٽنرشپ ۾ ڪنسٽرڪشن جو ڪم شروع ڪري. غريب طبقي جي لاءِ سي گريڊ جا سستا ڪوارٽر، وچولي طبقي لاءِ فليٽ ۽ اميرن لاءِ بنگلا نهرائي. جيڪي سنا دڪان ۽ شو روم ملن سي بہ خريد ڪندو وڃي. ڳوٺن جي زمين جي نيڪي جي رقم بہ بامبي جي اڪائونٽ ۾ ٽرانسفر ڪرايائين. جيڪو فصل وڪامندو ٿي ويو سي پئسا پڻ بامبي جي بئنڪ اڪائونٽ ۾ جمع ٿيندا ويا. ڪراچيءَ جي پلاٽن وٺان جيڪي رقمون ملن پيون سي بہ ڪنسٽرڪشن ۾ لڳنديون ٿي ويون ۽ دڪان، شو روم جي خريديءَ ۾ لڳنديون ويون.

ٻن مهنن کانپوءِ ڪمار پريوار بامبي رَوانو ٿي ويو. تيجپور ۾ رهيا فقط اجيڪمار ۽ سندس ڏرمپتني ريتا.

تيجڪمار ڪجهہ ڏينهن ۾ ئي سمجهي ويو تہ ڪيس تيرٿ ياترا جي بهاني بامبي آندو ويو آهي. هوُ بيزار ٿي پيو. سخت ناراضپو ڏيکاري تيجپور واپس وڃي وڃڻ لاءِ ضد ڪرڻ لڳو. ويتر بامبي جي ڳهميل آبهوا راس نہ آيس. بيمار ٿي پيو. لاچار ڪمار پريوار کي تيجپور واپس اچڻو پيو. پنهنجي ماڳہ موٽي تيجڪمار سرهو ٿيو. اڪيلو وڄہ بامبي موٽي ويو.

تيجڪمار گهڻو وقت نہ هليو. پنهنجي اڏيل اجهي ۾ سڪون پريو

آخري ساهہ کنيائين. پوري شان مان سان ٻئنبَ باڄن سان سندس انتم سنسڪار ڪيو ويو. ٽي ڏينهن پورو ٽيجپور بند رهيو. مت مائٽ سڀ گڏ ٿيا. وڃيہ بہ فلائيٽ ۾ موٽي آيو. ڪراچيءَ کان ڪار ۾ وقت سر ٽيجپور پهچي ويو.

ٽيجڪمار جي رک ڳوٺ جي تلاءُ ۾ وڌي ويئي. هانيون سکر ساڌ ٻيلي ۾ سنڌو نديءَ ۾ پروان ڪيون ويون. ڏهين-ٻارهين جي ڪريا ۽ پنڊ دان بہ سکر ۾ ڪيو ويو. ٻارهي ڪانپوءِ مارڪي جي مجلس ڪئي ويئي. ٽيجپور سميت باقي ڇهن ڳوٺن جي باشندن کي پڻ نينڊ ڏني ويئي. رسويا سکر مان گهرايا ويا. مجلس ۾ ٽيوڻ، مڇي، ديسي ولائتي دارون آيلن کي ڍؤ تي پيئاريو کارايو ويو. غريبن ۾ اناج ڪپڙو ۽ روڪ پئسا ورهايا ويا. نياڻين کي پڻ سون ۽ روڪڙ ڏني ويئي. مهمان بہ موڪلائي ويا. ٽن مهنن ڪانپوءِ اجيڪمار کان سواءِ سڄو ڪُٽنب بامبي روانو ٿي ويو. شهر جي ڪنهن رئيس مسلمان رائيس مل بہ خريد ڪري ورتي. اُن رئيس اجيڪمارِ سان حويليءَ ۽ اوطاق جو بہ سؤدو ڪيو. خريدار پوري رقم چڪائي ڏني. حويلي ۽ اوطاق خريدار جي نالي ڦيرائي ويئي. حويليءَ جو قبضو ڪجهہ مدت ڪانپوءِ ڏيڻ جو قرار ٿيو. ڪجهہ دڪان ۽ مڪان بہ وڪامي ويا. ڪجهہ هندن جا گهر لڌي ويا. ڪجهہ لڏڻ جي تياريءَ ۾ هئا. اجيہ اُنهن سان ملي هڪ تاريخ مقرر ڪئي. سيني گڏجي ٽيجپور ڇڏڻ جو فيصلو ڪيو. مندر مان مورتي ۽ ڌارمڪ پستڪ، گردواري مان گرنٿ صاحب، گُرن جون مورتيون ۽ ٻيا گرنٿ اڳيئي بامبي روانا ڪيا ويا هئا.

اجيڪمار پنهنجون ٻنيون پنهنجن ڪُڙمين جي نالي ڪري ڇڏيون. ٻچيل هندن جا گهر بہ سندن نالي ڪري ڇڏيائين. مارڪيٽ جا ٻچيل دڪان بہ رئيس خريد ڪري ورتا. باقي ٻچيل هندن جي ملڪيت باغ ۽ تلاءُ سميت مسلمانن جي جماعت نالي ڪري ڇڏيائين. ڌارين جي لاءِ ڪائي گُنجائش بہ نہ ڇڏيائين. مقرر تاريخ تي ٻچيل هندو پريوارن

سميت اجيڪمار ڪراچيءَ مان گهرايل لارين ۾ سوار ٿي ڪراچيءَ جو رُخ ڪيو. مسلمان ڪڙمين ڪاسبين مرد توڙي زائفن سيني اجيڪمار سان روئي موڪلايو. اجيڪمار جو به من پرجي آيو. اکيون اُگهي پاري من سان روانو ٿيو.

تيجپور جي هندن کي تيج سوسائٽيءَ ۾ وسايو ويو. جيڪي پنهنجا گهر دڪان وڪڻي آيا هئا، اُنهن کي واجبي قيمت تي دڪان مڪان ڏنا ويا. پنهنجي ئي چڱي آبادي هين، ڪم جمائڻ ۾ دير نه لڳي.

وجيه ڪم سان گڏ انجنيئرنگ جي پڙهائي به جاري رکي. تيج سوسائٽي وسي چُڪي هئي. غريب طبقي لاءِ ديا سوسائٽي پڻ لڳ ڀڳ تيار هئي. ٺيڪيداريءَ ۾ جيڪو وجيه جو ڀائيوار هو تنهن کي گُنجائش گهٽ نظر آئي اُن ڀائيواري ڇڏائي ڇڏي. وجيه کي چڱو آزمودو ٿي ويو هو. ڪمپنيءَ جي رجسٽريشن ڪمار ڪنسٽرڪشن ڪمپنيءَ جي نالي سان ٿيل هئي. رجسٽريشن مان ڀائيوار جو نالو هٽارائي وجيه اڪيلو مالڪ ٿي ويو.

اجيڪمار کي جيڪو انديشو هو، سو سچ ثابت ٿيو. ۱۴ آگسٽ ۱۹۴۷ تي پاڪستان وجود ۾ آيو. ورهاڱي ڪانپوءِ پنهين طرف افرا تفريءَ لڏپلاڻ شروع ٿي ويئي. سنڌ ۾ جيڪي پناهگير آيا تن هندن جي گهرن ۾ ڦُر لُٽ ڪري پراپرٽيءَ تي قبضو ڪرڻ شروع ڪيو. ٦ جنوريءَ ۱۹۴۸ تي ڪراچيءَ ۾ هندن سان زيادتيون ڪيون ويون. سنڌ جي هندن ۾ دهشت ڦهلجي ويئي. سڀ لکن جي تعداد ۾ هندو پنهنجو سڀ ڪجهه ڇڏي خالي هٿين پارت روانا ٿيا. ڪي حيدرآباد مان ٽرين رستي ته ڪي ڪراچيءَ مان سمنڊ رستي بامبي روانا ٿيا. جن جي جيب ۾ مال هو سي هوائي رستي پارت ويا.

ڪيترائي خالي هٿين اڏڏني ڏيهه ۾ اچي دربدر ٿيا. اجيڪمار جيڪو سوچيو هو سو سامهون آيو. آيل سنڌي پائرن کي پنهنجي سوسائٽيءَ ۾ اجهو ڏيڻ شروع ڪيائين. سندن کاڌي-پيتي جو پڻ انتظام ڪيائين.

جيستائين سڀ سوسائٽيون پرچي نہ ويون تيستائين مدد ڪندو رهيو. روزگار لاءِ نقد سهائتا پڻ ڏنائين. ايتري قدر جو صدين کان سانڍيل خانداني سون جون مُهرون ۽ چانديءَ جا سِڪا وڪڻي بہ مدد جو هٿ ڊگهيڙيندو رهيو. پر آخر اِن جي بہ ڪائي حد هئي.

سرڪار کي ايتري وڏي پئماني تي نہ لڏپلاڻ جو امڪان هو، نہ ڏُنڙي آيلن کي وسائڻ جي يوجنا هئي، نہ تياري. فوري طور تي سنڌين کي ڪلياڻ ڪئمپ، ناسڪ جي ديولالي ڪئمپ ۽ پوني پرسان پمپري ڪئمپ ۾ ملٽريءَ جي خالي ڪرايل بئرڪن ۾ رهائڻ جو اِنتظام ڪيو ويو. راشن جا دڪان کولي، مفت ۾ راشن ڏيڻ شروع ڪيائون. نہ اَجهو پورو هو نہ ئي راشن پورو. عيش آرام جي زندگي بسر ڪرڻ وارا سنڌي عذابن واري زندگي گذارڻ لڳا.

جيڪي ماڻهو اجيڪمار جي صلاح مڃي پاڪستان ڇڏڻ کان اڳ پارت هليا آيا هئا سي خوش -خوشحال هئا، اجيڪمار کي دعائون ڏيندا هئا، سندس دور درشتا جي تعريف ڪندا هئا. جن سندس صلاح نہ مڃي هئي سي اڄ دکي هئا، دربدر هئا، داڻي داڻي لاءِ محتاج هئا. سندن معصوم ٻار ريل جي دٻن ۾ گولي بسڪوٽ وڪڻي رهيا هئا. تسليءَ ۽ فخر جي ڳالهہ اِها هئي جو اهڙي ڏکئي وقت ۾ بہ ڪنهن جي اڳيان هٿ ڦهلائڻ گوارا نہ هين.

هڪ دفعو سنڌين جي سِرَ مٿان ڇت آئي، ڌانئيڪا ٿيا تہ پوءِ پيٽ ڏي ڌيان وين. ڪيستائين اڌوري سڌوري راشن جي پروسي رهن. جنهن کي جيڪو ڪم هٿ ۾ آيو سو ڪيائون. نوڪري ڪرڻ کان بہ عار نہ ڪيائون. جيڪي سنڌ ۾ سرڪاري نوڪريءَ ۾ هئا تن کي ڀارت ۾ بہ سرڪاري نوڪري ملي ويئي. سهوليت سان نوڪريءَ جي مٿ سٽ بہ ڪندا رهيا. ڪيترن نوجوانن نوڪريءَ سان گڏ پڙهائي بہ جاري رکي. اِمتحان پاس ڪندا ويا ۽ ترقي ڪندا ويا.

ڌنڌي وارن بہ ترقي ڪئي. ڦيريءَ مان ننڍڙو دڪان، ريزڪيءَ مان

پڏو، اڳتي وڌندا رهيا.

وچيہ بہ ٺيڪيداريءَ ۽ پراپرٽيءَ جي ڪم سان گڏ اِنجنيئرنگہ جي پڙهائي بہ جاري رکي. آخر اِنجنيئر بڻجي ويو. ڪمار پريوار ۾ بہ شهري رنگت اچڻ لڳي ويئي هئي. زائفائون ساڙهي پائڻ لڳيون هيون. وچيہ پينٽ شرٽ مان ڦل سوٽ تي اچي ويو. اجيہ ڪمار گهر ۾ هاڻي ڪُڙتو پائجامو پائڻ لڳو هو. ٻاهر نڪرندو هو تہ پينٽ شرٽ ۾، خاص موقعن تي ڦل سوٽ پائيندو هو.

گهر ۾ هر ڪم لاءِ نوڪر، نوڪرياڻيون هيون. روٽي سڀ ڊائننگہ ٽيبل تي کائيندا هئا. ڳالهائڻ ٻولهائڻ ۾ انگريزيءَ جو واهپو وڌي ويو هو. سرڪاري ڪم انگريزيءَ ۾ ئي ٿيندو هو. وچيہ وٽ الڳہ ڪار هئي. هوُ پاڻ هلائيندو هو. ٻين لاءِ الڳہ ڪار ۽ ڊرائيور هو. اجيڪمار پنهنجو پراڻو شوق جاري رکيو هو. هواخوريءَ لاءِ ويندو هو تہ وڪٽوريا تي. ٽيڇپور مان ٻگي هلائڻ وارو نوڪر ساڻ وٺي آيا هئا. هاڻي هوُ وڪٽوريا هلائيندو هو. اجيڪمار سوسائٽين ۾ سنڌي پائرن جو سُڌ-سماءُ لهڻ بہ وڪٽوريا ۾ سوار ٿي ويندو هو.

رُڪان بہ سماج سيوا ۾ لڳي ويئي هئي. سوسائٽين ۾ وڃي غريبن جو سُڌ-سماءُ لهندي هئي. جنهن کي جنهن مدد جي درڪار هوندي هئي سا ڪندي هئي. ڪمار پريوار سيوا کي ئي پنهنجو ڌرم مڃي ڇڏيو هو.

هڪ ڏينهن رتنا غريب طبقي لاءِ نهرايل ديا سوسائٽيءَ ۾ ويئي. اُن سوسائٽيءَ ۾ سڀ مسواڙي رهندا هئا. ڪوارٽر خريد ڪرڻ جي حيثيت ڪنهن جي بہ نہ هئي. رتنا هڪ اَهڙي ئي گهر ۾ ويئي. اُن ۾ ڪروڙيمل جو ڇئن پاتين جو ڪٽنب رهندو هو. ڪروڙيمل پاڻ، سندس گهر واري لاجونتي، مٽٽي لائق جوانُ ڌيءُ شاردا ۽ بيروزگار جوان پُٽ چندر.

ڪروڙيمل سنڌ ۾ وڏو زميندار ۽ خانداني عزتدار شخص هو. هر طرح سان سُکيو-ستابو هو، پر هِتي ٻامبي ۾ سڀ ڪجهہ ڇڏي ٿوري روڪڙ ۽ ڪجهہ سون کڻي آيا هئا. ديا سوسائٽيءَ ۾ ڪرائي-مسواڙ جي ڪوارٽر

۾ رهيا پيا هئا. ڪروڙيمل کي ڪنهن ڪم جو ڏانءُ نه هو. شاردا جي پڙهائي اڌ ۾ ڇڏائجي ويئي. چندر پڻ اڃا مئٽرڪ ڪليئر نه ڪئي هئي، ڪيس اڃا ڪائي نوڪري نه ملي هئي آندل پونجي ء سون گهٽبو ٿي ويو. ڪروڙيمل جو وقت ڳڻتين ۾ ڪٽبو هو. للجونتي ء شاردا گهر جي ڪم ۾ رُڌل هونديون هيون.

سندن حالت ڇاڻي رتنا جي دل پچي ويئي. هوءَ سوچڻ لڳي ڪيئن هن پريوار جي مدد ڪري؟ سڌيءَ طرح ته هوُ ڪابه مدد قبول ڪرڻ وارا نه هئا. رتنا شاردا کي چتائي ڏسڻ لڳي. شاردا نه فقط سُندر هئي پر سنسڪاري ء سليکي واري پڻ هئي. رتنا هاڻي شاردا کي ٻيءَ نظر سان ڏسڻ لڳي. اُن نظر سان به شاردا کري ثابت ٿي. رتنا اُتان موڪلائي اُٿي.

رات جو اجيڪمار سان ايڪانت ۾ ملڻ ٿيس. ڪيس ڪروڙيمل پريوار جي باري ۾ ٻُڌائي پنهنجي منشا ظاهر ڪيائين. اجيڪمار سندس ڳالهه تي غوُر ڪري رضامنديءَ ۾ ڪنڌ لوڏ ڪئي.

ٻئي ڏينهن شام جو اجيڪمار ء رتنا ڪار ۾ سوار ٿي ڪروڙيمل جي گهر ويا. ٻنهين کي اچانڪ گهر آيل ڏسي مونجهاري ۾ اچي ويا. من ۾ آنڌ مانڌ هين، ڪٿي ڪوارٽر خالي ڪرڻ لاءِ ته نه چوندا. شاردا رنڌڻي ۾ وڃي ٽري ۾ رکي به گلاس پاڻيءَ جا ڀري آئي. ادب سان هڪ-هڪ گلاس اجيڪمار ء رتنا ڏانهن وڌايائين. ٽيسنائين ٻيني رهي جيسنائين ٻنهين پاڻي نه پيتو. خالي گلاس ٽري ۾ رکي واپس رنڌڻي ۾ ويئي. ڪجهه دير بعد هڪ وڏيءَ ٽري ۾ هڪ پليٽ ۾ بسڪوٽ ء چار ڪپ چانهه کڻي آئي. اجيڪمار پارکي نظر سان شاردا کي ڏسڻ لڳو. چانهه جا چار ڪوپ ڏسي پڇيائين، ”چو ڀُٽ، تون اسان سان گڏ چانهه نه پيئندينءَ؟“

شاردا نهنائيءَ سان چيو، ”ٿوريءَ دير ۾ پتيا ايندو آءٌ اُن وقت پيئندس.“

”پُٽ ته هڪ ڪوپ اسان جي ڊرائيور لاءِ به ناهجانءِ.“

”آءٌ هاڻي ئي ڏيئي ٿي اچانس. چئي شاردا وري رنڌڻي ۾ ويئي

ڪجھ ئي دير ۾ هڪ ٽري ۾ پاڻيءَ جو گلاس، بسڪوٽ ۽ چانھ جو پيالو رکي ڊرائيور کي ڏيئي آئي.

اجيڪمار پنهنجي منشا ظاهر ڪندي چيو- ”توهان سوچيندا هوندا، اسين توهان وٽ ڇو آيا آهيون تہ سيٺ صاحب هميشھ سوالي ٿي داتا جي در تي جهولي ڦهلائڻ ويندو آهي.“

ڪروڙيمل نهٺائيءَ سان چيو- ”سائين ڇو ٿا شرمندو ڪيو. آءٌ مسڪين، توهان شاھ، آءٌ ڀلا توهان کي ڇا ٿو ڏيئي سگهان؟“

”سيٺ ڪروڙيمل، ڪوئي پئسي سان ئي امير نہ ٿيندو آهي، توهان خانداني رئيس آهيو، توهان وٽ خانداني روايتون آهن، سنسڪار آهن، مانُ مريادا آهي. سڀ کان وڏيڪ، توهان وٽ هڪ انمول هيرو آهي، جيڪو اسين پنهنجي پُٽ وجيہ لاءِ توهان کان گُهرڻ آيا آهيون.“

شاردا شرمائجي اُٿي اندر هلي ويئي.

”صاحب، توهان ڏن سان ئي نہ من سان بہ امير آهيو، منهنجي نياڻيءَ کي پنهنجي نُنهن بڻائي اسان تي اُپڪار ئي ڪرڻ آيا آهيو. ليڪن.....“

”ليڪن جي ڦير ۾ نہ پئو. توهان رشتو قبول ڪيو اِهو ئي اسان لاءِ ڪافي آهي. اسين حالتن کان بخوبي واقف آهيون. شادي سادگيءَ سان سوسائٽيءَ جي ڪميونٽي هال ۾ ٿيندي. پوڄن، هيٺ ويهي پاتل ڌونن ۾ ور تائبو. ايترو تہ ٿي سگهندو نہ؟“

ڪروڙيمل اُٿي اجيڪمار جي پيرن تي جُهڪڻ لڳو. اجيڪمار اُٿي گلي لڳايس. ٻئي سيٺيون بہ ڀاڪر پائي مليون. شاردا ٻُڌي نهال ٿي ويئي.

ايتري ۾ چندر اچي ويو. لاجونتيءَ اِشاري سان اَندر اچڻ لاءِ چيس. لاجونتي بہ اَندر ويئي. ٿوريءَ دير ڪانپوءِ ٻئي ٻاهر آيا. چندر چندرا ۽ اجيڪمار کي پيري پيئي ٻاهر نڪري ويو. ڪجھ دير بعد جڏهن واپس آيو تہ جهولي ۾ ڪافي سامان هيس. چندر جهولو اچي ماءُ کي ڏنو.

اجيڪمار چندر کي چيو- ”پُٽ ٻاهر ڪار وٽ ڊرائيور بيٺو اٿئي، اُن کي چئيس ڪار ۾ جيڪو سامان رکيو آهي سو ڪڍي ڏئي، اُهو کڻي اَچ.
چندر ٻاهر ويو. ٻه مٺائيءَ جا پئڪيٽ آڻي اجيڪمار کي ڏنائين. اجيڪمار رتنا کي ڏنا. رتنا جي چوڻ تي چندر شاردا کي سڏي آيو. شاردا شرمائيندي ڪمري ۾ آئي. رتنا ٻانهن کان پڪڙي ڇڪي ڇاتيءَ سان لڳايس. پنهنجي پرسان ويهاري پنهنجي ڳلي مان قيمتي هار لاهي، شاردا کي پاتائين. مٺائيءَ جو هڪ پئڪيٽ کولي چندر کي ڏيئي سيني جو وات مٺو ڪرائڻ لاءِ چيائين. ٻيو پئڪيٽ شاردا کي ڏنائين. شاردا پئڪيٽ ماءُ کي ڏيئي اُٿي پهريائين رتنا کي پوءِ اجيڪمار کي پيري پيئي. اجيڪمار مٿي تي هٿ ڦيري آشيرواد ڏئي پرس مان سؤ-سؤ جا ١٠ نوٽ ڪڍي هٿ ۾ ڏنس.
لاجونتي پرس تائيپ ڳوٿريءَ مان ١١ چانديءَ جا سڪا، چندر جو آنڊل ڊراءِ فروٽ، مٺائي، ناريل ۽ مصري چندرا کي ڏنا.
اجيڪمار شاردا کي چيو- ”پٽ چانهه جو هڪ ٻيو دؤر ٿي وڃي. اڌ اڌ ڪوپ چانهه پيئبي. تون پنهنجي ۽ چندر لاءِ ٻه چانهه ناهه.“
شاردا اُٿي اندر ويئي، چندر گهر لاءِ پڻ ڪجهه پئڪيٽ وٺي آيو هو. اندر وڃي هڪ ٽري ۾ پليٽ ۾ ڪاجا، ڪشمش، بسڪوٽ ۽ نمڪين رکيائين. چندر کي ڏيئي روم ۾ موڪليائين. ٻيءَ ٽري ۾ پاڻيءَ جا گلاس موڪليائين. هڪ ٽري ٻاهر ڊرائيور کي چندر وڃي ڏيئي آيو.
اجيڪمار چندر کان پڇيو، ”پُٽ چندر اجڪلهه ڇا ڪري رهيو آهين؟“
چندر نهايت ادب سان چيس، ”ماسڙ صاحب پڙهائي اڌ ۾ ڇڏائجي ويئي آهي. نوڪريءَ جي تلاش آهي. ڀلي پرائيويٽ نوڪري هجي، ڪرڻ لاءِ تيار آهيان.“
اجيڪمار چيس، ”ڏس پُٽ وجيه تي ڪم جو لوڊ وڌي ويو آهي. انجنيئرنگ جي پڙهائي ٻه ڪري رهيو آهي. تون پنهنجو ماڻهو آهين،

تون ڪمپني جوائن ڪر تہ وجيہ کي وڏي مدد ملندي. تنهنجي چار آنا پڻ پني رهندي. فلحال هر مهني ڏهہ هزار رپيا ڪٽندو رهجانءِ. حساب پروجيڪٽ پورو ٿيڻ تي ٿيندو. مان چاهيان ٿو تون سياڻي ئي جوائن ڪر. هر مهني ١٠ هزار ائڊوانس ڪٽندو ڪر.“ اجيڪمار جيب مان وزٽنگ ڪارڊ ڪڍي چندر کي ڏنو. چندر ڪارڊ وٺي اجيہ کي پيري پيو. ڪروڙيمل ۽ للجونتي پلڪن ۾ تري آيل آنسون لڪائڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳا.

بہ مهنا پوءِ نومبر جي آخرين هفتي ۾ شاديءَ جي تاريخ پڪ ٿي. چانهہ ختم ڪري چندرا ۽ اجيڪمار اُٿي بيٺا. ڪروڙيمل پريوار کين ڪار تائين ڇڏڻ آيو. للجونتيءَ جو ڏنل سامان چندر ڪار ۾ وجي رکيو. وري هڪ دفعو گرم جوشيءَ سان ملي موڪلائي، اجيہ چندرا ڪار ۾ سوار ٿي روانا ٿيا. ڪروڙيمل پريوار گهر اندر موٽ ڪاڏي.

گهر اچي رتنا ۽ اجيڪمار ديا کي پيري پيئي وجيہ جي مڱڻي جون واڌايون ڏنيون. ديا پلنگہ تي ويٺي ويٺي ئي ٻانهون لوڏي نچڻ ۽ لاڏا ڳائڻ لڳي. گهر ۾ اُتسوَ جو ماحول بڻجي ويو.

ٻن مهنن کانپوءِ وجيہ جي شاردا سان شادي ٿي ويئي. اِن موقعي تي ڪمار پريوار جا ويجها چاهي ڏورانهان مهمان اچي گڏ ٿيا. سيني کي پنهنجائپ ۽ جوڳو مانُ ڏنو ويو. شادي سادگيءَ سان ٿي گذري. ٻئي ڏينهن تي اجيڪمار شاهي پارٽي رکي جنهن ۾ اجيڪمار تيج سوسائٽيءَ ۾ رهندڙ تيجپور جي سيني ڳوناٽن کي سڏ ڏنو. ٻامبي ۾ ويجهڙائيءَ ۾ اهڙي ييڪيدار پارٽي ڪانہ ٿي هئي. لوڪل ماڻهو سوچ ۾ پئجي ويا- هي اُڪڙيل، ڏتڙيل شرنارٿي آهن؟ شرنارٿي اِئين ٿيندا آهن؟

آيل مهمان سوڪڙيون پاڪڙيون، مٺائي خرچي وٺي رمندا رهيا. ڪجهہ ئي ڏينهن ۾ تيجولا ۾ ٺهراو اَچي ويو.

چندر ڪم سکي چڪو هو. اڪيلي سر بہ ڪم هلائي وٺندو هو. وجيہ

هڪ هفتي لاءِ شاردا سان گڏ گوئا هليو ويو. هفتو موڄ مستيءَ ۾ گذاري بئي گهر موٽي آيا.

شاردا گهر سنڀالي ورتو. رتنا کي وڏيڪ آزادي ملي ويئي. اجيڪمار بہ ڪم جي مٿين نظرداري ڪندو هو ۽ ضروري صلاح ڏيندو هو. باقي سڄو ڪم وجيہ ۽ چندر ڏسندا هئا.

وجيہ جي شاديءَ جي ٻن سالن ڪانپوءِ شاردا پُٽ کي جنم ڏنو. ڪٽنب جي ٽين پيڙهيءَ کي گود ۾ کڻي ديا ڦولي نہ ٿي سمائي. سندس هڪ ئي تمنا هئي پريوار جو واڌارو. ٻالڪ جو نالو ستيشڪمار رکيو ويو.

پنجن سالن جي وقفي ڪانپوءِ شاردا ٻئي پُٽ کي جنم ڏنو. ٻار جو نالو سريشڪمار رکيو ويو. گويا ڪمار پريوار ۾ ايس. ڪمار سيريز جي شروعات ٿي ويئي.

سريش جي جنم کان هڪ سال پوءِ ديا سنسار کي الوداع ڪري اٽڪڻي ڏيهہ هلي ويئي. پوري مان-سنمان ۽ ٻئنڊ باجن سان سندس انتم سنسڪار ڪيو ويو. وري مٽ مائٽ گڏ ٿيا. سندس هانيون هرداور ۾ گنگاجيءَ ۾ پروان ڪيون ويون ۽ يارهين جي ڪريا ۽ پنڊ دان بہ هردوار ۾ ڪيو ويو. ڪُل جي روايت کان الڳ ديا جي ٻارهي تي هوَن ڪرايو ويو. ڪوئي مرتيو ڀوڄ يا موڇاٽيءَ جي روٽي نہ ڪئي ويئي. اُن تي ٿيڻ وارو خرچ گهرجائو سنڌي ڀائرن کي اَن وستر جي مدد جي روپ ۾ ڪيو ويو. البت پريوار جي نياڻين کي سون ۽ روڪ رقم ڏني ويئي. ڪجهہ وقت ڪانپوءِ اجيڪمار گيا وڃي ماتا پتا ۽ ٻين پريوار جي وڏن جو پنڊ دان ڪري آيو. گهر پريوار اڳہ جيان هلڻ لڳو. ٺيڪيداري ۽ پراپرٽيءَ جو ڪم ترقيءَ تي هو. ڪمارس جي ڳڻپ اي. ڪلاس ۽ ايماندار ٺيڪيدارن ۾ ٿيڻ لڳي هئي.

ڊاڪٽر چوئٿرام گدواڻي سرڪار مٿان لڳاتار دٻاءُ وڌائي رهيو هو تہ پاڪستان ۾ ڇڏي آيل ملڪيت جو هندن کي ڪليم ڏنو وڃي. آخر مرڪزي سرڪار ريهبليٽيبشن جو هڪ نئون محڪمو ٺاهيو. هڪ منسٽر

ڪي اِهو محڪمو سپرد ڪيو ويو. پارليامينٽ ۱۹۵٦ ۾ اويڪيو پارپرٽيز ۽ ريهبليٽيشن ائڪٽ پاس ڪري، ڀارت ۾ مسلمان جيڪي زمين جائداد ڇڏي ويا سي ضبط ڪري، هڪ پول ۾ وجهي ڪسٽوڊين جنرل جي حوالي ڪئي. هر هڪ راڄيه ۾ هڪ مئنيجنگ آفيس کولي، مئينجنگ آفيسر مقرر ڪيو ويو. وستاپتن ڪان ڪليم ڀرايا ويا. ڪليم جي جاچ ڪري بحال ڪري، عيوضو طيءِ ڪري، الڳ-الڳ جڳهين تي ڪسٽوڊين جي پوُل مان زمينون ۽ جڳهيون الاٽ ڪيون ويون.

اجيڪمار تيجپور جي زمين ملڪيت تہ ڏيئي آيو هو. اُن جو ڪليم نہ ڀريائين باقي ڇهن ڳوٺن ۾ ڇڏيل زمين عيوض ڪيس پنويل ۾ هڪ سؤ ايڪڙ زمين الاٽ ڪئي ويئي. اُن زمين تي لوڻ جي کيتي ٿيندي هئي. کيت ۾ ٻارا ناهي، سمنڊ جو پاڻي ڀري، پاڻي سُڪائي لوڻ ٺاهيندا هئا. ڏاڍو لايڪاري ڪم هو. وجيہ جي مرضي هئي تہ لوڻ جي کيتي ڪرائجي. اجيڪمار کي اعتراض هو. هن جو چوڻ هو تہ لوڻ تيل وڪڻڻ واڻين جو ڪم هو. اِهو سندن شان وٽان نہ هو. اِن جي بجاءِ الاٽ ٿيل زمين وڪڻي مليل رقم پراپرٽيءَ ۾ لڳائجي، اُن ۾ ويڪ گنجائش هئي. وجيہ کي پيءُ جي صلاح مڃڻي پيئي. جلد ئي نتيجو سامهون اچڻ لڳو.

وجيہ چندر کي الڳ ڪري نئين ڪمپني شروع ڪرائي، نندا-نندا نيڪا چندر کي ڏيارڻ لڳو. چندر جو ڪم بہ هلڻ لڳو. ڪروڙيمل کي بہ ڪليم ۾ چڱي زمين جائداد ملي. زمين جائداد وڪڻي چندر گهاٽڪوپر ۾ هڪ نئون خوبصورت بنگلو ٺهرايو. ديا سوسائٽيءَ وارو گهر ڇڏي گهاٽڪوپرُ واري بنگلي ۾ شفٽ ٿي ويا. چندر جي بہ شادي ٿي ويئي. سندس پريوار ۽ ڪاروبار ترقيءَ تي هئا. ڪروڙيمل هاڻ سيٺ ڪروڙيمل سڏجڻ لڳو. وڃايل شان شوڪت واپس حاصل ڪري ورتائون.

هوڏانهن سنڌ ۾ هندن جي ڇڏيل زمين جائداد مهاجرن کي الاٽ ڪئي ويئي. ڪيترين جائداد تي تہ اڳي ئي زوريءَ قبضو ڪري ويٺا هئا. اُنهن ظالمن سنڌي مسلمانن ۽ ڪامگارن جي حالت غلامن کان بہ بدتر

ڪري ڇڏي. سندن زالن کي پنهنجي هوس جو شڪار بڻائڻ لڳا. غريب مسلمان پنهنجي هندو مالڪن کي ياد ڪري هنجون هارڻ لڳا.

گهڻ ڪانپوءِ گهماسان ٿيندو آهي. سنڌي مسلمان بدلي جي آگ ۾ برڻ لڳا. ڀهراريءَ ۾ مهاجر بلڪل نالي ماتر هئا. سنڌي مسلمانن وجهه وني مهاجرن جو قتل ڪرڻ ۽ سندن زالن کي اغوا ڪرڻ شروع ڪيو. مهاجر پُڄي نہ سگهيا. ديهات ڇڏي شهرن ڏي ڀڳا. هاڻي سندن زور ظلم ڪراچي حيدرآباد واسين تي ٿيڻ لڳو. ڪراچيءَ تي تہ قبضو ڪري ورتائون.

تيجپور ۾ مهاجرن لاءِ ڪائي گُنجائش ئي نہ بچي هئي. اُتان جا باشندا جائز ۽ قانوني طريقي سان هندن جي ملڪيت جا مالڪ بڻجي چڪا هئا. نہ مهاجرن جو زور هليو نہ سرڪار جو. تيجپور جا باشندا اجيڪمار کي دعائون ڏيڻ لڳا.

ڀارت ۾ پرانتن جو نئين سر نرماڻ ٿيو. ١ نومبر ١٩٥٦ تي مڌيہ پرديش وجود ۾ آيو. ڀوپال کي مڌيہ پرديش جي راڄڌاني بڻايو ويو. ڀوپال هڪ جهونو پراڻو نوابي رياست جو شهر هو. راڄڌانيءَ جي لائق بلڪل نہ هو. ڪيندر سرڪار نئون ڀوپال اڏڻ لاءِ راڄڌانيءَ جي ضرورتن کي پورو ڪرڻ لاءِ راڄيہ سرڪار کي وڏي رقم گرانٽ ۾ ڏني.

سرڪار جو پي. ڊبليو. ڊي. کاتو اڪيلي سر سڄو نرماڻ ڪاريہ ڪرڻ ۾ سمرٿ نہ هو. سرڪار کي ڪم جلد از جلد پورو ٿيل گهربل هو. نئين ڀوپال جو جوڙجڪ ناهي، الڳہ-الڳہ ناميارن ٺيڪيدار ڪمپنين کي ٺيڪو ڏيڻ جو ويچار بڻايو ويو، اِن لاءِ ٽينڊر جاري ڪيا ويا.

وجيہ کي ڀوپال ۾ گهڻي گُنجائش نظر آئي. پيءُ سان صلاح ڪري ٽن چئن ڪمن جا ٽينڊر ڀريائين. وجيہ جا ٽينڊر پاس ٿيا. ڀوپال وڃي هڪ ڪرائي جي جڳهہ وٺي عارضي طور گهر ۽ آفيس شروع ڪيائين. ڪجهہ اِسٽاف بامبي مان موڪليائين، ڪجهہ ڀوپال ۾ اپائينٽ ڪيائين. ڀوپال ۾ ڪمار اِنجنيئرس ۽ ڊيولپرس جو ڀهريون بورڊ لڳو. آفيس جو مهورت اجيڪمار کان ڪرايائين. پريوار بامبي ۾ رهڻ لڳو. وجيہ گهڻو وقت

ڀوپال ۾ ٿورو وقت بامبي ۾ گذارڻ لڳو. بامبي ۾ ڪوئي نئون نيڪو نہ ورتائين. جيڪو ڪم هٿ ۾ هئس، اُن کي ٽڪڙو ٽڪڙو سميٽڻ لڳو. ڀوپال ۾ مشغولي وڌڻ سبب بامبي جو رهيل ڪم سالي کي پيٽي نيڪيدار ٻڌائي اُن جي حوالي ڪيائين. اجيہ‌ڪمار ڪوهي فضا ۾ رهڻ لاءِ بنگلو ٺهرائڻ شروع ڪيو هو. آفيس پڻ ٽي. ٽي. نگر ۾ ٺهرائڻ شروع ڪئي هئائين. آفيس پهريائين تيار ٿي ويئي هئس. بنگلو تيار ٿيڻ تي ماءُ پيءُ کي ڀوپال شفٽ ٿيڻ لاءِ عرض ڪيائين.

اجيڪمار چيس، ”آءٌ هتي جي ماحول ۾ رمي ويو آهيان. هتي پنهنجا ڳوٺائي بہ آهن، نئين شهر ۾ اوپرن جي وچ ۾ مزو نہ ايندو. آءٌ هتي ئي رهندس.“ رتنا بہ بامبي ۾ رهڻ جي مرضي ڏيکاري. ستيش جي پڙهائي بامبي ۾ جاري رکڻ جو طيءِ ٿيو. هفتي ڪن لاءِ اجيہ‌ڪمار ۽ رتنا بہ ڀوپال وڃڻ لاءِ راضي ٿيا. ڪمارس ڀوپال شفٽ ٿي ويا.

گرهہ پرويش جي رسم پوري ڪرائي، ڪجهہ ڏينهن ڀوپال ۾ رهي اجيڪمار ۽ رتنا بامبي واپس ويا. ستيش پڻ ڏاڏي ڏاڏيءَ سان گڏ بامبي ويو.

ٻارن جي ڀوپال وڃڻ کانپوءِ اجيڪمار کي ڪجهہ خالي-خالي لڳڻ لڳو. رتنا پنهنجي سماج سيوا جي ڪم ۾ بزي ٿي ويئي.

اجيڪمار کي اڪيلائپ کائڻ لڳي. اڪيلو اِنسان يادن جي سهاري وقت گذارڻ چاهيندو آهي. اجيڪمار کي بہ ننڍپڻ جون يادگيريون اچڻ لڳيون. ڪيئن سندس ڏاڏي لوليون ڏيندي هيس، راجا راڻين ۽ پرين جون ڪهاڻيون ٻڌائيندي هيس، مهاپُرشن جون جيونيون ٻڌائيندي هيس. ڏينهن جي شروعات گرونانڪ ديو جي مورتيءَ کي هٿ جوڙڻ سان ٿيندي هيس، هٿ منهن ڌوئي نم يا ٻير جو ڏندڻ ڪيتري دير چٻاڙي گرڙي ڪري، ماڪيءَ ۾ ٻُڏل بادامين جا گورا کائي کير جو گلاس پيئڻ.

نيرن کان اڳہ ٽريءَ ۾ تازو مکڻ رکي ڳيهڻ. مکڻ جي وچ ۾ ڪٽيل

چوُنڙ پيل هوندا هئا. جيئن گرميءَ ۾ آرايون، ڦت ڦرڙي نہ نڪرن. سياري ۾ پنير چباڙي پاٽيءَ سان ڦڪڻ.
نيرن تي ڪوئي نہ ڪوئي مِنو تول، دال پوڙي، پتاتا، ڦلڪو وغيره. متان ڏڌ جو گلس. وڏن کي پيري پئي ۽ اِسڪول وڃڻ، ڪتابن جو ڪوئي وزن نہ، سليٽ قلم يا مُلتاني متيءَ سان ليپيل لڪڙيءَ جي پٽي. هڪ اڌ ڪتاب. جيئن جيئن درجو ٽپندو ويندو هو، هڪ بہ ڪتاب جو واڌارو ٿيندو ويندو هو. اِسڪول ۾ ئي ڪسرت ۽ رانديون بہ ڪرائيندا هئا. اِمتحان جو ڊپ بلڪل نہ هوندو هو. پڪي اِمتحان ۾ نوان ڪپڙا نئون بوٽ پائي ويندو هو. جڻ ميلي ملاکڙي ۾ ٿو وڃي.
ٿڌ جي مؤسم ۾ ديا ڊراءِ فروٽ جو دٻو پري رکندي هئي. نکر جا بئي کيسا ڊراءِ فروٽ سان پري چڏيندي هيس. پيو مزي سان کائيندو هو. تيجڪمار کي نان ويج جو شؤق هو. گهر ۾ اڪثر مڇي پلو، آني گانگٽ، تيوڻ مغز، قيمون، جيرا، بُڪيون وغيره کائڻ لاءِ ملندا هيس. رات جي روٽيءَ کان اڳہ پيءُ سان گڏ ويهي ڊرنڪ وٺندو هو. تيجڪمار جي بار ۾ هر طرح جو ڪليڪشن هوندو هو. سندس پهرين پسند هوندي هئي رياست جو شراب. اجيڪمار جي پسند هوندي هئي گرين وائين.
هر سيزن ۾ سيزنيبل فروٽ ايندا هئا. گرميءَ ۾ انب گدرو، هنداڻو خاص هوندا هئا. ڪجهہ فروٽ اهڙا بہ ايندا هئا، جن جو هندستان ۾ نالو بہ ٻُڌڻ ۾ نہ ايندو آهي. لُڪات، ڪاريون لوڻانيون ڪارڪون، اٽائي ٻير وغيره ياد اچڻ لڳس، اينترو ڊاول هوندو هو جو ٻاهر ڪيڏانهن نهارڻ جي ضرورت ئي نہ پوندي هيس.
تيجڪمار جڏهن بہ ڪيڏانهن ٻاهر ويندو هو تہ، اجيہ کي ضرور ساڻ وٺي ويندو هو. اُن کانسواءِ اڪثر ناناڻي، پڦين، ماسين وٽ ويندو رهندو هو.
ننڍپڻ جون رانديون، لِڪ چِپ، سَٽ ڪُٽ، اِٽي ڏڪر، چدي راند، ڪبڏي وغيره. وڏن جون رانديون- ملهہ، فوٽ بال واليبال وغيره ڏسڻ جو

چڱو خاصو چاهه هوس. جيوٽيءَ جي ناچ ڳاني ۾ تہ پوري رات گذري ويندي هئي. شمن گڏيءَ جو ناچ ڳانو، پيُت ڪٿا، ڪير تن پرپات ڦيرين ۾ بہ شامل ٿيندو هو. ڪارڪت جي مهني ۾ تڪاٽي ۾ ڳُرن جا پاٺا، جن ۾ ڳُرن جو اِتهاس سمايل هو، بندا بهادر جي ڪهاڻي ڏاڍي چاهه سان ٻُڌندو هو.

شوالي ۾ گيتا پاٺ، ڀاڳوت ڪٿا، رامائڻ، شو پُراڻ، وشنو پُراڻ، منو سمرتي ٻُڌڻ ڪيترو نہ آننددايڪ گيان وڌائڻ وارا هوندا هئا. سرشٽيءَ جي رچنا: عمر جو ليکو جوکو، منويتر راجا اڪشواڪ سنسار جو پهريون راجا ٿي گذريو آهي. اُن کان پوءِ ٿيل راجائن جي ونشاولي، سوريہ ونشي رگهوُڪُل مکيہ راجا رامچندر، چندرونشي، يدوُڪُل جنهن ۾ شري ڪرشن ڀڳوان جنم ورتو، ڪرو ونش (ڪؤرو پانڊو) مهاشڪتي شالي سنڌوپتي راجا ڄئدرٿ. سچو اِتهاس تہ هو اسان وٽ. مسلمانن ۽ انگريزن اسان جو اِتهاس، اسان جا گرنٿ لُٽي برباد ڪري ڇڏيا. اسان تي پنهنجو رچيل اِتهاس ٿوپي ڇڏيائون. جنهن کي اسين سچ مڃي رهيا آهيون.

اجيڪمار سوچڻ لڳو-ڪاش! اسان جي وڏن پنهنجي ونش جو اِتهاس لکيو هجي ها تہ اُن دؤر جي سماج، سياست ۽ مالي حالتن جو جائزو ملي ها.

فرصت جي وقت ۾ اجيڪمار اهڙيون ئي ڳالهيون سوچيندو رهندو هو. هڪ ڏينهن احمدآباد مان سندس پيءُ جو فون آيو. فون تي ٻُڌايائينس تہ سندس پُٽ اُميش جو رشتو جهوناڳڙه جي سيٺ حقيقتراءِ جي ڌيءُ وِديا سان آيو هو. ڇوڪريءَ جي ڏاڏاڻي نُکہ ۽ اُميش جي ناناڻي نُکہ ملي آئي، اِنڪري رشتو نہ ٿي سگهيو. وڌيڪ ڇيائينس، لڳي ٿو حقيقتراءِ وارا توهان جي برادريءَ وارا آهن. توهان اِن باري ۾ دريافت ڪرڻ چاهيو تہ سندس فون نمبر ڏيانو. اجيڪمار فون نمبر ۽ ائڊريس ورتس. فورن حقيقتراءِ کي فون لڳائي پنهنجو ۽ پنهنجي ڪُل جي ڄاڻ ڏنائين ۽ سندس ڪُل جي ڄاڻ ورتائين. پتو پيس پاڻ ۾ سڳي برادريءَ جا هئا.

حقيقترا پنهنجي ڀين پاڻرن ۽ برادريءَ جي پڻ چاڻ ڏنس ۽ اجيڪمار کي جهوناڳڙه اچڻ جي نينڊ ڏنائين. جا هن فورن قبول ڪئي.

هفتي اندر ئي اجيڪمار رتنا ۽ ستيش کي پوپال ڇڏي جهوناڳڙه روانو ٿي ويو. جهوناڳڙه پهچڻ تي حقيقترا گرمجوشيءَ سان اجيڪمار سان مليو. کيس گهر وٺي ويو. خوب خاطرداري ڪيائينس. رات جو سڄيءَ برادريءَ جي روٽي موڪليائين. رات جو گڏ ٿيڻ تي رامست ڪانپوءِ اجيڪمار جي چوڻ تي حقيقترا پنهنجي مول جي چاڻ ڏيڻ شروع ڪئي. راءِ گهراڻي جي پنجين پيڙهي گلابراءِ اسان جا پرڏاڏا لڳندا هئا، گلابراءِ کي ٻه پُٽ ٿيا. هرجسراءِ ۽ حشمتراءِ. اُتان اسان جون شاخون الڳ ٿيون. توهان حشمراءِ جي آکهه مان آهيو. اسين هرجسراءِ جي.

هرجسراءِ کي ٽي پُٽ ٿيا. اسان جو ڏاڏو شونفتراءِ، جميتراءِ ۽ پرتابراءِ ۽ شونفتراءِ جو پُٽ منهنجو پتا چٽراءِ. پرتابراءِ کي پُٽ سنتان نه ٿي. جميتراءِ جو پُٽ بختراءِ: بختراءِ کي ٻه پُٽ ٿيا. اٿلراءِ ۽ لڇپتراءِ. مونکي ٻه پُٽ آهن. ديويندرڪمار ۽ دنيشڪمار. ديويندر جو پٽ انيل ڪمار. دنيش جي اڃا شادي نه ٿي آهي.

اٿلراءِ جو هڪ پُٽ هيمنتڪمار ۽ ٽي نياڻيون اٿس. لڇپتراءِ کي چار پُٽ آهن، نندڪمار، آنندڪمار، ويريندرڪمار ۽ ڌيريندرڪمار. نندڪمار کي هڪ ڪنيا آهي، پُٽ جي سنتان اڃا نه ٿي اٿس. آنندڪمار جو هڪ پُٽ آهي پرتڪمار. ٻيا ٻه اڃا ڪنوارا آهن.

اجيڪمار خوشي ظاهر ڪندي چيو، شڪر آهي اسان جي برادري، راءِ مان ڪمار بڻجڻ ڪانپوءِ ٻه ڳنڍيل رهندي.

حقيقتراءِ ٻڌايس ته سندن سڄي برادري جهوناڳڙه ۾ آهي. ڪي پاڪستان ٺهڻ کان اڳ ئي هتي آباد هئا. جنهن ڪري باقي سڀ به هتي اچي ويا. واقفيت ڪانپوءِ پيئڻ ڪائڻ جو دؤر شروع ٿيو، جو دير رات تائين هلندو رهيو. روز الڳ الڳ گهرن ۾ دعوت هلندي رهي. ڏينهن جو گهمڻ ڦرڻ رات جو سڀ گڏ. حقيقتراءِ اجيڪمار کي پنهنجي ڪار ۾ سومنات

ڳُهمائي آيو، ڳِر جو ٻيلو، پوربندر، دوارڪا. آخر راجڪوٽ ڳُهمائي احمدآباد پيڻ جي گهر ڇڏيائين. موڪلائڻ وقت اجيڪمار سيني برادريءَ وارن کي پوپال ۾ بامبي اچڻ جي نينڊ ڏني، جا سيني قبول ڪئي.

اجيڪمار ٻه ڏينهن پيڻ وٽ رهي، پوپال آيو. ڪجهه ڏينهن پوپال رهي رتنا ۽ ستيش سميت بامبي موٽي ويو.

بامبي ۾ برادريءَ وارن سان خط چِٺيءَ جو سلسلو جاري رکيائين. هي ٻه هڪ وقت گذاري جو ذريعو بڻيس. پر آخر ڪيستائين؟ آخر اِنسان ٿڪجي ٿو. اجيتڪمار جي من ۾ ڪائي چاهه نه رهي. چاهت نه رهي ته زندگيءَ ۾ ٻه موهه نه رهندو آ. اِنسان جي هڪ ئي چاهه رهندي آ، هر ٻنڌن کان مڪتي. آخر اجيڪمار ٻه تصوير ۾ تبديل ٿي ويو.

وجيه فلائيٽ پڪڙي سگهرو بامبي پهچي ويو. سيني متن مائٽن ۽ برادريءَ وارن کي فون تي خبر ڏني ويئي. شهرن ۽ واقفڪارن لاءِ هندستان اخبار ۾ خبر ڇپائي ويئي. شو ياترا ۾ ارٿيءَ سان سوين ماڻهو شامل ٿيا. سڀ مت مائٽ لڳه لاڳاپي وارا گڏ ٿيا. ٻارهي تائين سڀ ڪريا ڪرم ٿيندا رهيا. مارڪو نه ڪيو ويو. اُن تي خرچ ٿيڻ واري رقم غريبن کي اَن وستر جي مدد جي روپ ۾ خرچ ڪئي ويئي. نياڻين کي دان پُنج ڏنو ويو. مهمانن جي رواني ٿيڻ کانپوءِ وجيه ماءُ کي پوپال هلڻ لاءِ چيو. رتنا بامبي ۾ ئي رهڻ پسند ڪيو. سَسُ کي ماءُ جي سار سنڀال لاءِ ڇڏي وجيه سگهو ئي پوپال روانو ٿي ويو. مهني ۾ هڪ ٻه ڏينهن بامبي وڃي ماءُ جي سار سنڀال لهي ايندو هو.

وجيه جي هڪ تمنا هئي، تيجپور جي طرز تي پوپال پرسان ڪمار نگر وسائڻ جي هئي. جيئن ئي هٿ ڪليو ٿيس، هوشنگاباد روڊ تي روڊ سائيڊ سان سؤ ايڪڙ زمين خريد ڪيائين. اِسپات حبيب گنج کان ٥-٦ ڪلوميٽر پري هو. وجيه جو انداز هو ته پوپال جو ڦهلاءُ ٿيندي ٿيندي ڪمار نگر کان ٻه اڳتي ٿي ويندو. ليڪن پوپال جو ڦهلاءُ ٿي. ٽي. نگر جي

آس پاس ئي ڦيندو رهيو. وجيہ جي پونجي بلاڪ ٿي ويئي. پر اُن جي پرواهہ نہ ڪيائين.

سؤ ايڪڙ جي اندر روڊ جي ويجهو ئي هڪ ٻئي ڪسان جو اڍائي ايڪڙ جو کيت، جهوپڙي ۽ هڪ کوهہ هو. اُهو ٽڪر ڪسان ڪنهن بہ قيمت ۾ وڪڻڻ لاءِ تيار نہ هو. وجيہ هر قيمت تي اُهو ٽڪرو خريد ڪرڻ چاهي پيو.

سريش جي جنم کان ۱۴ سال پوءِ شاردا وري گربوتي ٿي ويئي. اِها هڪ عجيب ۽ اڻ چاهي گهٽنا هئي. شاردا ٻار کي جنم ڏيڻ جو پڪو ارادو ڪيو. ليڪن پريشان رهڻ لڳي. گهر سنڀالڻ ڏکي ڳالهہ ٿي پيس. وجيہ ماءُ کي مدد لاءِ گهرايو. ماءُ کي مجائي ڀوپال وٺي آيو. وقت پورو ٿيڻ تي شاردا ٽئين پُٽ کي جنم ڏنو. ڊليوريءَ هيٺو حال ڪري ڇڏيس. رت ست نڪري ويس. وجيہ سار-سنڀال ۽ علاج ۾ ڪائي ڪمي نہ ڪيس. پر رِڪوريءَ جي رفتار سُست هئي.

ڊاڪٽر ڪنا، وجيہ کي شاردا جي علاج لاءِ بامبي وٺي وڃڻ جي صلاح ڏني. علاج لنبو هلڻ وارو هو. وجيہ کي بہ شاردا سان گڏ رهڻو ٿي پيو. ڪنسٽرڪشن ورڪ هڪ ڏينهن لاءِ بہ روڪڻ ڏکيو هو. هوُ چنتا ۾ پئجي ويو.

سنيش اِنجنيئرنگ جي پڙهائي ڪري رهيو هو. هوُ پڙهائيءَ سان گڏ ڪم ۾ پيءُ جي مدد پڻ ڪندو هو. فل فلئج ڪم سنڀالي، اينتري جاڻ نہ هئس.

سريش من مؤجي، کائڻ پيئڻ جو شوقين ۽ يار باز اِنسان هو. ۱۵ سالن جي عمر ۾ ئي ڪار هلائيندو هو. دوستن جو ٽولو ساڻ هوندو هوس. پئسي ڏوڪڙ جي ڪمي هئس ڪانہ!

سنيش گنڀير ۽ ذميوار نوجوان هو. پيءُ وٽ وڃي چيائين- ”ڊئڊي ممي‌ءَ جو علاج ضروري آهي. توهان فڪر نہ ڪريو آءٌ سڀ سنڀالي وٺندس. ڀاڳچند ڪاڪا آهن ئي پُراڻا ڀروسي جا ماڻهو آهن. ضرورت

پيئي تہ توهان سان فون تي صلاح ڪري ونندس.“

وجيہ چيس- ”پُٽ وچٽو تہ پوندو ئي، ليڪن هڪ بيو مُنجهيل مسئلو آهي، ڪمار نگر جي پلاٽ ۾ هڪ ڪسان جو ادائي ايڪڙن جو کيت آهي. هوُ ڪنهن بہ قيمت تي وڪڻڻ نٿو چاهي ۽ مونکي اُهو هر قيمت تي گهرجي. اُن کان سواءِ ڪمارنگر جي رونق بيزيب لڳندي.“

ستيش چيس، ”ڊئڊي، آءٌ اَڄ ئي اُن جو جائزو وٺي ٿو اچان. اُن جي لاءِ بہ آءٌ ضرور ڪجهہ ڪندس.“

وجيہ چيس، ”ڊرائيور ۽ ڪنهن ايجنٽ کي ساڻ وٺي وڃ.“

ستيش چيس، ”ڊئڊي، اِهو نيڪ نہ رهندو، ڪسان کي اگر خبر پئجي ويئي تہ آءٌ توهان جو پُٽ آهيان تہ سِڌي مُنهن ڳالهائيندو ئي نہ، آءٌ اجنبي بڻجي اُتي ويندس.“

”ڏس پُٽ، جيئن توکي نيڪ لڳي.“

ستيش پيءُ کي پيري پيئي ٻاهر نڪري ويو. ماءُ جي روم ۾ وڃي ماءُ کي پيري پيئي طبيعت جي باري ۾ پُڇيائين. ننڍڙي سنيل کي پيار ڪيائين اُنان اسٽڊيءَ ۾ وڃي ٽيبل تي ڪمار نگر جو نقشو ڦهلائي جائزو ورتائين. نقشو ويڙهي هڪ جهولي ۾ وڌائين. ڊائننگ هال ۾ وڃي، نيرن ڪاڌائين. نيرن کائي، بائيڪ تي سوار ٿي سائيٽ تي روانو ٿي ويو. سائيٽ گهر کان ۱۸-۲۰ ڪلوميٽر پري هئي. اسپاٽ تي پهچي پهريائين بائيڪ تي سڄو پلاٽ ماپي آيو. پلاٽ روڊ سائيڊ کان ڊيگهہ ۾ وڌيڪ هو. اندر ويڪر ۾ ڇڱو گهٽ هو. پلاٽ تي چوڌاري فينسنگ ٿيل هئي. ڪسان جو کيت ڇڱو اندر هو. ستيش موٽي اُتي آيو جتي اندر وڃڻ لاءِ گيٽ نهيل هو. بائيڪ پارڪ ڪري ستيش گيٽ کولي اندر گهريو. پئدل ئي ڪسان جي کيت طرف وڌيو.

ميءِ جو مهنو هو، سڄ متي مٿان اچي چڪو هوس. گرم هوا بہ هلي رهي هئي. مٿي تي اُس کان بچاوَ لاءِ هئٽ پيو هئس. بدن پسيني ۾ ترٻتر ٿي ويو هوس. گلو خُشڪ ٿي رهيو هوس. سوچڻ لڳو، ڪسان جي

گهر پهچي ئي پيئڻ لاءِ پاڻي ملندو. ستيش تکڙا تکڙا قدم کڻي ڪسان جي جهوپڙيءَ طرح وڌڻ لڳو. قريب پهچي حيراني ٿيس. ڪسان جو ڪيت جهوپڙيءَ جي چوڌاري نڪيلي لوهه جي تارن جي فينسنگ ٿيل هئي. ٻاهر وڃڻ جو رستو ئي نه ڇڏيو ويو هو. ستيش کي بيحد بُرو لڳو. اِئين ڪنهن کي مجبور ڪري جُهڪائڻ مڃائڻ نيڪ نه لڳس. وجيه ته اهڙو نه هو، ضرور ڪنهن گُمراهه ڪيو هوندس.

فينسنگ جي قريب پهچي اندر نظر ڊوڙايائين. پرسان ئي کوهه هو، کوهه تي هڪ نوجوان خوبصورت ڇوڪري پاڻي ڀري رهي هئي. ڇوڪري سادي پهراوي ۾ به اپسرا لڳي رهي هئي. ستيش جي نظر حسينا جي چهري تي ٽڪي ويئي. ڳلي جي پياس ڀُلجي ويو، من جي پياس ۾ بيحال ٿيڻ لڳو.

ڇوڪريءَ پاڻي ڀري ورتو ته ستيش ڏي ڌيان ويس، جيڪو لڳاتار کيس ٽڪي رهيو هو. غصي ۾ چهرو ڳاڙهو ٿي ويس. گرجندڙ آواز ۾ چيائين، ”يون ٹُکر ٹُکر کيا ديکه رهي هو؟ شهر ۾ لڙڪيون ڪا اڪال پڙ گيا هئه ڪيا جو يري ڏُپهري ۾ يهان مرني آئي هو.“

ڇوڪريءَ جي ڳالهه ٻڌي ستيش کي کل اچي ويئي. ستيش کي کلندو ڏسي ڇوڪري حيران پريشان ٿي چيس- ”بڙي ڍيٽ هو جي، شرم تو آتي نهين، اُلٽي دانت دِکا رهي هو.“

ستيش جي دل ٺهڪ ڏيڻ تي ٿي، پر گنڀير ٿي چيائينس، ”ديوي جي راهه ڀُول ڪر ڀٽڪ رها ٿا. پياس لگه آئي ٿي، پاني ڪي تلاش ۾ اِڌر آيا ٿا. آپڪو ديکڪر پلڪ جهپڪنا ڀُول گيا. ڳلي ڪي پياس ڀُول گيا. من ڪي پياس ڀڙڪ اُٿي هئه، شهر ۾ نه تو لڙڪيون ڪي ڪمي هئه نه خوبصورتي ڪي، پر ائسا انوپم موهڪ سُندريه شهر ۾ کهان اب تو يهين بسني ڪو من ڪر رها هئه.“

پوٽيءَ اکيون کڻي ستيش ڏي نهاريو. سندس ڳالهيون ئي نه هو خود به موهڪ نوجوان هو. هن شرمائيندي چيو، ”بابو، باتون سي پياس نهين

ٻُجهيگي. پاڻي پلائون؟''

ستيش بيخياليءَ ۾ اڳتي وڌيو. فينسنگ جي نڪيلي ڇهنب پيٽ ۾ چُڀي ويس. غصي ۾ چهرو ڪارانجي ويس. فينسنگ جي لڪڙيءَ جي ٿنڀي کي وچمان پڪڙي ڇڪيائين. ٿنڀو ٻاهر نڪري آيو. ڇوڪري حيرانيءَ مان ستيش جي جوش ۽ مسلس جي طاقت کي ڏسڻ لڳي. ستيش هڪ-هڪ ڪري ٽي-چار ٿنڀا اُکاڙي ڦٽي ڪيا. ڇوڪري موهڪ نظرن سان ستيش کي ڏسڻ لڳي. ستيش لوڙهو ٽپي اندر آيو. ڇوڪريءَ پاڻي پيئارڻ لاءِ گهاگهر مٿي کنئي. ستيش هٿ منهن ڌوئي هٿ وات سان لڳايو. ڇوڪري گهاگهر سان پاڻي اوتي ستيش جي پياس ٻُجهائي به رهي هئي، وڌائي به رهي هئي. گڏوگڏ پنهنجي اکين جي به پياس ٻُجهائيندي رهي.

ستيش سڌو ٿي بيٺو. رومال سان هٿ منهن اُگهي رومال جيب ۾ رکيائين. ڇوڪريءَ کي مهرباني چيائين. ڪسان سان ملڻ جو ويچار مهمل ڪري واپس وڃڻ لاءِ مُڙيو.

ڇوڪريءَ چيس، ''بابو گهر ۾ ڪوئي بڑا بوڑھا نهين هئہ ڪيا؟''

ستيش مُڙي چيس، 'هئہ ڪيون نهين، ڪيون پوُڇ رهي هو؟''

''ڀر ڊُپهري ۾ جهنگل ڪي خاڪ ڇانتي ڦر رهي هو، لوُ لگہ گئي تو جان ڪي لالي پڙ جائينگي، ڪوئي روڪتا ٽوڪتا نهين؟''

''ڪوئي ديکي تو روڪي نہ؟ فلحال تمني ٽوڪا هئہ، رڪوُن به تو کهان جائون؟''

''آئو ميري ساٿ چلڪر گهر کي ڀيتر بٺنو. سوريہ پشچم دشا ۾ جاءِ تَبُ جانا.''

''گهر ۾ آپکي باپو ني لاٺي مار ڪي سَرِ ڦوڙ ديا تو؟''

''باپو کي لٺ سي ڊرتي هو؟ اُس ظالم زمين ڪي مالڪ سي نهين ڊرتي، جسڪي تُمني باگڙ اُکاڙڪر ڦينڪ دي؟''

ستيش چيو، ''مئن اُنڪا ملازم هون، ناراض هونگي تو نوڪري سي

نڪال دينگي اؤر ڪيا؟''

''بڙي نڊر هو جي.''

''مئن اپني باز ئون ڪا ڀروسا ڪرتا هون.''

''آپڪو ڀوکہ ڀي تو لگي هوگي نہ؟''

''ڀوکہ برداشت هو جاتي هئہ، پياس نهين، آپني ميري پياس بُجها دي، آپڪا ڌنيواد.''

''تنِڪ رُڪو، يهہ گهاگهر ڀر لون تو چلتي هئن. پر آپڪي بابو؟ ڊر تي هو باپو سي؟''

''نهين ڊرتا، لائو بالٽي اِڌر دو مئن پاني ڀرتا هون.''

''بابو، جسڪا ڪام اُسي ڪو ساجي.'' ڇوڪريءَ گهاگهر ڀري، بالٽي ڀري. گهاگهر ڇيلهہ تي رکيائين. بالٽي کڻڻ لڳي. ستيش بالٽي کڻي ورتي. هٿ جي ڇهاءُ سان ٻنهين جي جسم ۾ لرزش پئدا ڪري ڇڏي. ڇوڪريءَ بالٽيءَ تان هٿ هٽائي ڇڏيو. ٻيهر ڪرنٽ سهڻ جي همت نہ هيس. ستيش بالٽي کڻي ڇوڪريءَ جي پُٺيان هليو. جهوپڙيءَ وٽ پهچي ڇوڪري گهاگهر اٿڻ پرسان نهيل رنڌڻي ۾ رکي آئي. ستيش بالٽي پڪڙي بيٺو رهيو هو. ڇوڪريءَ ستيش جي هٿ مان بالٽي ورتي. آڱرين جي ڇهاءُ هڪ دفعو وري ٻنهين کي لرزائي ڇڏيو. ڇوڪري بالٽي بہ اندر گهاگهر جي پرسان رکي آئي. ڇوڪري اندران فراسي کڻي آئي پٽ ۾ وڇائي ستيش کي ويهڻ لاءِ چيائين. ستيش اندر نظر ڦيرائي چڪو هو. ڪمري ۾ ڪير بہ نہ هو. ستيش ڇوڪريءَ جو هٿ پڪڙي ڇڪي پنهنجي پرسان ويهاريو. ڇوڪريءَ کي ستيش جو هٿ پڪڙڻ ڀلو لڳو. سوچڻ لڳي ڪاش هوُ سندس هٿ سدا لاءِ پڪڙي وٺي.

ستيش ڳالهين جو سِلسِلو جاري ڪندي چيو، ''ميرا نام ستيش هئہ، آپڪا؟''

''بتانا ضروري هئہ؟''

''مرضي هئہ آپڪي.''

”ميرا نام سنيتا هئہ، ايک بات پوچون؟“

”پوچو.“

”آپ شهر والي کيا کاتي هو؟“

”اَن هي کاتي هئن.“

”يا ڌَنُ کاتي هو؟“

”اَن ڌَنُ سي هي تو آتا هئہ.“

”کتني روٽي کاتي هو؟“

”ايک سميہ ۾ دو يا تين.“

”دو يا تين روٽي کي ليئي کتنا ڌن چاهيئي؟ کيون غريبون کي کيت اؤر جهوپڙي کٽکتي هئن آنکون ۾؟“

ستيش وٽ کوئي جواب نہ هو.

”ايک کام کرو، نوکري ڇوڙ دو، باپو بوڙهي هو چلي هئين اُن کي سات کيت ۾ کام کرو. پر پيٽ کلاني کا واعدا کرتي هون. شادي کروگي تو بيبي بچون کا پيٽ پرني لائق اَن هوگا تُمهاري پاس.“

ٻُڌي ستيش سنيتا جو منهن تکڻ لڳو. کٿي نہ هوُ سندس کيت خريد کرڻ آيو هو. کٿي سُنيتا کيس ٿي خريدڻ جي پيشڪش کري رهي هئي! هوُ سوچڻ لڳو، کاش! سنيتا جي ڳالهہ مڃڻ جي حالت ۾ هجي ها. سنيتا ٽوکيس، ”چُپ کيون هو؟ بولتي کيون نهين!“

ستيش محڪم اِرادي سان چيس، ”مئن واعدا کرتا هون، آپکا گهر اؤر کيت کوئي نهين ڇينيگا.“

”کهہ تو ائسي رهي هو جئسي سيٺ کي نوکر نهين بيٽي هو.“

سيٺ کا بيٽا نهين، اُن کي بيٽي کا متر هون، وهہ ميري بات نهين ٽاليگا.“

”پهہ باگڙ هٽ جائيگي؟“

”يهان کا کام مئن ديکہ رها هون، باگڙ کل هي هٽ جائيگي، آپکي پتا جي نهين دکہ رهي هئن؟“

”وي ضروري ڪام سي شهر گئي هئن شام تڪ لؤٽ آئينگي.“
”باهر ڪئسي گئي، پيڇي ڪي طرف باڱڙ اُکاڙ ڪر نڪل گئي، شام تڪ ڀوکي پياسي رهينگي؟“
”مئني روٽي پوٽلي ۾ بانڌ دي ٿي، جب ڀوک لگيگي کا لينگي، شهر ۾ پيني ڪا پاڻي تو مِل هي جاتا هوگا. مئن تو ڀول هي گئي ٿي آپڪو ڀوک لگي هوگي. ايي لاتي هو ڀوجن پروسڪي.“

سنيتا اندر ويئي. هڪ صندلي کڻي آئي. پاڻيءَ جو لوٽو ڀري آئي. ٿالهيءَ ۾ روٽي ۽ ڪٽوريءَ ۾ دال پروسي آئي. هڪ بصر ڀڃي، پاڻي ڪڍي ٿورو لوڻ ٻُرڪي آئي. انبڙيءَ جي ڪتاڻ جون ٻه ٽي ڦاڪون رکي آئي. ٿالهي اچي صندليءَ تي رکيائين.

ستيش پُڇيس، ”اؤر تُمهاري ليئي؟“

”مئن باد ۾ کا لوُنگي.“

ستيش هٿ پڪڙي سامهون ويهاريس. وري سندس نگاهون سنيتا جي چهري تي ٽڪي ويون. لوٽي ۾ ڀريل پاڻيءَ سان هٿ ڌوئي رومال سان اُگهي رومال جيب ۾ رکي روٽيءَ جو ٽُڪرو ٽوڙي دال ۾ ٻوڙي گره سنيتا جي وات ۾ وڌائين. سنيتا جو روم روم خوشيءَ ۾ ٽڙي پيو. گره چٻاڙيندي سنيتا پڇيس، ”کا ڪيون نهين رهي؟“

ستيش آواز ۾ ميناج گهوليندي چيس، ”کا لونگا، پهلي آنکون ڪي پياس تو ٻُجها لون.“

”ستيش جِي سيانو ڪا کهنا هئه، کاني ڪي سات پينا نهين چاهيئي.“

”کاني ڪو نهين، پيني ڪو من ڪر رها هئه.“

سنيتا ڏيٺي سان منهن ڏڪي چيس، ”اب اپني نظر ٿالهي پر ٽڪائو اؤر کانا شروع ڪر دو.“

ستيش هڪ ٻيو گره ڇاهي سنيتا جي وات ۾ وڌو. سنيتا گهونگهٽ هٽائي پنهنجي هٿ سان ستيش کي کارائڻ لڳي. ٻئي هڪ ٻئي کي کارائڻ لڳا. خبر ئي نه پين ته ڪيئن ٻئي پريت جي ڏور ۾ ٻڌجي ويا.

روٽي سماپت ڪري ستيش پُڇيس، ”گهر ۾ بابو اؤر تُمهاري اللوا اؤر ڪؤن هئہ؟“

”ڪوئي نهين.“

”تيسري ڪي گنجائش هئہ نہ؟“

سنيتا شرمائجي ويئي، ڪنڌ جهڪائي چڙيائين.

”اب چلون؟“ ستيش اِجازت گهري.

سنيتا جو بہ اجا من نہ ڀريو هو، سو منع ڪندي چيائينس، ”ائسي چلچلاتي ڌوُپ ۾ جاني نهين دونگي. سوريہ ديوتا تنِڪ پشچم دشا ۾ چلي جائين تب چاءِ پي ڪر جانا. اَب ڀيتر چلڪر چار پائي پر پسر جائو.“

ستيش شرارت ڪندي چيس، ”اڪيلي؟“

سنيتا بي جهجهڪ چيس، ”پهلي باپو سي ميرا هاٿ مانگہ لو، سات ڦيري لي لو، تب اڪيلي سي دڪيلي هو جانا.“

ستيش معصوميت سان چيس، ”ڪهان آپڪي باپو ڀوسوامي ڪهان مئن ايڪ نؤڪر آدمي، مان جائينگي وو؟“

”ڪها تو سهي، نؤڪري ڇوڙ دو، ڪسان بن جائو، اؤر يهين بس جائو.“

”پهلي اپني من ۾ تو بسا لو.“

”وو تو پهلي نظر ۾ هي بسا ليئا هئہ.“

ستيش اندر وڃي کٽ تي ليٽي پيو. اکيون ٻوٽيائين. بند اکين ۾ بہ سنيتا جو ئي عڪس اُڀري ٿي آيس. هو سوچڻ لڳو تہ سنيتا سان شادي ٿي ويندي تہ کيت جو مسئلو خود بہ خود حل ٿي ويندو.

سنيتا موڪلائڻ وقت پُڇيس، ”آپني ميري بات ڪا جواب نهين ديئا؟“

”ڪؤن سي بات ڪا؟“

”شادي ڪي بات ڪا.“

”شادي هوگي ضرور هوگي. شادي ڪي باد زمين ڪا مسئلا اپني آپ

سُلجھہ جائيگا.''

''زمين کا شادي سي کيا لينا دينا؟''

''ديکو جو تُمھاري بابوجي کا ھئہ، سو تُمھارا ھي ھئہ نہ؟''

''سو تو ھئہ.''

''شادي کي باد تُم ميري ھو جائوگي نہ؟''

''کوئي شک ھئہ؟''

''نھين ھئہ، اِسي ليئي کھہ رھا ھون، تُمھاري ساٿ ھي يي گھر، يي کيت يي ميرا ھو جائيگا.''

سنيتا ناراض ٿيندي چيس، ''تو اِس گھر اؤر کيت کي لالچ ۾ تو ميري سي شادي کرنا چاھتي ھو؟''

''گھاٽي ۾ نھين رھوگي، کمارنگر کي راني بن کر راج کروگي.''

''کھان ھئہ کمار نگر؟''

''يي جو سؤ ايکڙ کي وشال يومي پڙي ھئہ، اُس پر بسيگا. يھان، بنگلي، بھو منزلا عمارتين، دکان، آفيس، باغ بغيچي، اسکول، کاليج، کيل مئدان، اِسپتال سيي کڇ ھوگا.''

''تُم تو نوکر ھو نہ؟''

''تُمھاري باتون سي سکپکا گيا ٿا، جوُٺ بولا ٿا تمسي، مئن اِس وشال يؤکنڊ کي مالک کا بڙا بيٽا ھون.''

''تب تو ھو چُکي ھماري شادي، وو ظالم ھماري شادي کيي نھين ھوني ديگا.''

''وو ظالم نھين ميري پتا ھئن، مان جائينگي.''

''ڦر يي مُجھي اب يي شادي منظور نھين ھئہ، مُجھي نھين بننا کمارنگر کي راني، مُجھي اَپنا جھوپڙا اؤر کيت پيارا ھئہ.''

ستيش سنيتا جو ھٿ پکڙي چيو- ''آج مئن تُمھي دو وچن ديتا ھون، پھلا، يي کيت يي گھر سدا تم لوگون کا ھي رھيگا، دوسرا اگر ميري شادي تُم سي نھين ھئي تو آجيون کنوارا رھونگا.''

سنيتا ستيش جي سيني ۾ منهن لڪائي چيو- ”مئن تو تُمهين من هي من ۾ ور مان چُڪي هون، ميري لاج اَب تُمهاري هاٿ ۾ هئہ.“

ستيش سندس مٿي تي هٿ ڦيري چيو- ”تُم ميري پراٿيشوري هو. تُمهاري بنا مئن نشپراڻ رهونگا.“

سنيتا ستيش سان لپٽي ويئي. ستيش ڪيس ٻانهن ۾ ڀري چُميو، پوءِ الڳہ ٿيندي چيائين، ”اب دُکہ سُکہ هماري ساجهي هئن. اب تو ايڪ پل ڪي جُدائي بہ من ڪو ڪچوٽيگي. ڪل سي ڪئسي مل پائينگي هم دونو؟“

سنيتا چيس، ”سانجهہ ڍلي آئوگي تو مل پائينگي. اُس سميہ باپو پاس والي گانو ۾ شو مندر جاتي هئن، آرتي ڪي باد لؤٽتي هئن، آني جاني ۾ اُنڪو دو گهنٽي لگہ جاتي هئن.“

”يي ٺيڪ رهيگا.“ ستيش واچ ڏٺي، شام جا چار لڳا هئا. سنيتا کان موڪلائي ستيش ٻاهر نڪري ويو. سنيتا ڪوهہ تائين ساڻ آيس. هوءَ تيستائين ڪيس نهاريندي رهي، جيستائين ستيش نظر کان اوجل نہ ٿيو.

ستيش گهر پهچي سِڌو پيءُ وٽ ويو. وجيہ پڇيس، ”اچڻ ۾ ايتري دير ڇو ڪيئہ؟“

ستيش چيس، ”آءٌ فقط اِسپاٽ تي ئي نہ ويو هوس، آسپاس جي لوڪيشن جو جائزو پڻ وٺي آيو آهيان. ڊيولپمينٽ کي ڪمارنگر تائين پهچڻ ۾ گهٽ ۾ گهٽ ڏهہ سال لڳندا. هاڻي ڪنسٽرڪشن شروع ڪرائڻ جو مطلب ٿيندو پونجي اٽڪائڻ. ڪوئي خريدار نہ ملندو. ١٠ سالن ۾ زمين جا اگهہ آسمان تي پهچي ويندا. اُن وقت سنو فائدو ٿيندو. ڪسان ڏڪئي سياڻُ جوءِ جذباتي شخص آهي. بُزرگہ اِنسان آهي. پُٽيان فقط هڪ ڌيءُ اٿس. هوءَ ڇوڪري نہ ڪيتي ڪرڻ کان رهي، اگر شادي ٿي ويس تہ اڳي پوءِ ملڪيت ڪسان جي نانيءَ وٽ ايندي. اُن کان خريد ڪرڻ سوَلي ڳالهہ ٿيندي. اسان وٽ ١٠ سال وقت آهي تہ پوءِ تڪڙ ڇو ڪريون؟

اِن پريوار سان تعلقات مٺ محبت وارا هجن، ڪوئي وير ونجوڻ نہ هجي اِن ڪري آءٌ سندن لنگهہ کولي آيو آهيان.“

”پُٽ، اِهو تو ڏاڍو سٺو ڪم ڪيو، هاڻي آءٌ تنهنجو ڀروسو ڪري سگهان ٿو.“

’توهان بيفڪر ٿي بامبي وڃو. ڏاڏيءَ صاحب کي بہ وٺي وڃو. مميءَ ۽ سنيل جو ڏيان رکندي توهان فري ٿي ويندا.“

”نيڪ ٿو چئين، اسين سڀاڻي ئي روانا ٿي ويندا سين. تون ٽڪيٽون گهراءِ.“

”آءٌ ايجنٽ کي فون ڪري ٽڪيٽون گُهرائي ٿو وٺان.“

ٻئي ڏينهن اجيڪمار شاردا، سنيل ۽ رتنا بامبي روانا ٿي ويا. ستيش کين ايئرپورٽ تي وڃي روانو ڪري آين. گهر اچي ستيش ڀاڳچند بابوءَ کي گهر اچڻ لاءِ فون ڪئي. اڌ ڪلاڪ ۾ ڀاڳچند اچي حاضر ٿيو. ستيش پاڻ سان گڏ ويهاري نيرن ڪارايس. پوءِ کيس ٻئنڪ وٺي ويو. الڳ-الڳ سائيٽ تي هلندڙ ڪم جي جاچ ورتائينس. کهڙيءَ سائيٽ تي کهڙو مئنيجر، کهڙو بابو ڪم ڏسي رهيو آهي، سا سموري جاچ ورتائينس. پوءِ ڪمارنگر جي پروجيڪٽ جو نقشو کولائي، سڄي پلاٽ تي فنيسنگ جي جڳهہ تي بائونڊري وال نهرائڻ لاءِ چيائينس. سنيتا جي گهر ڀرسان نقشي تي ٻاڙهو نشان لڳائي اُتي پڪي آفيس، آفيس سان لڳ هڪ لؤنگ روم اٽئچ وٽ ليٽ باٿ، لڳولڳ هڪ پينٽري نهرائڻ لاءِ چيائينس. روڊ سائيڊ تي هڪ وڏو گيٽ، گيٽ اندر گارڊ ڪئبن، ڀرسان ئي گارڊ جي فئمليءَ لاءِ ڪوارٽر نهرائڻ لاءِ چيائينس. آفيس کان روڊ تائين پڪو روڊ نهرائڻ لاءِ چيائينس. ڪجهہ ليبر ساڻ وٺي اچ ئي ڪسان جي گهر ٻاهران لڳل فنيسنگ پوريءَ طرح هٽائڻ لاءِ چيائينس. سڀ ڪم سمجهائي ڀاڳچند کي رخصت ڪيائين. پنهنجي لاءِ ٽفن تيار ڪرائي واٽر ٻئگ ڀرائي جيپ ۾ رکائي روانو ٿي ويو. هڪ هڪ سائيٽ جي وزٽ ڪري، هلندڙ ڪم تي نظرثاني ڪندي شام جو مقرر وقت تي سُنيتا

وت پهتو. سنيتا ڪوهہ وٽ ستيش جو انتظار ڪري رهي هئي. سندس ڪيٽ ۾ گهر جي چوڌاري لڳل فنيسنگ پوريءَ طرح هٽي چڪي هئي. سنيتا جو ستيش تي ڀروسو وڌي ويو. هوءَ بيحد خوش هئي. سنيتا ستيش کي هڪ وڻن جي جهرمٽ وٽ وني ويئي. اُتي هڪ انب جي ٽاري گولائيءَ ۾ جهڪيل هئي. ستيش سنيتا کي کڻي اُن ٽاريءَ تي ويهاريو. ٽاريءَ کي لوڏي ڪيس جهولو جهولائڻ لڳو. سنيتا کي ڏاڍو مزو اچي رهيو هو.

سنيتا ستيش کي بہ اُتي اچي ويهڻ لاءِ چيو. ستيش چيس، آءٌ تنهنجي سامهون رهڻ ٿو چاهيان. توکي نهاري دل ڍاپجي ٿي نٿي. سنيتا چپ هئي. ستيش چپ هو. سندس نيڻ نينهن ۾ ڀڄي رهيا هئا. من جي پياس وڌندي ٿي تي وين.

سنيتا ٽپو ڏيئي وڻ جي ٽار تان هيٺ لٿي. پنهنجون ٻانهون ستيش جي ڳلي ۾ وجهي ستيش جي اکين ۾ جهانڪيندي رهي. ستيش سنيتا کي ٻانهن جي گهيري ۾ قيد ڪري جهڪي پنهنجا پياسا چپ سنيتا جي گرم چپن تي رکي ڇڏيا. ٻئي بيخوديءَ جي عالم ۾ پهچي ويا. ڪافي دير ڪانپوءِ سنيتا پاڻ کي ستيش جي ٻانهن جي گهيري کان آزاد ڪيو. اُن طرف ڏنائين جنهن طرف کان سندس پيءُ واپس گهر ايندو هو. پريان هڪ سايعو ايندو نظر آيس. ستيش کي خبردار ڪيائين. ستيش موڪلائي روانو ٿي ويو. سنيتا گهر پهچي بتي ٻاري روشني ڪئي. رات جي رسوئي تيار ڪرڻ ۾ لڳي ويئي. سندس ڌيان اڃا بہ ستيش ۾ هو. دال سڙڻ جي ٻانس آيس تہ چرڪ ڀري سُجاڳ ٿي. گهر پهچي ستيش پيءُ سان فون تي حالي احوالي ٿيو. سڄي ڏينهن جي ڪم جي رپورٽ ڪيس ڏنائين. اُن ڏينهن سڀ ٺيڪ ولا ۾ رهيا هئا. وڃيہ ڊاڪٽر کان اپائنٽمينٽ ورتو تو جو ٽن ڏينهن ڪانپوءِ جو هو. ٽي ڏينهن ڪرڻ لاءِ ڪجهہ بہ نہ هيس. گهر ۾ رهي آرام ڪرڻو هون. رتنا ضرور ساهيڙين سان ملڻ هلي ويئي هئي.

سائيٽ تي ستيش جو ٻُڌايل ڪم تيز رفتار سان هلي رهيو هو. ستيش

روز ڪنهن نہ ڪنهن سائيٽ تي گذاريندو هو. شام جو ڪمارنگر واريءَ سائيٽ تي پهچي ويندو هو. ليبر ۽ ڀاڳچند جي رواني تي وچڻ ڪانپوءِ مقرر وقت تي سنيتا وٽ ويندو هو. ٻہ ڪلاڪ اُن جي سنگت ۾ گذاري واپس گهر ويندو هو.

هڪ ڏينهن ستيش جويلر جي دڪان تي وڃي هڪ قيمتي مُنڊي وٺي آيو. مُنڊي جيب ۾ سنڀالي رکيائين. شام جو سنيتا سان ملڻ تي مُنڊي سندس آڱر ۾ پاتائين. سنيتا پنهنجا چپ مُنڊيءَ تي رکيا.

ستيش آهہ ڀري چيو- ”ميرا حق انگوٺي مار رهي هئہ.“ سنيتا مُسڪرائي ستيش کي اکين سان نينڊ ڏيندي ساڻس لپٽي ويئي. ستيش پنهنجا چپ سنيتا جي چپن تي سٽي ڇڏيا. ڪيتري دير ٻئي لپٽيا رهيا. سنيتا خود کي ستيش جي ٻانهن جي گهيري کان آزاد ڪيو. ستيش جو من نہ ڀريو هو. وري سنيتا کي ڇڪي سيني سان لڳايائين. سنيتا ڪجهہ سوچي ستيش کان پڇيو، ”باپو ني انگوٺي ديکہ لي، اؤر پوُچا تو کيا کهونگي؟“

”اُنڪي سامني اُتار ڪي رکہ دينا. سُنو سني، اب تُم جلدي سي سنڌي ڀاشا سيکہ لو.“

”وہ ڪيون؟“

”سسرال ڪي ڀاشا نهين سيکوگي تو ڪئسي چليگا؟ ڪم سي ڪم بولنا تو سيکنا هي پڙيگا.“

”ڪئسي سيکونگي؟“

”مئن سکائونگا. مئن ڪوئي بات پهلي هندي ۾ کهونگا، ڦر سنڌي ۾، تُم دهراتي جانا، ائسي سنڌي بولنا سيکہ جائوگي.“ ستيش جي هڪ هفتي جي محنت سان سنيتا گڏيل مسيل سنڌي ڳالهائڻ لڳي هئي ستيش هاڻ سنيتا سان پوريءَ طرح سنڌيءَ ۾ ڳالهائيندو هو، هوءَ سمجهي سڀ ويندي هئي. جواب هٻڪندي اٽڪندي ڏيندي هئي. هڪ ڏينهن ستيش چيس- ”سني اگر اسان جا سپنا ساڪار نہ ٿيا تہ؟“

سنيتا وات تي هٿ رکي چيس- ”اهڙي ڳالهہ مت ڪيو نہ، ڊپ لڳتا هئہ. هي جو پيار پري لمحي مل رهيا هئن، آنکي سميٽو، سنڀويو، اگر جدائي هئي تہ، يادن جي سهاري زندگي گذار ڏينگي.“

”سنيتا، آءٌ بہ ڏاڍو مور کہ آهيان، سياڻي جي ڳالهہ سياڻي تي ڇڏ، اڄ تہ ڪوئي پيار پريو نغمو ڇيڙ جو ٻُڌي خمار ڇانئجي وڃي.“

سنيتا ڳائڻ شروع ڪيو- ”ڪوئي ميري دل ۾ خوشي بن ڪي آيا.... انڌيرا ٿا گهر، روشني بن ڪي آيا، سمايا ٿا جو دل ۾ اِڪ درد بن ڪر، هو هو هو هو... وو هونٺون پي ميري هنسي بن ڪي ڇايا.... ڪوئي ميري....“

سنيتا ڳائيندي رهي. ستيش مدهوش ٿيندو رهيو.

سنيتا نچڻ ڳائڻ ۾ مگن هئي، تڏهن ستيش هڪ سايعي کي پريان کان ايندو ڏٺو. هوُ وڻ جي اوٽ ۾ ٿي ويو. هن سنيتا کي خبردار ڪيو. هوءَ ڏکيون ڏکيون وکون کڻندي گهر طرف هلي ويئي. رامسنگهہ اُتان اڳتي وڌي ويو. ستيش گهر جو رخ ڪيو.

گهر پهتو تہ سريش کي بدحال ڏٺائين. پڇيائينس، ”اڄ وري ڪنهن کي ٺوڪي آيو آهين ڇا؟“

سريش ڪيفيت ڏيندي چيو- ”ڪجهہ نہ ادا! هڪ ڇوڪري جي بدتميزي برداشت نہ ٿي تہ مرمت ڪري ڇڏيمانس.“

”تون اِسڪول ويندو آهين يا آکاڙي؟“

”ياءُ خون ۾ گرمي آهي، ڪڏهن ڪڏهن هٿن جي خارش مٽائڻي پوندي آهي.“

”ڪير روڪيندو ٽوڪيندو نہ اٿئي؟“

”استوڊنٽس ۾ ڪنهن جي همت ٿيندي ناهي، ٽيچرس، پرنسيپال تائين ڳالهہ پهچندي ناهي، ڪير روڪيندو؟“

”آءٌ تو روڪيانءِ، هيءَ باراٽي ڇڏ يا پڙهائي ڇڏ، جلد ئي وڏي ذميواري سنڀالڻي اٿئي.“

”ادا! توهان جي هوندي مونکي ڪهڙو فڪر؟“

”ڏس، سريش ڊئڊي ٿڪجي چڪا آهن، مميءَ جي طبيعت ڪين پريشان ڪري ڇڏيو آهي. هيڏو وڏو ڪاروبار آءٌ اڪيلو سنڀاليندس ڇا؟“

”ساري ادا، هاڻي نو مور لفڙو، اونلي پڙهائي، هئپي؟“

”توکي اِنجنيئر بڻجڻو آهي، اُن کان پوءِ ڪم ئي ڪم آهي.“

”ڀائي صاحب، توهان جو حڪم سر اکين تي. پڙهائيءَ کان علاوه به ڪوئي ڪم هوندو ته ضرور ڪندس.“

”بامبي مان ڪوئي ڪال آيو هو؟“

”ها، ڊئڊيءَ ٻڌايائون مميءَ جو علاج شروع ٿي ويو آهي. وقت لڳندو.“

”چاهي جيترو وقت لڳي. ممي بلڪل نيڪ ٿي اچي. آءٌ ڊئڊيءَ سان ڳالهائيندس. اڙي ها، تنهنجو پرس ته خالي ٿي ويو هوندو؟“

”اجا مال آهي.“

”ته به هيءُ وٺ، پرس ۾ رکي ڇڏ.“ سنيش هزار رپيا سريش کي ڏنا. ٿئنڪ يُو ڀئيا چئي، سريش پئسا جيب جي حوالي ڪيا.

هڪ ڏينهن سنيتا سنيش کان پُڇيو، ”هيئن لڪ ڇپ ڪيسين تڪ ملتي رهينگي؟ توهان باپو سي بات ڪيون نهين ڪرتي؟“

سنيش چيس، ”ڊئڊي بامبي مان اچن، پهريائين اُنهن سان ڳالهايان، پوءِ تنهنجي باپوءَ سان ڳالهائيندس.“

”مونکي ڊپ لڳنا هئا، ڪنهن ني ديکه ليئا ۽ چغلي کائي ته گڙٻڙ ٿي ويندي.“

”منهنجو يقين ڪر، ڪجهه نه ٿيندو.“

قدرت جهڙو ڪلنائق شايد ئي ڪوئي هوندو. قدرت کان پريمين جي خوشي برداشت نه ٿيندي آهي. سنيش ۽ سنيتا جي خوشين تي به وڃ ڪري پيئي. رامسنگهه شام جو جيئن مندر مان موٽي رهيو هو ته انڌيري ۾ رستي ۾ اُپريل هڪ پٿر نظر نه آيس. دانهن ڪري ڪِري پيو. مٿي مان خون وهڻ لڳس. رامسنگهه جي دانهن ٻُڌي ۽ اُن کي ڪرندو ڏسي

ستيش ۽ سنيتا ٻئي اوڏانهن ڀڳا. ستيش سنيتا جو ڏُپٽو ڇڪي رامسنگهہ جي زخم تي ٻڌي رت بند ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. پر تہ بہ رت وهندي رهي. ستيش رامسنگهہ ڪي ڪُلهي تي کڻي جيپ طرف تڪڙو تڪڙو وڌڻ لڳو. بدحواس سنيتا بہ سندس پُٺيان پيئي. ايترو بہ هوش نہ رهيس تہ ڇاتيءَ تي آنچل نہ هيس، گهر بہ کُليل ڇڏي آئي هئي. جيپ وٽ پهچي ستيش پُٺئين پاسي سنيتا کي ويهاريو. رامسنگهہ کي سيٽ تي ليٽايائين، سنيتا پيءُ جو مٿو پنهنجي گود ۾ رکيو. جنهن پيءُ جي گود ۾ ٻچپن گذاريو هئائين، سو اڄ سندس گود ۾ بيسُڌ پيو هو.

ستيش جيپ ۾ ڊاڪٽر ڪنا نرسنگہ هوم پهتو. ڊاڪٽر کي اِطلاع ڪيائين. بہ وارڊ بواءِ فورن اِسٽريچر کڻي آيا. رامسنگهہ کي اِسٽريچر تي ليٽائي آپريش ٿئيٽر ۾ وني ويا. ڊاڪٽر ڪنا رامسنگهہ جي نبض تپاسي دل جي ڌڙڪن جاچي چيو- ساري ينگہ مٿن، هي از نو مور. سنيتا رامسنگهہ جي لاش سان لپٽي زار زار روئڻ لڳي. ستيش مٿي تي هٿ ڦيري چيس- ”هيءُ وقت روئڻ جو ناهي، همٿ کان ڪم وٺ.“

ستيش رِسپشن مان ياڳچند کي فون لڳائي سندس گهران ستيش جا ڪپڙا ۽ ٻيو ضروري سامان ۽ هڪ پٽروميڪس جو اِنتظام ڪري فورن رامسنگهہ جي جهوپڙيءَ ۾ پهچڻ لاءِ چيائينس. پاڻ رامسنگهہ جو لاش کڻي سنيتا سميت واپس سندس گهر روانو ٿي ويو.

سنيتا پيءُ جي مٿي پرسان هڪ ڏيئو ٻاري رکيو. اُن جي پرسان ويهي هنجون هاريندي رهي. ستيش سندس پرسان ويهي مٿي ۽ پُٺيءَ تي هٿ ڦيريندو رهيس.

ياڳچند گهربل سامان سميت پهچي ويو. ستيش ٻئي ڏينهن تي رامسنگهہ جي انتم ڪريا جو گهربل سامان وٺي صبوح جو جلد پهچڻ لاءِ چيس.

اڳلي ڏينهن ليبر ۽ ياڳچند جي مدد سان رامسنگهہ جو انتم سنسڪار ڪيو ويو. ڪم ٽن ڏينهن لاءِ بند رکڻ جو اعلان ڪيو ويو. هڪ

عؤرت چميلي جيڪا اڪيلي هئي اُن کي روڪي باقي سيني کي موڪل ڏني ويئي. ستيش ياڳچند کي گهر وچي سنان ڪري ڪائي پي تن ڇٽن جو ٽفن ڪٽي اچڻ لاءِ چيو. ياڳچند جي وڃڻ ڪانپوءِ ستيش هڪ طرف وڃي ويهي رهيو. چميليءَ خود بہ سنان ڪيو ۽ سنيتا کي بہ ڪرايائين. ستيش بہ کوهہ تي سنان ڪري ڪپڙا بدلايا.

ڏُک ڪيترو بہ هجي. اِنسان کان بُکہ اُڃ برداشت نہ ٿيندي آهي. چميليءَ چانهہ ناهي. زور ڀري سنيتا کي پيئڻ لاءِ ڏنائين. ستيش کي بہ ڏنائين، خود بہ پيئڻ لڳي.

چانهہ پي ستيش سنيتا کان پڇيو، ”ڪوئي ويجهو يا ڏورانهون مائٽ آهي، جنهن کي خبر ڪجي؟“

سنيتا چيس، ”ويجهو ڪوئي نڪو، ڏورانهين کي دور ٿي رهني دو. آکر جيڪو سو پريشان ٿي ڪندا. جيڪي ڪرنو هئہ آپني هي ڪرنو آهي.“

منجهند جو ياڳچند ٽفن ڪٽي آيو. ٿنهي روٽي کاڌي. ستيش سنيتا کي چيو- ”چميلي اِتي اَٿئي، هاڻي هوءَ توسان گڏ ٿي رهندي. مان هاڻي هلان ٿو. شام جو وري چڪر لڳائي ويندس.“

ستيش ڊرائيور کي جيپ کوهہ وٽ آڻي صاف ڪرڻ لاءِ چيو ۽ ڪجهہ پئسا ڏيئي چيائينس، ”رکہ، ضرورت پئجي سگهئي ٿي، هِني بہ ڪوئي سامان کپين نہ آڻي ڏجان.“

ياڳچند ستيش سان گڏ ڪار ۾ اڳيان وينو هو، هبڪندي ستيش کي چيائين، ”هڪ ڳالهہ پُڇانوَ؟ توهان هن جهميليءَ ۾ ڇا لاءِ پيا آهيو؟“

ستيش چيس، ”پنهنجي مطلب لاءِ، ڊئڊيءَ جو حڪم آ. فوتيءَ جي زمين هر قيمت تي گهرجي. رامسنگهہ هاڻي رهيو نہ، هاڻي جيڪي ڪجهہ آهي، ڏيٽس جو آهي. اُن جي مدد ڪري، اُن جو وشواس جيتي پنهنجو مطلب پورو ڪرڻو آهي.“

ياڳچند من ۾ سوچڻ لڳو، ”هي امير ماڻهو بہ ڪيترين نہ چالو چيز

ٿيندا آهن.“

رامسنگهه جي پڳڙي رسم ٿي ويئي. سندس هانيون هوشنگاباد ۾ نرمدا نديءَ ۾ پروان ٿيون ويون. ان سڀ کان فارغ ٿي هڪ ڏينهن سنيش هڪ ڪاغذ سنيتا جي اڳيان رکي چيو، ”هن تي صحيح ڪر.“

سنيتا پڇيس، ”ڇاهي هن ۾؟“

ستيش چيس، ”باپوءَ جي زمين جائداد تنهنجي نالي ڪرڻ جي درخواست آهي.“

ستيش جو سندس پيءُ کي باپو چوڻ سنيتا کي سنو لڳو. چيائينس، ”منهنجو جيڪي هئه سو توهان جو ئي تو هئه. توهان پنهنجي نام ڪرائو.“

ستيش چيس، ”آءٌ سرڳواسيءَ سان ڪوئي ڪپٽ ڪرڻ نٿو چاهيان. زمين جائداد تنهنجي ئي نالي ٿيندي.“

سنتيا ستيش جي ڇاتيءَ ۾ منهن لڪائي سُڏڪا يرڻ لڳي. ستيش پيار سان مٿي تي هٿ ڦيري ڌيرج ڏنس.

ستيش ڳانوَ جي پٽواريءَ کي رڪارڊ سميت تحصيلدار جي آفيس ۾ وٺي ويو. درخواست ڏيئي. تحصيلدار کان آرڊر ڪرائي پٽواري رڪارڊ ۾ درستي ڪرائي نقل ۽ سنيتا جي نالي وهي ورتي. هڪ بند لفافو تحصيلدار کي ڏنائين. ٥٠٠ رپيا پٽواريءَ کي به ڏنائين.

شام جو آفيس ۾ ويهي ستيش سنيتا جي زمين جو پلان ۽ نقشو تيار ڪيو. جهوپڙيءَ جي جڳهه تي هڪ ننڍو شاندار بنگلو. باقي سڄي کيت ۾ شاندار ڦلدار باغيچو، باغيچي ۾ لائيٽنگ ڦوهارو. بنگلي جي اڳڻ ۾ رامسنگهه جو پُتلو. بنگلي اندر ئي هڪ ننڍو مندر.

ستيش سنيتا جي لاءِ اريرا ڪالونيءَ ۾ هڪ فليٽ ورتو. جتي هوءَ بنگلو تيار ٿيڻ تائين رهڻ واري هئي. فليٽ کي پوريءَ طرح رهڻ لائق بڻائي، ضروري فرنيچر ۽ ساز سامان ميسر ڪري هن سڄي اِسڪيم سنيتا کي ٻُڌائي. سنيتا جي منظوري ملڻ تي ستيش سڄو پروجيڪٽ

نقشي سميت ياڳچند جي سامهون رکيو. سڀ ڪجهه سمجهائي ڇيائينس، ”هي پروجيڪٽ جلد شروع ٿيڻ گهرجي ۽ جيترو جلد ممڪن هجي پورو ٿيڻ گهرجي. هن جي نهي وجڻ ڪانپوءِ پبلڪ جو ري-ائڪشن ڇاڻي پوءِ اسين ڪمارنگر جي پروجيڪٽ جو ڪم هٿ ۾ ڪٽنداسين.“

ياڳچند سمجهي ويو تہ ستيش ڇوڪريءَ کي پوريءَ طرح وس ۾ ڪري ڇڏيو آهي.

مقرر وقت تي سنيتا کان يومي پوڄن ڪرائي ڪم جي شروعات ڪئي ويئي.

سنيتا جي نئين فليٽ ۾ شفٽ ٿيڻ کان اڳہ ستيش هوَن ڪرائڻ نيڪ سمجهيو. شام جو آريہ سماج ڀون ۾ وڃي پروهت کي هوَن ڪرائڻ لاءِ عرض ڪيو. ڪيس هوَن سامگريءَ لاءِ گهربل پئسا ڏئي، پوري تياريءَ ۽ هوَن ڪُنڊ سميت ڏنل پتي تي پهچڻ لاءِ عرض ڪيائين. ڪيس اوٽ موٽ جي ڀاڙي جا بہ سؤ رپيا ائڊوانس ڏنائين.

ڀاڻ صبوح جو منوهر ڊئريءَ تان پرساد منائي ۽ ناشتو پڻ وٺي، سنيتا کي وٺي فليٽ ۾ پهتو. ضروري سامان اڳ ۾ ئي فليٽ ۾ پهچي چڪو هو. سنيتا چميليءَ کي ڪيت واري گهر ۾ ئي رُڪڻ لاءِ چيو. چميليءَ جي موجودگيءَ ۾ ستيش سان ايڪانت جا پل گذارڻ لاءِ نہ مليا هئس. اڄ هن ستيش سان اڪيلي ۾ وقت گذارڻ ٿي چاهيائين.

پروهت اچي چڪو هو. هوَن جي تياري ڪري ور تي هٿائين. پروهت ستيش کي چيو- يجمان ٻئنو. ستيش سنيتا کي ويهڻ لاءِ چيو- پروهت ٽوڪيس يجمان، شڀ ڪاريہ اڪيلي نهين جوڙي سي هوتا هئہ. پتي پتني دونو ڪو ٻئنا هوتا هئہ. ستيش ڪجهه چوڻ چاهيو ٿي، سنيتا هٿ پڪڙي چڪي پرسان ويهاريائينس ۽ چپ رهڻ جو اِشارو ڪيائينس. پروهت وري ٽوڪيس پُرش ڪو سدا داهني طرف ناري ڪو بائين طرف ٻئنا چاهيئي. پتني ڪو واما ڪها جاتا هئہ، وهہ سدا پتي ڪي وار پکش ۾ رهتي هئہ. سنيتا اُٿي ستيش جي کابي طرف ويٺي. وري پروهت

سنيتا کي چيو، بيتي، سهاڳڻ کي سدا مانگ ۾ سندور پرنا چاهيئي. پوڄا جي سامگريءَ مان سندور جي پُڙي کڻي سنيتا کي ڏنائين. سنيتا سندور جي پُڙي هٿ تي رکي هٿ ستيش ڏي وڌايو. ستيش پُڙيءَ مان سندور چپٽي کڻي سنيتا جي مانگ ڀري. اڄاڻائيءَ ۾ ٻئي هڪ اڻوٽ بندڻ ۾ ٻڌجي ويا.

هون پورو ٿيو. پروهت اُٿي ٻنهين تي گُلن جي ورکا ڪندي آسيس جا وچن چيا. ٻنهين کي هڪ هڪ مالها ڏنائين. ٻنهين هڪ ٻئي کي مالها پاتي. ٻنهين جُهڪي پروهت جا چرن ڇُهيا. پروهت پنهنجو سامان سميٽيو. ستيش پروهت کي پرساد مٺائيءَ جو پئڪيٽ ۽ دکشڻا ڏني. کيس ناشتو کائڻ لاءِ عرض ڪيائون. پروهت فقط کير پيئڻ جي اِڇا ظاهر ڪئي. سنيتا رنڌڻي ۾ وڃي کير گرم ڪري گلاس ڀري کڻي آئي. پروهت کير پِي، ٻنهين کي آشيرواد ڏئي روانو ٿي ويو.

سُنيتا در بند ڪري ستيش جو هٿ پڪڙي کيس اڳيان ڪري هون جي اگنيءَ جي چوڌاري ڦيرا لڳايا، ڦيرا پورا ڪري سنيتا جُهڪي ستيش کي پيري پوڻ لڳي. ستيش سندس ٻانهون پڪڙي اُٿاري سيني سان لڳائي چيس، ”تنهنجي جڳهه منهنجي قدمن ۾ نه، منهنجي دل ۾ آهي.“

ٻنهي گڏجي بزار مان آندل ناشتو کاڌو. سنيتا چانهه ٺاهي کڻي آئي. ٻنهين چانهه پيتي. ستيش موڪلائڻ لڳس. سنيتا چيس، ”اڄ ڪاڏي وڃڻ نه ڏينديسانءِ. اڄ آءٌ پنهنجن هٿن سان روٽي ٺاهي کارائينديسانءِ.“

ستيش سمجهايس، ”ڪم سڄو مونکي ئي ته ڏسڻو پوي، وڃڻو ئي پوندو.“ سنيتا رات جو اچڻ جو واعدو وٺي وڃڻ ڏنس.

شام تائين ستيش ڪم جو جائزو ورتو. گهر وڃي بريفڪيس ۾ ضروري سامان رکيائين رسوئي کي رات جي روٽي منع ڪيائين ۽ چيائينس، ”رات جو شايد آءٌ نه موٽان، سريش کي چئجانءِ گهر ۾ ئي رهي.“ ستيش گهران نڪري صرافي وٽ ويو. سُنيتا جي لاءِ نيڪليس ۽

ڪجهہ ٻيا زيور خريد ڪري سنيتا وٽ پهتو. سنيتا در ۾ اکيون پائي، انتظار ۾ ويٺي هئي. سنيش جي اندر گهرندي ئي دروازو بند ڪري چُنبڙي پيس. سنيش ڪيس ٻانهن ۾ کڻي اچي هڪ ڪرسيءَ تي ويهاريو. جيب مان هار ۽ ٻيا زيور ڪڍي سنيتا کي ڏنائين. سنيتا ڏسي چيس، ”اِن ڪان تہ هڪ منگل سوُتر آڻيو ها.“

سنيش چيس، ”منگل سوُتر بہ آڻيندس، اُهو وقت تہ اچڻ ڏي.“ سنيتا حيرت مان پُڇيس، ”اجا اِهو وقت ڪڏهن ايندو؟ جاني انجاني پنڊت جي اسان کي وواهہ سوُتر ۾ ٻانڌ ڪي تو گئي. اگني کو شاکشي ڄاڻي ڦيرا بہ پاتاسين، ٻيو اجا شادي ڪيئن ٿيندي آهي؟“

”نيڪ آ بابا، آءٌ قبول ٿو ڪريان، اسان جي شادي ٿي ويئي، مگر وڏن جي منظوري بہ تہ وٺڻي پوندي نہ؟“

”هاڻي وڏن جي منظوري ڪائي معنيٰ نٿي رکي، اگر هوُ منظوري نہ ڏين تہ ڇا اسين ٻئي پتي پتني نہ رهنداسين؟“

سنيش جواب ڏيڻ بجاءِ، پنهنجا چپ سنيتا جي چپن تي رکي سنيتا جو وات بند ڪيائين.

سنيتا ڊنر تيار ڪيو، ٻنهين يوڇن گڏجي کاڌو. سنيتا برتن صاف ڪري رنڌڻو سميٽي، ڪمري ۾ کير جو گلاس ڍڪي رکي آئي. پاڻيءَ جو جڳہ ۽ گلاس پڻ رکي آئي. پوءِ سنيش جو هٿ پڪڙي، ڪمري ۾ وٺي ويس. ڪمرو تازن گُلن جي خوشبوءِ سان مهڪي رهيو هو. سيج تي گلاب ۽ رابيل جا گُل پکڙيا پيا هئا.

سنيتا اکين ۾ پيار ۽ خماري پري چيس، ”آڄ اڪيلي نہ سمهڻو پوندو، اڄ دڪيلي ٿي ويندا.“ سنيش ٻانهن ۾ پري سيج تي ويهارس.

ٻاهران هوا ۾ ترندو هڪ ترانو گونجي رهيو هو- ”هو... هو... مڌر ملن هئہ سجنا هو مڌر ملن هئہ.“ رات جي سناٽي ۾ بہ جسم هڪ جان ٿيڻجي ويا. ٻن آتمائن جو ملن ٿي ويو.

بہ مهنا شاردا جو علاج هليو. ۱۵ ڏينهن پيڪن ۾ گذاريائين. اڏائي

مهنن ڪانپوءِ چار ئي ڀوپال گهر موٽي آيا. رتنا جو ننڍڙي سُنيل ۾ موهه پئجي ويو. هوءَ هاڻي بامبي ۾ اڪيلي رهڻ کان ڪيٻائڻ لڳي. سُنيل به ڏاڏيءَ سان هري مري ويو هو.

وجيه ڪم جي نظر ثاني ڪئي. سڀ ڪجهه ٺيڪ هلي رهيو هو. ڪسان جي کيت جي باري ۾ ٿيندڙ اڏاوت جي باري ۾ دريافت ڪرڻ تي ڀاڳچند ٻڌايس ته سڀ ڪجهه ستيش بابوءَ جي سوچيل اِسڪيم موجب ٿي رهيو آهي. هڪ ته هتان جهوپڙي هٽي ويئي، اُن جي جڳهه تي هڪ ننڍو بنگلو ٺهندو. کيت جي جڳهه تي شاندار باغيچو. سڄو ڪم ٿي وڃڻ ڪانپوءِ ماڻهن جو ڌيان هن طرف ويندو. ڪمارنگر جي پروجيڪٽ بابت پڇا ڳاڇا شروع ٿي ويندي، اُن حساب سان ڪم هٿ ۾ کڻبو. وجيه ڪمار کي ستيش جي سمجهه ۽ دورانديشيءَ تي فخر ٿيڻ لڳو.

ستيش جو اِنجنيئرنگ جي پڙهائيءَ جو آخري سال هو. وجيه جي اچڻ ڪانپوءِ ڪاليج وڃڻ شروع ڪيائين. ڪم ۾ به وجيه ڪمار جي مدد ڪرڻ لڳو. سريش پڙهائيءَ سان گڏ گهر جا ڪم پڻ ڪرڻ لڳو هو. سڀ ڪجهه ٺيڪ هلي رهيو هو.

آرتوار جو ڏينهن هو، ستيش فرصت ۾ هو. اڄ هن طيءِ ڪيو ته پيءُ سان پنهنجي ۽ سنيتا جي رشتي جي باري ۾ ذڪر ڪري منظوري وٺندو. اِهو سوچي هوُ بئنڪ طرف وڃڻ لڳو. وجيه ڪمار بئنڪ ۾ هو. هوُ بئنڪ جي دروازي پر سان پهتو ته ڪنن ۾ آواز پيس، وجيڪمار ڪنهن سان کُهري نموني ڳالهائي رهيو هو. هوُ اُتي ئي رڪجي ويو. اندران آواز اچي رهيو هئو. ”تون ستيش لاءِ ڇا سوچي هوٽل وارن جو رشتو کڻي آيو آهين؟ هوندا ڪروڙپتي، اربپتي، ڪلهه تائين سندن اوقات ڇا هئي؟ سندن خاندان جو ڪوئي اَتو پتو آهي؟ ستيش جو رشتو اُن گهر ۾ ڪندس جيڪي پشتيني خانداني هجن. ڌن جا ئي نه، دل جا به رئيس هجن، ڪنهن جهڙي تهڙي گهر ۾ ستيش جو رشتو هرگز نه ڪندس.“

پيءُ جي سامهون وڃڻ جي ستيش جي همٿ نه ٿي. پويان پير

ڪري موت ڪاڏائين. پنهنجي ڪمري ۾ وڃي دروازو بند ڪري ڪرسيءَ تي ويهي گهري سوچ ۾ پئجي ويو. ڇا ٿيندو هاڻي؟ رشتي کي ڪيستائين لڪائي رکندو؟ فلحال رشتي کي لڪائي رکڻ کانسواءِ ٻيو ڪوئي چارو نہ هو.

ڪجهہ ئي وقت ۾ ستيش لاءِ منپسند رشتو آيو. وجيڪمار کي رشتو پسند هو. ستيش جو ويچار ڄاڻڻ لاءِ سڏ ڪرايائينس. ڄاڻي ستيش جي حالت خراب ٿي ويئي. ها ڪري نٿي سگهيو، نہ ڪرڻ جي گُنجائش نہ هيس. وجيڪمار جيئن ئي رشتي جي ڳالهہ ڪڍيس تيئن ئي ستيش محڪم اِرادي سان چيس: ”ڊئڊي، جيستائين توهانجو ڪمار نگر جو سپنو ساڪار نہ ٿيو آهي، آءٌ شاديءَ جي باري ۾ سوچي بہ نٿو سگهان.“

وجيہ زور ڀريندي چيس، ”سپني جو ڇاهي، اڄ نہ سڀاڻي پورو ٿيندو. اِن سان شاديءَ جو ڪهڙو تعلق؟“

”ڊئڊي مون پرتگيا ڪئي آهي، جيسين توهان جو سپنو ساڪار نہ ڪيو آهي، گرهست جي سُکہ کان دور رهندس. آءٌ هرگز هرگز پرتگيا ٽوڙي نٿو سگهان.“

ستيش جو جواب ٻُڌي وجيڪمار نراش ٿي ويو. خبر هيس ستيش خانداني ٻچو آهي، نسن ۾ راجائي خاندان جو خون اَٿس. هر حالت ۾ پنهنجي اِرادي تي اٽل رهندو. من ۾ ڪامنا ڪرڻ لڳو تہ ڪمارنگر جلد آباد ٿي وڃي.

ستيش سنيتا جي بئنڪ اڪائونٽ ۾ وڏي رقم رکائي. شام جو سنيتا وٽ وڃي پنهنجي پرتگيا جي باري ۾ ٻُڌايائينس، پنهنجي مجبوري بہ ٻُڌايائينس. اگر پرتگيا نہ ڪري ها تہ شاديءَ لاءِ ها ڪرڻي پويس ها ۽ بيوفا بڻجڻو پويس ها. ستيش چيس، ”هيءَ اسان جي آخري مُلاقات آهي، ڪجهہ دير بعد آءٌ هليو ويندس. وري خبر نہ آهي ڪڏهن ملڻ ٿئي يا نہ ٿئي. ڀلي جدائي سهڻي پوندي ليڪن اسان جي شادي ۽ پريت قائم رهندي. بنگلو تيار ٿي وڃڻ تي، اُتي وڃي رهجانءِ. هيءُ فليٽ

پاڙي تي ڏيئي ڇڏجانءِ. ڪجهه پاڙو، ڪجهه باغ جي ڦلن جي آمدني، ڏکيو سُکيو گذر ٿيندو رهندءِ، هاڻي آءٌ هلان ٿو.''

سنيتا چيس، ''هڪ ڳالهه منهنجي بہ ٻُڌندا وڃجو. آءٌ توهان جي پتني آهيان، ڪمار خاندان جي نُنهن، پنهنجي پرتگيا تي اڏول رهجو. ڪمزور ٿي مونکي لاچارو نہ ڪجو. هڪ وار وڃڻ ڪانپوءِ مُڙي نہ نهارجو.''

ستيش مُڙي ٻاهر نڪري ويو. سنيتا خاموش لُڙڪ ڳاڙيندي رهي.

وقت گذرندو رهيو، رتنا بہ راهہ رباني ٿي ويئي. شاردا جي طبيعت نرم گرم رهندي آئي، سريش جي شادي ٿي ويئي. هو ڪجهہ ڏانهن گنڀير ٿي ويو. ليڪن موُج مستيءَ جو عالم جاري رهيس. هاڻي هو ٻن نشن جو عادي بڻجي ويو. پهريون نشو هوس خوبصورت زال سيما جو، ٻيو روز شام جو ڪلب ۾ وڃي يارن دوستن سان گڏجي شراب پيئندو هو.

ڪمار انجنيئرس ۽ ڊيولپرس جو بورڊ اونچو ٿيندو ويو. وڃيہ ڪم تي گهٽ ئي ڌيان ڏيندو هو. ڪمارنگر جي آباد ٿيڻ جا آثار گهٽ تي نظر آيا. وڃيہ نااُميد ٿيڻ لڳو. ستيش پيءُ جي منوٻل کي ڪمزور ٿيڻ ڏيڻ نٿي چاهيو.

ستيش هڪ ٻي اِسڪيم سوچي ورتي. زمين جي آخري ڇوڙ جي پنئين طرف هڪ وڏي پلاٽ تي تيجپور جي طرز تي هڪ وڏو تلاءُ تيار ڪرايو. برسات جو پاڻي روڪي تلاءُ ڀرائڻ لڳو. پاڻيءَ جي روڪ لاءِ تلاءُ جي چوڌاري پال ٻڌايائين. پاڻيءَ جي آوڪ جو فقط رستو کُليل رکيائين.

تلاءُ جي ڀرسان وڏو باغيچو، واٽر پارڪ، سويمنگ پول ۽ هڪ جم تيار ڪرايائين. اُتي هڪ سنو پڪنڪ اسپاٽ بڻجي ويو. روز ماڻهو تفريح لاءِ وڃڻ لڳا، آرتوار ۽ موڪل جي ڏينهن تي هجوم ماڻهن جا وڃڻ لڳا. ٻيڙ جي اچ-وڃ سان گڏ آمدني بہ ٿيڻ لڳي. جلد ئي هڪ شاندار ريسٽارنٽ بہ شروع ٿي ويو.

هاڻي بروڪرس ۽ اِنويسٽرس جو ڌيان ڪمار نگر طرف ويو. ڪيترن وڏا پلاٽ بوڪ ڪرايا. وينر جو دهلي بامبي جا وڏا بلڊر پوپال آيا تہ اُنهن

سستي زمين هوشنگاباد روڊ تي ڪمار نگر جي پلاٽ ڪان بہ اڳيرو ملڻ لڳي تہ بہ وڻندا ويا. ڪمارنگر جي پلاٽن جي اڳھ ۾ ڏوم اچي ويئي. هاڻي وقت اچي ويو هو پروجيڪٽ شروع ڪرڻ جو.

هڪ ڏينهن طيءِ ڪري ڪارڊ ڇپائي، پومي پوڃن ۽ لنچ جو پروگرام رکيائين. انويسٽرس، بروڪرس ۽ ٻين معزز ماڻهن کي نينڊ ڏيئي گهرايائين. پومي پوڃن ماءُ پيءُ جي هٿان ڪرايائين. وڏو ٽينٽ لڳايو ويو هو. لنچ بہ زوردار رکي ويئي. موقعي تي ئي ڪيترن ماڻهن بوڪنگہ ڪرائي. فرسٽ رو ۾ بنگلا، وچ ۾ ڊپليڪس ۽ آخر ۾ ملٽيز جي لاءِ جڳهہ رکي ويئي. روڊ سائيڊ سان ئي شاپنگہ ڪامپليڪس، مال، ڪاليج، اِسڪول، اِسٽيڊيم ، اِسپتال لاءِ بہ جڳهہ مقرر ڪئي ويئي. هڪ وڏو پلاٽ ڊاڪٽر ڪنا بہ بوڪ ڪرايو.

سڄي ڪمار نگر کي سيڪٽرس ۽ اِسڪوئرس ۾ ورهايو ويو. روڊ رستا سڀ ڪجهہ پرفيڪٽ هو.

وجيڪمار بيحد خوش هو. رات جو ستيش کي چيائين، ”پُٽ هاڻي تہ سپنو ساڪار ٿيو نہ، هاڻي تون شادي ڪر.“

ستيش چيس، ”ڊئڊي اڃ اڃا شروعات تي آهي. پروجيڪٽ پورو ٿيڻ ۾ وقت لڳندو. فلحال مونکي معاف ڪريو.“

ڪيترا پلاٽ ريسيل وارن بوڪ ڪرايا هئا. اِن ڪري ڪمار نگر جو ڪم رفتار نہ پڪڙي سگهيو. ستيش بہ ڪم جي رفتار گهٽائي ڇڏي. ويٽ ائنڊ واچ واريءَ پاليسيءَ تي هلندو رهيو.

وجيہ ڪمار پنهنجي سپني جي جهلڪ تہ ڏٺي مگر سپنو ساڪار ٿيندو نہ ڏسي سگهيو. پهريائين شاردا موڪلايو، پنيان وجيہ بہ هلندو ٿيو. هاڻي گهر گرهستيءَ جي ذميواريءَ سنيل جي پرورش جو ذمو سيما تي اچي ويو. سيما کي اڃا ٻار نہ ٿيو هو. پنهنجي ساري ممتا سنيل مٿان لٽائيندي هئي. سنيل ستيش کي ڊئڊي، سريش کي پاپو ۽ سيما کي پاپي ممي سڏيندو هو.

وقت کي پر لڳي ويا. کمار نگر جي ڊيولپمينٽ ۾ تيزي ايندي ويئي. سنيل هاڻي اِنجنيئرنگ جي سيڪنڊ ييئر ۾ هو.

ستيش سنيتا جي سامهون وڃڻ نٿي چاهيو. ان کري اِسپات جو ڪم سريش جي ذمي ڪيو هئائين. خود فائينل ورڪ ۽ ٻيا پروجيڪٽ ڏسندو هو.

سنيل ڪار ۾ ڪاليج وڃي رهيو هو. پروفيسر ڪالونيءَ وٽ ڪار اِت هٽي بيهي رهيس. ڪيتريءَ ڪوشش ڪانپوءِ بہ ڪار اِسٽارٽ نہ ٿي تہ، هيٺ لهي، ڪار کي ڌڪو ڏيئي هڪ طرف بيهاري لاڪ ڪري لفٽ جي تلاش ۾ بيهي رهيو. ڪجهہ اڳيان هڪ ڇوڪريءَ کي سائيڪل تي ويندو ڏٺائين. سنيل آواز لڳايو، ”اي مس.“

ڇوڪريءَ سائيڪل کي بريڪ لڳائي، هڪ پير ڌرتيءَ تي ٽڪائي مُڙي ڏٺائين، آواز لڳائڻ وارو سنيل هو. سائيڪل تان لهي سائيڪل موڙي سنيل جي قريب اچي چيائين، ”ڪيترا دفعا چيو ٿي مانءَ ڪارو چشمو نہ پائيندو ڪر، نظر گهٽ ايندو اٿيِ. اي مس؟ اِهو بہ ڪوئي طريقو آهي سڏڻ جو؟ سنڌيا چئي نٿو سڏي سگهين؟“

”نالو ڇهري جو ٿيندو آهي، ڇُنيءَ جو نہ.“

”ڇو پيو سڏين؟“

”لفٽ گهرجي.“

”تنهنجي ڪار جو ڇا ٿيو؟“

”بيمار ٿي پيئي آهي.“

”هاڻي منهنجي غريب سائيڪل کي بيمار ڪرڻ ٿو چاهين؟ تنهنجو لڳيج ڍوئي سگهندي؟“

”مرين ڇو ٿي؟ سائيڪل کي ڪجهہ ٿيو تہ نئين خريد ڪري ڏيندوسانءِ.“

”پوءِ تہ ضرور خراب ٿيندي. پنيان ويهڻ ۾ شرم نہ ايندءِ.“

”پنيان تون ويهندينءَ، سائيڪل آءٌ هلائيندس.“

”پنيان ويهڻ ۾ شرم ايندءِ؟“
”سوال شرم جو ناهي، تون بئلنس نہ سنڀالي سگهندينءَ.“
”ايتري بہ ڪمزور نہ آهيان.“
”تہ پوءِ هل.“

سنڌيا سائيڪل تي ويهي هوريان هوريان پيدل گُهمائڻ لڳي. سنيل جمپ ڏيئي پنين سيٽ تي وينو. سنڌيا بئلنس سنڀالي نہ سگهي، هينڊل لُڏڻ لڳس. سنيل ٽپو ڏيئي لهي ويو. سائيڪل جو اڳيون ڦيٿو پٿر سان ٽڪرايو. سائيڪل پلٽي کائڻ لڳي. سنيل سنڌيا جي ڪرڻ کان اڳ، پنهنجين ٻانهن ۾ سنڀالي ورتس. سائيڪل هيٺ وڃي ڪري. ڪجھ تارون ٽٽي پيس، ڦيٿو ڇبو ٿي ويس.

سنڌيا گهٻرائجي سنيل سان لپٽي ويئي. ڪنواري گرم جسمن جي ڇهاءُ ٻنهين جي نسن ۾ لاوا ڀري ڇڏيو. سنيل سنڌيا کي پنهنجي ٻانهن جي گهيري ۾ جڪڙي ڇڏيو. پنهنجا لرزندڙ لب سنڌيا جي اڀرن جهڙن گرم چپن تي رکي ڇڏيائين. سنڌيا اکيون ٻوٽي ڇڏيون.

سنيل کي ڌيان آيو، هوُ سري راهہ هڪ ٻئي سان جڪڙيل بيٺا آهن. هن سنڌيا کي پاڻ کان پري ڪيو. اڄ سنڌيا سنيل کي بيحد خوبصورت لڳي رهي هئي. اڳ ۾ هن کيس ڪڏهن اِن نظر سان نہ ڏٺو هو. سنيل مٿان سنڌيا جي مادڪ ديهہ جو نشو تاري ٿيڻ لڳو.

سنڌيا پاڻ سنڀالي پڇيو، ”هاڻي؟“

سنيل جيب مان موبائيل ڪڍي، ڊيوڊ جو نمبر ڊايل ڪيو. ريسپانس ملڻ تي ڊيوڊ کي چيائين، ”منهنجي ڪار خراب ٿي ويئي آهي. تون ڪار کڻي فورن پروفيسر ڪالونيءَ جي اِسٽارٽنگ پائنٽ وٽ پهچ. رستي تان ڪنهن مڪئينڪ کي وٺي اچجانءِ.“ سنيل موبائيل آف ڪري جيب جي حوالي ڪئي. سنيل اِنتظار ڪرڻ لڳو. سنڌيا چوڻ لڳي، ”ليٽ ٿي ويندا سين.“

سنيل چيس، ”ڪائي ڳالهہ ناهي، اڄ ڪاليج جو نالو ڪري زندگي

جو اَهم فيصلو ڪري سگهون.“

”ڪهڙو فيصلو؟ ڇا جو فيصلو؟؟“

”اِئين تہ ڪاليج ۾ روز ملندا هئاسين، مگر اڄوڪي حادثي ٻنهين کي ايترو قريب آڻي ڇڏيو آهي جو هاڻي تو کان جدائيءَ جو سوچي نٿو سگهان.“

سنڌيا گهٻراهٽ ڀريءَ آواز ۾ چيس، ”سنيل هوا ۾ ايترو نہ اُڇال جو ڪِران تہ چڪناچور ٿي وڃان. آءٌ پنهنجي اوقات ڄاڻان ٿي، تون جيڪي سوچي رهيو آهين، آءٌ اُن سوچ جي همت نٿي ڪري سگهان.“

”تون چڪناچور ٿيندينءَ تہ آءٌ ڪٿي بچي سگهندس؟ تون منهنجي جان آهين. رهيو سوال حيثيت جو، تون مونکي قبول ڪندينءَ، تڏهن تہ منهنجي حيثيت رهندي نہ؟“

سنيل پنهنجي آڱر مان مُنڊي لاهي سنڌيا جي آڱر ۾ پاتي. سنڌيا نهال ٿي ويئي.

ٿوريءَ دير کانپوءِ ڊيوڊ مڪئنيڪ کي وٺي اُتي پهتو. ڪار مان لهي ڪار جي چابي سنيل کي ڏنائين. سنيل پنهنجي ڪار جي چابي ڊيوڊ کي ڏيندي چيو- ”هوءَ سائيڪل بہ ڊئميج ٿي ويئي آهي، اُن کي بہ ٺيڪ ڪرائي روشنلال جي گهر پهچائي اچجانءِ.“

سنيل سنڌيا کي اڳيان ويهاري، ڊرائيونگ سيٽ تي ويهي ڪار اِسٽارٽ ڪري بوٽ ڪلب جو رُخ ڪيو. ڪار پارڪ ڪري، هڪ ننڍي بوٽ ڇپوءَ سان هلڻ واري ڪرائي تي وٺي سنڌيا سميت بوٽ ۾ اچي وينو. سنيش ڇپوُ هلائڻ لڳو. سنڌيا سامهون ٿي ويٺي: بوٽ ڇيٽيءَ کان ڪافي اڳتي هلي آئي هئي. سنڌيا سنيل جي گود ۾ مٿو رکي ليٽي پيئي. شيتل هوا اکين ۾ خمار ڀري رهي هئي. سنيل ڇپوُ هلائڻ بند ڪيو. سنڌيا جو چهرو ٻنهين هٿن ۾ جهلي يڪٽڪ نهارڻ لڳو. سنڌيا اکيون ٻوٽي ڇڏيون. سنڌيا کي نهاريندي سنيل جو من ڀريو ئي نٿي. پياس وڌندي ٿي ويس. سنيل بيخوديءَ جي عالم ۾ هو.

اُن وقت آڪاش ۾ بادل ڇانئجي ويا. هلڪي هلڪي بونداباندي ٿيڻ لڳي. سنيل کي پسڻ جو هوش ئي نه هو. ڪجهه بوندون سنڌيا جي ڇهري تي ڪريون. هوءَ ڇرڪ ڀري اُٿي ويٺي. سنيل کي چيائين، ”واپس هل، ڀڄي ويندا سين.“

سنيل چيس، ”ڀڄڻ ڏي، سنو ٿو لڳي.“

سنڌيا چيس، ”وات کولي مٿي نهار، برسات جي بوندن سان بُڪ پياس مٽي ويندءِ.“

سنيل کي لڳو سنڌيا کي بُک لڳي آهي. هن ڇپوُ سنياليو، بوٽ کي جيٽيءَ طرف هلائڻ لڳو. بوٽ مان لهي، ڪار ۾ ويهي ڪار اچي هوٽل هل ٽاپ تي اچي بيهاري. ڪار پارڪ ڪرڻ لاءِ چابي گارڊ کي ڏنائين. سنڌيا کي وٺي اي. سي. ڪوچ ريسٽارنٽ ۾ داخل ٿي هڪ خالي ٽيبل تي ٻئي آمهون سامهون رکيل ڪرسين تي وڃي ويٺا. مينو ڪارڊ سنڌيا کي ڏيئي آرڊر ڏيڻ لاءِ چيائين. سنڌيا آرڊر ڏنو. ٿوري اِنتظار ڪانپوءِ آرڊر سروَ ٿيو. ٻنهي ڍؤ ڪري روٽي کاڌي. ويٽر بل کڻي آيو، سنيل بل جي رقم ۽ ٽِپ پليٽ ۾ رکي، ٻئي اُٿي کڙا ٿيا. ٻاهر نڪتا ته گارڊ ڪار اچي اڳيان بيهارين. سنيل چابي وٺي، هڪ ڏهين جو نوٽ گارڊ ڏانهن وڌايو. گارڊ سٽليوٽ ڪئي. ٻئي ڪار ۾ ويهي روانا ٿيا.

سنڌيا پُڇيس، ”هاڻي؟“

سنيش چيو، ”ايم. پي. نگر، ڊئڊيءَ سان ملڻ. هن وقت آفيس ۾ هوندا.“

”نه پليز، مونکي ڊپ ٿو لڳي.“

”ڊپ ڇو؟ منهنجا ڊئڊي ويري ٽيندر هارٽيڊ ائنڊ لونگ پرسن آهن.“

سنيش ڪار اچي ڪمارس جي آفيس وٽ بيهاري، ڪار پارڪ ڪري ٻئي هيٺ لٿا. آفيس ڪافي وڏي پلاٽ تي ٻه منزلي ٺهيل هئي. ٻاهر وڏو بورڊ لڳل هو- ”ڪمار اِنجنيئرس ائنڊ ڊيولپرس.“ سنيل اڳيان وڌيو، سنڌيا پٺيان هلڻ لڳس. ڏاڪڻ چڙهي فرسٽ فلور تي مٿي آيا. رشپسنٽ

سنيل کي ڏسي اُٿي وش ڪيس، ”هلو سنيل سر.“
”هلو جولي جويل، ڊئڊي اندر آهن؟“
”ها آهن.“
سنيل بنا اِجازت ونڻ جي ستيش جي ڪئبين ۾ گهڙيو. پنيان سنڌيا هيس. اندر گهڙي سنيل چيو، ”مي آءِ ڪمن سر؟“
ستيش فائيل تان ڌيان هٽائي سنيل کي ڏٺو. فائيل هڪ طرف رکي چيائين، ”توکي پرميشن جي ڪڏهن کان ضرورت پيئي؟“
”ڊئڊي، آءِ ايم نات الون ٽُڊي.“
”يوُ آر ويل ڪم وٽ يوئر فرينڊ. اندر اچي ئي ويا آهيو تہ فارملٽيءَ جي ضرورت ناهي. ڪم بي سِٽيڊ.“
ٻنهي وڃي ستيش جا پير ڇُهيا. پوءِ اچي سامهون ڪرسين تي وينا. ستيش جي نظر سنڌيا جي آڱر ۾ پيل سنيل جي مُنڊيءَ تي پيئي. عجب بہ لڳس، غصو بہ آيس. سنيل کي توڪيندي چيائين، ”رنگہ سيريمني منائي ٿا اچو؟“
ٻُڌي سنڌيا شرم کان پاڻي پاڻي ٿي ويئي. چهرو مُرجهائجي ويس. ستيش چوڻ جاري رکيو، ”شاديءَ جي نيند ڏيڻ آيا آهيو؟ ڪڏهن ڪٿي اچڻو آ، ڪارڊ کڻي آيو آهين يا وربل انويٽيشن آ؟“
سنيل شفي ٿيندي چيس، ”ڊئڊي پليز، اهڙي ڪائي ڳالهہ ناهي، ڪمارس جي روايت آ، ڪائي شيءِ پسند اچي تہ اُن کي هر حال ۾ ءِ فورن حاصل ڪجي. سنڌيا مونکي پسند اچي ويئي. رِنگہ گفت ڪئي اٿيمانس. باقي سڀ تہ توهان جي رضامنديءَ ءِ آشيرواد سان ئي حاصل ٿيندو نہ. آءٌ سنڌيا کي توهان سان ملائڻ لاءِ وٺي آيو آهيان. ٻئي هٿ ڏيکاري ڏسو منهنجو ڪنهن بہ آڱر ۾ رِنگہ نہ آهي.“
ستيش مُسڪرائي چيس، ”برخردار ڪافي سمجهدار ٿي ويو آهين. پنهنجي گرل فرينڊ کي ڪجهہ ڪارايو اٿئي؟“
”ڊئڊي اسين ٻئي لنچ وٺي آيا آهيون.“

شتيش اِنٽرڪام تي ٻن ڪوڪ جو آرڊر ڏنو.

سنڌيا ڏانهن مخاطب ٿيندي چيائين، ”سنڌيا بيٽي، پنهنجي واقفيت ڏي.“

”ڊئڊي، سنيل منهنجو ڪلاس فيلو آهي، ائين ته ڪاليج ۾ روز ملاقات ٿيندي رهندي آهي ليڪن اڄ جي ملاقات گارڊ گفتيڊ هئي. منهنجي ڊئڊيءَ جو نالو روشنلال آهي. توهان جي فرم ۾ ملازم آهن.“

ٻُڌي ستيش ڇرڪ پريو. گهري سوچ ۾ پئجي ويو. ڪيس پنهنجو گذريل وقت ياد آيو. سنيتا سان ملڻ ۽ وڇڙڻ جي پوري داستان ذهن ۾ اُڀري آيس. سوچڻ لڳو، ڇا سنيل جي پيار ۾ به روايتون رڪاوٽ بڻبيون. نه، اِئين هرگز ٿيڻ نه ڏيندس. سنيل جي پيار کي پروان چڙهڻ ڏيندس. ليڪن سريش؟ سريش کي منائڻ سوَلو ڪم ناهي. سريش ضد تي اچي ويو ته؟

ستيش کي خاموش ڏسي سنڌيا جي دل ٻُڏڻ لڳي. سوچڻ لڳي، نؤڪر جي ڌيءُ جو سڳه مالڪ جي پاءُ سان ڪيئن ٿيندو؟ سنيل جذباتي آهي، ليڪن سندس وڏا ته ان باري ۾ گنڀير ٿيندا نه؟ ڪين سماج ۾ اُنٽو ويهڻو ٿو پوي. پنهنجي رُتبي جو ڌيان رکڻو ٿو پوي. اڄ ناحق سنيل سان ملاقات ٿي. لڳي ٿو هيءَ پهرين ملاقات ئي آخري ملاقات بڻجي ويندي. سنيش سنڌيا ٻئي گهري سوچ ۾ پئجي ويا. سنيل بيفڪر هو. چپراسي ٽري ۾ ٻن گلاسن ۾ ڪوڪ سروَ ڪري ويو. سنيل مزي سان ڪوڪ پيئڻ لڳو بيو گلاس سنڌيا جي هٿ ۾ ئي هو. چپن سان نه لڳايو هئائين. ستيش جو ڌيان سنڌيا طرف ويو. ڪيس ڪوڪ پيئڻ لاءِ چيائين. سنڌيا گلاس چپن سان لڳايو. ستيش من ئي من ۾ فيصلو ڪيو ڇاهي ڪجهه به ٿئي، سنيل جي رشتي ۾ ڪابه رڪاوٽ اچڻ نه ڏيندو. سنيل کي چيائين، ”سنڌيا بيٽيءَ کي گهر وٺي وڃ. سيما سان ملائي، پوءِ ڪيس گهر ڇڏي اچج.“

”ڊئڊي، اِجازت هجي ته اڄ ڊنر باهر ڪيون.“

”پُڇڻ جي ضرورت ناهي، يوُ آر ناٽ سمال چائيلڊ نائو.“

چپراسي اچي خالي گلاس کڻي ويو. سنيل سنڌيا بہ موڪلائي هلڻ لڳا. ستيش سنڌيا کي چيو- ”بيٽي پنهنجي ممي ڊئڊيءَ کي چئجانءِ، اسين هن آرتوار تي شام جو توهان جي گهر ملڻ ايندا سين.“

”ٿئنڪيوُ ڊئڊي“ چئي ستيش سنيل سان لپٽجي ويو. ستيش پيار سان مٿي تي هٿ ڦيرڻ لڳس. سنڌيا چيس- ”سر، ڊئڊيءَ کي...“

”نو سر، ڊئڊي چئہ.“

”جي ڊئڊي، چئي رکندس.“

ستيش چيس، ”بيٽا سنيل، سنڌيا بيٽي لکن مان هڪ آ، تنهنجي پارکي نظر کي داد ٿو ڏيان.“

”ڊئڊي، آهيان تہ ڪمار نہ؟“

”ييس ماءِ سن.“

سنيل ۽ سنڌيا ٻاهر نڪري ويا.

رات جو ڊائننگ ٽيبل تي ستيش، سريش ۽ سيما گڏ ٿيا. سريش روم مان ئي گلو تر ڪري آيو هو. رسوئي لڳي چڪي هئي. ستيش سريش کي ڪلب ۾ وڃڻ کان منع ڪئي هئي. سريش بي مزي ڪائي رهيو هو. ستيش گرهہ چباڙيندي سريش کان پڇيو، ”سنيل کي ڪيترو چاهيندو آهين؟“

سوال ٻُڌي سريش حيرت ۾ پئجي ويو. پُڇيائين، ”اڄ اچانڪ اِهو سوال ڇو؟“

”سوال جي بدلي سوال نہ جواب گهرجي.“

سريش گنڀير ٿي چيو، ”ادا سنيل ئي تہ هن گهر ۾ ننڍو، سڀني جو پيارو، دُلارو آهي، اکين جو تارو آهي.“ سيما هٿ روڪي ڏير ۽ مڙس جو وارتالاپ ٻُڌڻ لڳي.

ستيش ٻيو سوال ڪيو، ”سنيل جي خوشيءَ لاءِ ڇا ڪري سگهندو آهين؟“

”اُن جي مٿان ڪجهه به قربان ڪري سگهندو آهيان.“
”پنهنجي اَهم ڪي تياڳي سگهندو آهين؟“
”ڀائي صاحب، صاف صاف ٻڌايو ته ڳالهه ڇا آهي؟“
”سنيل شادي ڪرڻ ٿو چاهي، ڇوڪري پسند ڪئي اَٿائين.“
سيما ۽ سريش ٻنهين ڇرڪ ڀريو. ستيش ڳالهه کي اڳتي وڌائيندي چيو- ”ڇوڪري سندر آ، سشيل آ، سنيل سان گڏ اِنجنيئرنگ ڪاليج ۾ پڙهندي آهي.“
”پوءِ ڪهڙي پرابلم آ؟“
”پرابلم آهي، اُن جو خاندان اسان جي ليول جو نه آهي.“
سريش ستيش ڏانهن نهاريندي چيو، ”سنيل جي لاءِ ڇوڪرين جي ڪمي آهي ڇا؟ صدين کان هلندڙ خاندان جي روايت کي توڙيون؟“
”توڙڻو پوندو، وقت بدلجي رهيو آهي. وقت سان گڏ ريتيون رسمون به بدلجي وينديون آهن. اگر اسان سنيل جي ڳالهه نه مڃي ۽ هن شاديءَ کان اِنڪار ڪري ڇڏيو ته ڪيستائين هلندو خاندان ۽ روايتون؟“
سريش ڇرڪ ڀريو. پڇيائين، ”ته ڇا توهان به....“
ستيش سريش جي ڳالهه کي ڪٽيندي چيو، ”ڳالهه منهنجي نه سنيل جي هلي رهي آهي. سيني کي خبر آهي منهنجي پرتگيا جي.“
سريش کي ستيش جي پرتگيا ىي وجهه نه لڳي. نرمائي ڏيکاريندي پڇيائين، ”ڇوڪري ڪير آهي؟ ڪنهن جي ڌيءَ آهي؟ سندس پيءُ ڇا ڪندو آهي؟“
”ڇوڪريءَ جو نالو سنڌيا آهي. پنهنجي اڪائونٽنٽ روشنلال جي ڌيءَ آهي.“
ٻُڌي سريش آپي کان ٻاهر ٿي ويو. غصي ۾ پرجي چيائين، ”هڪ نؤڪر جي ڌيءُ هن گهر ۾ نُنهن بڻجي ايندي؟“
ستيش نرمائيءَ سان چيس، ”هاڻي هوُ نوڪر نه رهندو. نئين پروجيڪٽ ۾ کيس پارٽنر بڻائينداسين.“

”پائي صاحب، پير جي جُتي متي تي رکڻ سان تاج نہ بڻجي ويندي.“

ستيش تيش ۾ پرجي چيس، ”ڏاڍو گهمنڊ اچي ويو اَٿئي، هڪ پلي ماڻهوءَ کي پير جي جُتي تو سمجهين؟“

”ساري، ادا.“

”ڏوڙ وجهہ سيني ڳالهين تي، اِهو سوچ تہ روايتون وڏيڪ ضروري آهن يا سنيل جي خوشي، ونش جو واڌارو؟“

”توهان جيڪي بهتر سمجهو ڪيو، آءٌ رُڪاوٽ نہ بڻبس.“

”آرتوار شام جو هلڻو آ روشنلال جي گهر، رشتو طيءِ ڪرڻ.“

”توهان ويندا، آءٌ نہ.“

”پُٽ سيما، تون ڇا ٿي چئين؟“

”ڊئڊي، آءٌ ضرور هلنديس.“

بيدلي روني ڪائي تيئي اُٿي کڙا ٿيا. سريش ڪمريَ ۾ وڃي بوتل ڪڍي ڍڪڻ هٽائي، بوتل وات سان لڳائي، اندر ۾ آنڊ مانڊ هيس.

ٻئي ڏينهن سنيل سنڌيا کي گهران پڪ اَپ ڪري ڪاليج ويو. سنڌيا کي ڪاليج جي گيٽ وٽ لاهي، پاڻ ڪار پارڪ ڪرڻ ويو. سنڌيا ڪلاس طرف وڌي ويئي. راڪيش سنڌيا جو رستو روڪيو. هوُ فائينل ييئر جو وديارٿي هو. سنڌيا ۽ سنيل هڪ سال جونيئر هئا. هوُ هڪ سرڪاري آفيسر جو پُٽ هو، دل ڦئنڪ هو، خوبصورت ڇوڪرين کي فلرٽ ڪندو هو. سنڌيا جو رستو روڪي پڇيائينس، ”ڪلهہ ڇو نہ آئي هئينءَ؟“

سنڌيا بيرخيءَ سان چيس، ”تنهنجو مطلب؟“

”مطلب آهي ڊار....“ اينٽري ۾ سنيل جو نونشو ڪاڏيءَ سان ٽڪرايس. باقي لفظ چئي نہ سگهيو. راڪيش کي ڏينهن ۾ تارا نظر اچڻ لڳا. ڪاليج بلڊنگ گُهمندي نظر آيس. سنيل جوش ۾ پرجي چيس، ”حرامخور جي حرامزادي اؤلاد، تنهنجي همت ڪيئن ٿي سنڌيا جو رستو روڪڻ جي؟ وري ڪڏهن سنڌيا جي پاڇي ڏانهن بہ نهاريئہ تہ ٻئي ڏوڏا ڪڍي هٿ

۾ ڏيندوسانءِ.''

راڪيش ڏند ڪرٽيندي چيس، ''تنهنجو هيءُ ٺونشو قرض رهيو منهنجي مٿان. ڪنهن ڏينهن اهڙو زخم ڏيندوسانءِ، زندگيءَ ڀر سهلائيندو رهندين.''

سنيل ذليل ڪندي چيس، ''بڪاريءِ ـ ؤلاد، مار به اوڌر ٿو رکائين، نقد نٿو چڪائين.''

اُتي بيٺل چوڪرا چوڪريون ٽهڪ ڏيئي کلڻ لڳا. راڪيش زهر جو ڍُڪ ڀري هليو ويو.

چوندا آهن جيڪو ڏاڍي سان نه پُڄي سگهندو آهي سو پنهنجو غصو ڪمزور مان ڪڍندو آهي. سڌير ڪمار به سال راڪيش کان جونيئر هو. راڪيش ڪاليج جي گيٽ وٽ بيٺو هو، چمچا به ساڻ هيس. سڌير ڪاليج اچي رهيو هو. راڪيش آڱر جي اِشاري سان چيس، ''چڪنا هيڏانهن اَچ.'' سڌير آهستي آهستي هلندو راڪيش وٽ پهتو. راڪيش وڌيڪ ڪجهه چوي، اُن کان اڳ سڌير جو ٺونشو راڪيش جي نڪ سان ٽڪرايو. راڪيش جي اکيان اَنڌيرو ڇانئجي ويو. نڪ مان خون وهڻ لڳس. راڪيش جا ساٿي سڌير مٿان ٽٽڻ وارا هئا، پريان کان سنيل للڪاريندي چين، ''خبردار جو ڪوئي اڳتي وڌيو آ، سڌير کي اڪيلو نه سمجهجو.'' سڀ اُتي جمي ويا. سڌير بنا سنيل ڏانهن نهارڻ جي چيو، ''مونکي ڪنهن جي به مدد جي ضرورت نه آهي. گدڙن جي ڀيڄ لاءِ آءٌ اڪيلو ئي ڪافي آهيان.'' قريب اچي سنيل راڪيش کي چيو- ''ته اجا موڇڙا ڪاٽڻ جي حسرت پوري نه ٿي اَٿي.'' راڪيش ڪجهه نه چيو، پنهنجن ساٿين سميت اُتان کسڪي ويو.

سنيش سڌير ڏانهن هٿ وڌائي چيو، ''آءٌ سنيل ڪمار، شارٽ ۾ ايس. ڪي.'' سڌير هٿ جوڙي نمستي ڪندي چيو، ''آءٌ سڌير ڪمار. سو يُوُ آلسو ايس. ڪي؟''

''ڇو ايس. ڪي. تي ڪمارس جي مونوپولي آهي؟ يا نالي جو به

ٽريڊ مارڪ رجسٽريشن ڪرايو اٿو؟“

”واھ ڇا چئجي، بلڪل ڪمارس وارا تيوَر.“

”آءٌ ڪسان جو پُٽ آهيان.“

”مونسان دوستي نه ڪندين؟“

”دوستي برابريءَ وارن ۾ ئي سٺي لڳندي آهي.“

”اڙي ڀائي، آءٌ اِنجنيئر، تون اِنجنيئر برابري ئي نه آهي!“

”اڃا اِنجنيئر بڻيا نه آهيون. توهان اڳتي هلي بلڊر بڻبا، تي سگهي ٿو مونکي توهان جي ئي فرم ۾ نوڪري ڪرڻي پوي.“

”دوست، اينٽرو رزرو نه بڻج، اڄ جي وقت ۾ امير غريب ڪائي معنيٰ نٿو رکي. اِنسان جي دل هيري جهڙي، ڪليجو شير جهڙو هئڻ گهرجي، جيڪو تنهنجو آهي. هلان ٿو، پيريڊ شروع ٿيڻ وارو آهي.“

لنچ کان فارغ ٿي سيما شام جي تياريءَ ۾ لڳي ويئي. سنڌيا کي ڏيڻ لاءِ مٺائي، وڳا وغيره پهريائين گُهرائي رکيا هئائين. هاڻي هوءَ خود تيار ٿيڻ لڳي. اڌ ڪلاڪ سا‌ڙهيءَ جي چونڊ ۾ لڳايائين. ڪمار گهراڻي جي ننهن هئي، پوري ٺاٺ باٺ سان وڃڻ ٿي چاهيائين. زيورن جو باڪس ڪڍي اُن مان زيور چونڊي الڳ ڪيائين. سيما شيمپوءَ سان وار ڌوتا، ڊراير سان سڪائي، مئرون ڪلر جي سلڪ ڪلر جي ساڙهي پائي، ڊريسنگ ٽيبل تي ويهي ميڪ اَپ ڪرڻ لڳي. سريش اڌ ڪلاڪ ڊريسنگ ٽيبل کان اوتيل اکين سان ليٽيو پيو هو. هوُ سيما کي هار سينگار ڪندو ڏسڻ لڳو. اڄ سيما بيحد خوبصورت لڳي رهي هئي. هوءَ خوش به ڏاڍو هئي. اڄ سندس پرموشن ٿيڻ وارو هو. هوءَ سَسُ جي حيثيت رکڻ واري هئي.

سريش اُٿي ويٺي رهيو. سيما کي چيائين، ”اڄ نه ڇهڪي-مهڪي رهي آهين.“

سيما ماٺو ڪندي چيس، ”ڇو نه ڇهڪان؟ اڄ منهنجي حيثيت جو وڌڻ واري آهي. رهيو سوال خوبصورتيءَ جو، توهان راضي آهيو، توهان کي ريجهائڻ لاءِ بزار مان ايڪسٽرا خوبصورتي خريد ڪري آئي آهيان.“

سريش ٻانهن کان پڪڙي پاڻ ڏانهن ڇڪيندي چيس، ”اَچ، ريجهاءِ مونکي.“

”اڙي، اڙي هيءُ ڇا ٿا ڪريو؟ميڪ اَپ بگڙي ويندو.“

”بگڙڻ ڏيس.“ سيما سريش جي ٻانهن ۾ ڦٿڪڻ لڳي.

ٻاهر ستيش هر گهڙيءَ واچ ڏسي رهيو هو. سيٖما اڃا آئي نہ هئي. سنيل کي چيائين، ”وڃ ڏِسُ، سيما ڇو دير لڳائي رهي آهي؟“

سنيل جو هٿ ڳل تي هليو ويو. ستيش پڇيس، ”ڇا ٿيو تنهنجي ڳل کي؟“

”ڪجهہ نہ.“

”تہ پوءِ ڳل کي ڇو ٿو دٻائين؟“

’ڊئڊي، هڪ دفعي اوچتو پاپاءَ جي ڪمري ۾ هليو ويو هوس، اهڙي ٿَڦ وهائي ڪڍي هئائين جو ڳل تي پنج ئي آڱريون ڄمي ويون هيون. سور کان ڪيترا ڏينهن شيونگ نہ ٺاهي سگهيو هوس. توهان موبائيل لڳايوس نہ.“

”موبائيل سئچ آف ڪري رکيو اٿائين. لئنڊ لائين بہ ريسپانس نٿي ڪري.“

”پاپو آرام وقت ڪوئي ڊسٽرب نہ چاهيندو آهي اِن ڪري فون بند ڪري رکندو آهي.“

”ڪائي ڳالهہ ناهي، اِنتظار ٿا ڪريون.“

”سنڌيا وارا بہ اِنتظار ڪري رهيا هوندا، خبر ناهي ڇا سوچين.“

”ڪجهہ نہ سوچيندا، بيصبرو نہ ٿيءُ.“

”ڪجهہ دير بعد سيما ٻاهر آئي، سيما سلوار سوٽ ۾ هئي، هلڪو ميڪ اَپ، هلڪا زيور، وار کليل سنواريل.“

ستيش پُڇيس، ”ايتري دير ڇو لڳايئہ؟“

”ڊئڊي، هنن کي مناڻ ۾ دير لڳي ويئي.“

”اڇي تو سريش؟“

”نہ ليڪن مونکي اِجازت ڏنائون.“

”هي ڇا پُٽ رواجي سلوار سوٽ، ٿورا ڳهہ؟“

”ڊئڊي پنهنجي اميريءَ جي نمائش ڪري سامهون وارن کي سندن حيثيت جو احساس ڪرائڻ سنو نٿو لڳي، آخر اُنهن سان سنيل جو رشتو جوڙڻ ٿا هلون.“

”تو نيڪ ڪيو پُٽ، هاڻي هلو تہ هلون.“ ستيش اڳتي وڌي ويو. سنيل شرارت سان مُسڪرائيندي چيس، ”پاپوءَ سڄو ميڪ اَپ بگاڙي ڇڏيئہ نہ؟ تڙتڪڙ ۾ جهڙي تهڙي تياري ڪري آيا آهيو.“

سيما سنيل جو ڪن پڪڙي چيس ”شيطان.“

”پاپي ممي، هاڻي ڪن پڪڙڻ جي عادت ڇڏي ڏيو، اِها عادت سنڌيا ۾ بہ پئجي وئي تہ منهنجا ڪن هاڻيءَ جي ڪنن کان بہ وڏا ٿي ويندا.“

”هاڻي ئي ڊڄين ٿو سنڌيا کان؟“

”ڊڄان نٿو، ڇاهي گدري کي ڏسي گدرو رنگہ مٽيندو آهي نہ؟“

سيما وري سنيل جو ڪن مهٽيو. سنيل هوريان ستيش کي سڏ ڪيو. سيما سنيل جو ڪن ڇڏي تڪڙا قدم کڻي ڪار ڏانهن وڌي.

ڪمار پريوار روشنلال جي گهر پهتو تہ هوُ سڀ پلڪون وڇائي سندن انتظار ڪري رهيا هئا. روشنلال جهڪي ستيش ڪمار کي پيري پوڻ لڳو. ستيش بازن کان پڪڙي اُٿاريندي چيس، ”روشنلال جُهڪڻ تہ اسان کي گهرجي، اسين سنيل لاءِ سنڌيا بيٽيءَ جو هٿ گُهرڻ آيا آهيون. توهان ڏيڻ وارا داتا آهيو.“

روشنلال چيس، ”توهان مونکي شرمندو ڪري رهيا آهيو. آءٌ توهان جو خادم، توهان منهنجا شاهہ.“

آدر ستڪار کان پوءِ سيما سنڌيا لاءِ آندل سامان سنڌيا جي ماءُ کي ڏنو. هارسنڌيا جي گلي ۾ پاتائين. ستيش نوٽن سان ڀريل پرس سنڌيا کي ڏنو.

سنڌيا، ستيش ۽ سيما جا پير ڇُهيا. سنڌيا جي ماءُ ناريل، مصري،

مناٺي، ڊراءِ فروٽ وغيره سيما کي ڏنو. سنيل کي سوني ڇڻن پاتائين.

موڪلائڻ وقت سنيش ڪمار روشنلال کي چيو- ”ٻارن جا اِمتحان ٿي وڃن ته شاديءَ جو مهورت ڪڍائينداسين.“

روشنلال چيس، ”جيڪا توهان جي آگيا ٿيندي اُن جي پوئواري ٿيندي.“

ڪمار پريوار جي گهر پهچڻ کان اڳ ئي سريش ڪلب وڃي چڪو هو. هوُ نيم انڌيري واريءَ ٽيبل تي هڪ ڪرسيءَ تي اڪيلو ويٺو هو. ٽيبل تي جانيواڪر بلئڪ ليبل جي بوتل پئي هئي. نه ڪوئي گلاس نه سوڍا نه پاڻي، نه آئيس ڪيوُ ۽ نه سنيڪس ئي. بوتل وات سان لڳائي نيٽ پيِ رهيو هو. من بيحد اُداس ۽ بيچئن هيس. هوُ سنيل جي رشتي تي ناخوش هو. سندس دوست آهوجا اچي پرسان ٻي ڪرسيءَ تي ويهي رهيو. تيستائين سريش ڪمار بوتل ون ٿرڊ خالي ڪري چڪو هو. آهوجا کي آيل ڏسي سريش آڱر جي اِشاري سان ويٽر کي سڏيو. ويٽر جي اچڻ تي آرڊر آهوجا ڏنو، ”ٻه گلاس، سوڍا، آئيس ڪيوُ، فش فراءِ ۽ چڪن روسٽ.“

ويٽر آرڊر نوٽ ڪري هليو ويو. آهوجا سريش کي ٽوڪيو- ”اڄ ڇهري تي ٻارهن ڇو ٿا وڄنِ؟ اڄ نيٽ پيِ رهيو آهين؟ ايني پرابلم؟“

”نو پرابلم. ڪينٽريءَ دير کان اڪيلو ويهي بور ٿي رهيو هوس. هاڻي تون آيو آهين ته مؤج ئي مؤج آهي.“

ويٽر آرڊر سروَ ڪري ويو. پيگ آهوجا ناهيا، سريش جي گلاس ۾ ٿوري وسڪي ٻه آئيس ڪيوُب ۽ اڌ بوتل سوڍا وڌائين، سريش اڳ ۾ ئي وڌيڪ ۽ نيٽ پيِ چڪو هو. پنهنجي لاءِ گلاس ۾ ٻه ڊبل لارج پيگ، ٿوري سوڍا ۽ ٻه آئيس ڪيوُب وڌائين. جام ٽڪرائي چيئرس چئي ٻنهي گلاس چپن سان لڳايا. ٻئي گپ شپ ۽ پيئڻ کائڻ ۾ مگن هئا. سريش جو موڊ بدلجي چڪو هو. بوتل ختم ٿي چڪي هئي. ٻنهين جي گلاسن ۾ ٿوري ٿوري وسڪي هئي. سنيڪس ٻه صاف ٿي چڪا هئا. سريش ٻيو آرڊر

ڏيڻ وارو هو تہ ايتري ۾ آهوجا جي نظر مسز واڌوا تي پئي. هوءَ سنگل هڏيءَ جي رئيس مهلا هئي. هڪ ڪرسيءَ تي ويهي سگريٽ جا ڪش لڳائي رهي هئي. آهوجا سريش کي اُتاري اُن طرف وڃي ويو. اُتي پهچي آهوجا مسز واڌوا کي ڇيڙيندي چيو- ''هيلو ڇپڪلي.''

مسز واڌوا سگريٽ جو دونهون آهوجا جي چهري تي ڦٽي ڪندي چيو، ''هيلو مڇر.''

''اڄ اڪيلي آئي آهين، مڇر نہ آيو اَٿي؟''

''هتي مڇرن جي ڪمي آهي ڇا؟ اڄ توکي چڪينديس، چٽينديس.''

''ڪائڻ چڪڻ لاءِ ڪمار مفيد اَٿي، مون تہ اڃا هاڻي شروع ڪئي آهي، ڪمار ڦل ٿائيٽ اَٿي. اڌ ڪان وڌيڪ بوتل نيٽ ڳرڪائي چڪو آهي.''

''ڇو ڪمار، اڄ سيما کي نہ چڪي آيو آهين ڇا؟''

''اڄ ٽيسٽ چينچ ڪرڻ جو اِرادو آهي، اڄ توکي چڪيندس.''

''ڪوئي سواد نہ ايندءُ. اڄ آءٌ خود پريشان آهيان.''

''ڇو آهين پريشان؟ واڌوا طلاق جو نوٽيس ڏنو اَٿئي ڇا؟''

''اَهڙي منهنجي قسمت ڪٿي آهي؟ پريشانيءَ جو سبب آهي ڪرڪيٽ جو سٽو، شام ڪان وٺي ٿي. ويءَ کي چنبڙيو وينو آهي.''

آهوجا چيو- ''اڄ تہ هوُ ويندو ۲۵-۳۰ هزارن تان.''

''۲۵-۳۰ هزارن تان وڃي تہ گيهہ جا ڏيئا ٻاريان، توکي وسڪيءَ سان سنان ڪرايان. گهٽ ۾ گهٽ ٻن ٽن لکن تان ويندو. جڏهن تہ خبر اَٿس مئچ فڪس آهي. سٽي ڪائڻ وارن کي فائدو پهچائڻ لاءِ ميڊيا وارا سري لنڪا جي جيت جو ماحول بڻائي رهيا آهن. جڏهن تہ کٽندي ويسٽ اِنڊيز. ويسٽ انڊيز جي جيت ۾ ئي سٽي ڪائڻ وارن جو فائدو آهي. مردود کي ڪيتري وقت ڪان چوندي ٿي اچان تہ هيرن جڙيل نيڪليس نهرائي ڏي. ٻُڌي ئي نٿو.''

''روئين ڇو ٿي، آءٌ تو وٽي ڏيانءِ هيرن جڙيل نيڪليس.''

''راکيءَ تي ضرور وٺي ڏجانءِ، اُن ڏينهن سيما ڀاڀيءَ کي بہ اعتراض

نہ ڏيندو.“

اِئين ٿنهين ۾ ڪل مذاق ٿيندي رهي. سريش مسز واڌوا کي چيو. ”اُٿي هلي اسان جي ٽيبل تي ويهہ.“

مسز واڌوا چيس، ”ڪاڏي ٿا جونيءَ ٽيبل تي وڃو، هِتي ئي ويهي رهو.“

آهوجا چيس، ”هِتي ويهنداسين تہ بل توکي ڏيڻو پوندو.“

”ڪهڙو فرق پوندو؟ جتي ستياناس، اُتي سوا ستياناس، سمجهندس واڌوا ڏهہ ويهہ هزار وڌيڪ ستي ۾ وڃايا.“

ٻئي مسز واڌوا جي پرسان ويهي رهيا. ويٽر اچي آرڊر وٺي ويو.

سريش جڏهن گهر پهتو تہ سُرور هيس. هئنگہ اوور جي ڪري مٿو ڳؤرو پڻ هئس. باقي من هلڪو هئس. هوُ بنا ڪجهہ کائڻ جي سُمهي پيو.

ٻئي ڏينهن تي روشنلال آفيس ويو تہ ستيش ڪمار پنهنجي ڪئبن ۾ گهرايس. روشنلال اندر اچي بيهي رهيو. ستيش ويهڻ لاءِ چيس. هٻڪندي گهبرائيندي ڪرسيءَ تي ويهي رهيو. ستيش چيس، ”هاڻي توهان اسان جا اڪائونٽنٽ نہ رهيا.“

روشنلال روئڻهارڪو ٿي چيس، ”سائين مونکان ڪهڙي خطا ٿي ويئي جو نوڪريءَ مان ٿا ڪڍو؟ آءٌ ڪيڏانهن ويندس؟ گهر ڪيئن هلندو؟ سنڌيا جي پڙهائيءَ جو ڇا ٿيندو؟“

ستيش ڏيرج سان چيس، ”رلئڪس، رلئڪس. منهنجي پوري ڳالهہ ٻُڌو، ٻيٽوا نديءَ جي پُل واري ٺيڪي ۾ توهان اسان جا پارٽنر آهيو. هيئنر توهان کي جيڪي ملي ٿو. اُن کان ڊبل ڊرا ڪجو. ٺيڪو پورو ٿيڻ تي حساب ڪنداسين.“

”مهرباني آ توهان جي، ليڪن سر....“

”سر نہ ستيش.“

”اَهڙي بي ادبي مونکان نہ ٿيندي. مونکي سر ئي چوڻ ڏيو. مونکي

ڪم جو ڪوئي آزمودو ناهي. اونچ نيچ ٿي ويئي ته آءٌ توهان کي منهن ڏيکارڻ جي قابل نه رهندس.“

”اهڙو ڪجهه نه ٿيندو. ڪم مئنيجر جي ذمي رهندو. توهان جي فقط نظر ثاني ٿيندي. ڪار ۽ ڊرائيور توهان جي حوالي ٿيندو. سڀاڻي کان رائسين روڊ واريءَ آفيس ۾ وڃي ڪم سنڀالجو.“

”جيڪو توهانجو حڪم.“ چئي هٿ جوڙي روشنلال ٻاهر نڪري ويو.

سنڌيا سنيل سان گڏ ڪاليج ويندي هئي. ڪاليج ڇٽڻ کانپوءِ سنيل سنڌيا کي ڪار ڊرائيونگ سيکارڻ لڳو. دير تائين گهمڻ ڦرڻ، رات جو ڊنر رٽجيٽ هوٽل ۾. اُن کانپوءِ کيس گهر ڇڏي پوءِ پنهنجي گهر ويندو هو. رات جي جدائي به ٻنهين کي ڏکي لڳندي هئي. سنڌيا ڊرائيونگ سکي ويئي ته سنيل ڊرائيونگ لائيسن نهرائي، ماروتي ڪار گفٽ ڪيس. هاڻي سنڌيا پنهنجي ڪار ۾ ڪاليج ويندي هئي. اُتي سنيل سان ملندي هئي. سڄي شام گڏ گذاريندا هئا. دير شام جو ٻئي پنهنجي پنهنجي گهر ويندا هئا.

مارچ اپريل ۾ راڪيش جي پڙهائي پوري ٿي ويئي. سنيل ۽ سنڌيا فائينل ۾ پهچي ويا. سڌير کي فائينل ڪرڻ ۾ ٻن سالن جي دير هئي. ڪاليج جون موڪلون هلي رهيون هيون. راڪيش بدلي جي آگ ۾ جلي رهيو هو. هوُ ڪمارس جي ايڪٽيوٽيز تي نظر رکي رهيو هو. راڪيش کي ڪمارس جي بيناوا پُل پروجيڪٽ جو پتو لڳو. اِهو به معلوم ٿيس ته سنڌيا جو پيءُ روشنلال اُن پروجيڪٽ ۾ ڪمارس جو پارٽنر هو. هن پنهنجو سڄو ڌيان بيناوا پروجيڪٽ تي لڳايو. روشنلال کيس ڪمزور ڪڙي نظر آيو. هن چوڪيدار ۽ اِستور ڪيپر رگهوءَ کي مهرو بڻائڻ بهتر سمجهيو.

هڪڏينهن شام جو ڪم بند ٿيڻ ۽ سيني جي هلي وڃڻ کانپوءِ راڪيش رگهوءَ وٽ ويو. رگهوءَ پڇيس، ”ڪير آهين تون؟ هن وقت هتي ڇو آيو آهين؟“

راڪيش چيس، ”ڳُهمڻ نڪتو هوس. طلب لڳي تہ بوتل ۾ ڪاڻڻ لاءِ چڪن وٺي آيس. سوچي رهيو هوس ڪٿي ويهان، جتي ويهڻ لاءِ جڳهہ ۾ پاڻي بہ ملي ۾ پيئڻ لاءِ ڪوئي ساٿي بہ ملي. توتي نظر پيئي تہ هليو آيس. اعتراض نہ هجيئي تہ هتي ويهي محفل ڄمايون.“

رگهوءَ جي وات ۾ پاڻي ڀرجي آيو. چيائينس، ”ترس آءٌ سڀ اِنتظام ڪيان ٿو.“ هوُ ويو هڪ چادر ۾ هڪ پاڻيءَ جي مٽڪي ۾ بہ گلاس کڻي آيو. هڪ طرف مٽڪي ۾ گلاس رکي چادر وڇائي راڪيش کي ويهاري پاڻ بہ ويهي رهيو. راڪيش وسڪيءَ جي بوتل ۾ چڪن جو پارسل ڪڍي چادر تي رکيو. ٻنهين گلاسن ۾ شراب اوتي مٽڪيءَ مان پاڻي ملائي رگهوءَ سان گڏ پيئڻ کائڻ لڳو.

راڪيش رگهوءَ کي پوريءَ طرح وس ۾ ڪرڻ ٿي چاهيو. لڳاتار ست ڏينهن شراب پيئاري، رگهوءَ جي پيئڻ جي عادت پڪي ڪري ڇڏيائين. ستين ڏينهن اُٿڻ مهل چيائينس، ”روز مان پيئاريان نہ سگهندس، سياڻي ڪان تون پنهنجن پئسن سان پيجانءِ.“

رگهوءَ چيس، ”پگهار مان مُشڪل سان گُذر ٿو ٿئي. پريوار کي ڳانوَ ۾ رهائي رکيو آهي. پنهنجن پئسن سان پيئندس تہ کائيندس ڇا؟ گهر ڇا موڪليندس؟“

راڪيش چيس، ”لکين رپين جو مال پيو آتي گدام ۾، پوءِ کهڙيءَ ڳالهہ جو فڪر اٿئي؟“

”چوري ڪرڻ لاءِ تو چئين؟ جيل موڪلڻ ٿو چاهين؟“

”دوست! نہ چوري ڪرڻ لاءِ ٿو چوانءِ ۾ نہ ئي توکي جيل موڪلڻ جو اِرادو آ. زمانو ملاوت جو آ. بس ٿوري ملاوٽ ڪر. سيمينٽ ۾ ٿوري رکہ ملاءِ. پيئڻ جو بندوبست ٿي ويندءِ. ڪنهن کي بيت بہ نہ پوندي.“

”آءٌ رکہ ڪٿان آڻيندس؟ مونکان سيمينٽ خريد ڪير ڪندو؟“

”دوستيءَ جي ناتي تنهنجي مدد ڪرڻ منهنجو فرض آ. رکہ بہ آءٌ آڻيندس، سيمينٽ وڪڻي بوتل بہ آءٌ وٺي ايندس.“

رگھوءُ راڪيش جي ڄار ۾ ڦاسي ويو. راڪيش وڏيڪ وقت وڃائڻ لاءِ تيار نہ هو. رگھوءَ جي بيخياليءَ ۾ سيمينٽ ۾ رک ملائيندي موبائيل سان فوٽو ڪڍي ورتائين. هاڻي روشنلال تي داءُ آزمائڻ لاءِ پوريءَ طرح تيار هو.

شام جو وقت هو، ڪم بند ٿي چڪو هو. مئنيجر بہ وڃي چڪو هو. روشنلال گھر وڃڻ جي تياريءَ ۾ هو. ڊرائيور جي اچڻ جي اِنتظار ۾ هو. راڪيش بنا اِجازت جي آفيس ۾ داخل ٿي هڪ ڪرسيءَ تي ويھي رهيو. روشنلال عجب مان راڪيش ڏي نهاري پڇيس، ”ڪير آهيو توهين، بنا اِجازت ڪيئن هليو آئين؟“

راڪيش چيس، ”پريشان نہ ٿيو، آءٌ توهان سان توهان جي مطلب جي ڳالھہ ڪرڻ آيو آهيان.“

”توهانکي اسان جي مطلب سان ڇا ڏيٽو-ونٽو آهي؟“

”ڏيٽو بہ آ، ونٽو بہ آ، اِنڪري تہ آيو آهيان. توهان منهنجي ڳالھہ ڌيرج ۽ شانتيءَ سان ٻڌو. منهنجو نالو راڪيش آ، آءٌ راجيش چابڙيا جو پٽ آهيان، منهنجو پيءُ پي. ڊبليو. ڊي. محڪمي ۾ سيڪريٽري آهي. توهان وٽ سيمينٽ ۾ رک ملائي ٿي وڃي. پُل ۾ هلڪو مٽيريل اِستعمال ڪيو ٿو وڃي.“

”بڪواس ٿو ڪرين تون!“

”بڪواس نٿو ڪريان، سچ چئي رهيو آهيان. توهان جو نيڪورڊ ٿي سگھندو آ، لکين رپين جي پينلٽي لڳي سگھندي اٿو. ڪمپني بليڪ لسٽيڊ ٿي سگھندي اَٿو.“

”ڇا ٿين ٿو ڪنهن تي اِلزام لڳائي رهيو آهين؟“

”آءٌ اِلزام نٿو لڳايان، سچائي بيان ڪري رهيو آهيان. آءٌ ثبوت ساڻ کڻي آيو آهيان.“ راڪيش موبائيل سان ڪڍيل فوٽو ڊيولپ ڪرائي آيو هو. فوٽو روشنلال جي سامهون ٽيبل تي رکيائين. فوٽوز مان صاف ظاهر ٿي رهيو هو رگھوءُ سيمينٽ ۾ رک ملائي رهيو هو.

روشنلال گهري سوچ ۾ پئجي ويو. اگر رگهوءَ کي پوليس ۾ ڏنو ويو تہ هو ملوث قبول ڪندو. هوُ چئي سگهي ٿو تہ ملوث مالڪن جي چوڻ تي ڪري رهيو آهي. داءُ اُلٽو پئجي سگهي ٿو. راڪيش جي منشا ڄاڻڻ لاءِ پُڇيائينس، ”ڇا ٿو چاهين تون؟“

”پهريائين توهان اِهو سوچيو تہ اگر هي فوٽوگراف ڪنهن ٽي. وي. چئنل وارن کي هٿ لڳن تہ بار بار بريڪنگ نيوز ۾ ڏيکاري ڪمارس جي ساک ۽ عزت کي مٽيءَ ۾ ملائي سگهن ٿا.“

”اِئين نہ ٿيڻ گهرجي.“

”نہ ٿيندو.“

”ڇا ڪپئي؟“

”پهريائين آءٌ اِهو ڄاڻڻ ٿو چاهيان تہ توهان پنهنجن مالڪن جي عزت بچائڻ لاءِ نمڪ جو حق ادا ڪرڻ لاءِ ڇا ۽ ڪنهن حد تائين ڪجهہ ڪري سگهندا آهيو؟“

”آءٌ پنهنجي جان بہ ڏيئي سگهان ٿو.“

”جان ڏيندءُ تہ سنڌيا جو ڪنيا دان ڪير ڪندو؟ توهان بس سنڌيا جي شادي مون سان ڪرايو.“

”اِهو ناممڪن آهي، سنڌيا جو مڱڻو سنيل سان ٿيل آهي.“

”مڱڻو تہ اِئين بہ ٽٽي ويندو. جڏهن ڪمارس جي ساک ۽ عزت کي داغ لڳندو. ان لاءِ توهان کي ئي ذميوار ٺهرايو ويندو. توهان نہ گهر جا رهندا ۽ نہ گهاٽ جا.“

روشنلال جي اکين اڳيان اَنڌيرو ڇانئجڻ لڳو. دماغ سُن ٿيڻ لڳس. مٿو پڪڙي ويهي رهيو.

راڪيش اُٿندي چيو، ”مون وٽ وڃائڻ لاءِ وقت ناهي، ٽي. وي. چئنل جو رپورٽر منهنجو دوست آهي. وڃان ٿو اُن وٽ.“

”ويهہ، مونکي سوچڻ لاءِ وقت ڏي.“

”وقت جي ئي تہ بلهاري آ، توهان وٽ منهنجي ڳالهہ مڃڻ ڪانسواءِ

پيو کو چاڙهو ناهي.''

''شاديءَ جي تياريءَ لاءِ تہ وقت گهرجي نہ؟''

''مونکي سنڌيا کانسواءِ ڪجهہ بہ نہ گهرجي. سادي سماروهہ ۾ شادي ٿيندي.''

''سنڌيا کي منائڻ لاءِ تہ وقت گهرجي نہ؟''

''آءٌ توهان کي ڇهن ڏينهن جي مُهلت ٿو ڏيان، پنجين ڏينهن شام جو آءٌ چند ماڻهن کي ساڻ آڻي سنڌيا سان شادي ڪري پاڻ سان گڏ وٺي ويندس.'' ايترو چئي راڪيش اُٿي هليو ويو.

روشنلال مئنيجر کي فون ڪري فورن آفيس ۾ اچڻ لاءِ چيس. ڊرائيور آيو تہ کيس ڪار سوڊو واپس ڪيائين. مئنيجر جي اچڻ تي کيس رگهوءَ جي ڪارستاني ٻُڌائي فوٽوگرافس ڏيکاري راڪيش سان ٿيل ڳالهہ ٻولهہ ٻُڌايائينس. مئنيجر ڏسي ٻُڌي حيران ٿي ويو. روشنلال کان پُڇيائين، ''منهنجي لاءِ ڇا حڪم آهي؟''

روشنلال چيس، ''فلحال رگهوءَ جي خلاف ڪوئي قدم نہ کڻڻو آهي. ملاوٽي سيمينٽ کي ناس ڪرڻو آهي. رگهوءَ جي جڳهہ تي ڪنهن ٻئي چوڪيدار کي مقرر ڪرڻو آهي. اُن جي معرفت رگهوءَ کي دارون پيئاري معلوم ڪرڻو آهي تہ ملاوٽ جو ڪم ڪڏهن کان ٿي رهيو آهي. منهنجو انداز آهي تہ گهڻو وقت نہ ٿيو هوندو، صحيح وقت معلوم ڪري اوتري وقت ۾ ٿيل ڪنسٽرڪشن توڙائي نئين سر ڪرائڻو آهي. اسان وٽ ڇهن ڏينهن جو وقت آهي. اِهو سڀ ڪم توهان کي اڪيلي سر ڪرڻو آهي. فلحال سينين کي ڪجهہ بہ ٻُڌائڻو ناهي. جيستائين سڀ ڪجهہ ٺيڪ نہ ٿي ويو آهي. ڪري وٺندا ڇهن ڏينهن ۾؟''

''بيفڪر رهو، آرام سان ٿي ويندو.''

''آءٌ ڪجهہ ڏينهن هتي نہ ايندس. آفيس بند ڪري توهان چابيون پاڻ وٽ رکو. مهرباني ڪري مونکي گهر تائين ڇڏيو.''

مئنيجر آفيس بند ڪري چابيون جيب ۾ رکيون. روشنلال کي بائيڪ

تي ويهاري، روانو ٿي ويو.

سنيل جي مڱڻي ڪي ٽي مهنا ٿي ويا هئا. رات جو ڊنر تي فقط سيما ۽ سنيل وينا هئا. سريش ڪلب ويو هو. سنيش شادي پارٽيءَ ۾ ويل هو. سيما پنهنجي ۽ سنيل لاءِ رسوئي پروسي. سنيل کائڻ شروع ڪيو. اچانڪ سندس ڌيان سيما ڏي ويو. گرهه هٿ ۾ هيس ڌيان خبر ناهي ڪٿي هيس. سنيل هٿ روڪي پڇيس، ”ڇا ڳالهه آ پايي ممي؟ ڌيان ڪٿي اٽڪي، گرهه هٿ ۾ اٽڪي، کائين نٿي؟“

”کاوان ٿي.“

”ڪهڙي ڳالهه آ پايي؟ ڇا پرابلم آ؟ ضرور ڪائي ڳالهه آهي جنهن ڪري توهان پريشان آهيو.“

سيما کي ٻڌائڻو ئي پيو. ”سندس پريشانيءَ جا ٻه سبب هئا، هڪ سريش جي شراب خوري، ٻيو سندس گرڀ ۾ پلجندڙ ٻار.“

سنيل چيس، ”ادا جو دير سان ڪلب مان اچڻ، وڏيڪ ماترا ۾ شراب پيئڻ، رات جو اڪثر روٽي نه کائڻ، اِها برابر پرابلم آهي. ليڪن ٻي نه ڪائي پرابلم آهي ئي نه، بلڪ خوشيءَ جي ڳالهه آهي. اِها خوشخبري ادا کي ٻڌائي ٿي؟“

”اجا نه، ڊجان ٿي خوشيءَ ۾ اجا وڏيڪ پيئڻ شروع نه ڪري.“

”نه ڪندو. اِها خوشخبري ٻڌي سنڀلجي ويندو، نه ته ٻه سنڀالڻ لاءِ ڊئڊي آهن نه.“

”ليڪن ٻي پرابلم؟“

”ٻي ڇا جي پرابلم آ؟“

”ذرا سوچ، آءٌ اڪيلي جان، گهر کي سنڀاليندس، خود کي سنڀاليندس يا ٻار کي سنڀاليندس؟“

”ڪائي پرابلم ناهي، گهر کي سنڌيا سنڀاليندي، توهان کي ۽ ٻارُ کي سنڌيا جي ممي.“

”ڪنواري آهي؟“

”ڪوئي هرج ناهي. ڏس پاپي سنڌيا اسان جي لاءِ ڀاڳيشالي ثابت ٿي آهي.“

”سو نہ آهي.“

هاڻي راڪيش چوڪسي روشنلال ۽ سنڌيا جي مٿان رکي. روشنلال ڪار ڊرائيور واپس ڪري چڪو هو. لڳاتار ٻہ ڏينهن گهر کان ٻاهر نہ نڪتو هو. سنڌيا بہ گهر کان ٻاهر نہ نڪتي هئي. راڪيش هڪ ڀيو بہ ڏينهن گذرڻ ڏنو. خاطري ٿي ويس تہ روشنلال پنهنجو واعدو نباهيندو. سنڌيا کي بہ منائي ورتو هونداڻين. هاڻي وقت اچي ويو هو بدلو وٺڻ جو، سنيل جي دل کي گهرو زخم ڏيڻ جو.

راڪيش سنيل جو نمبر ڊائل ڪري چيس، ”مسٽر ڪمار، دل کي مضبوطيءَ سان پڪڙي ويهہ، دل تي گهرو زخم لڳڻ وارو اٿيِ.“

سنيل چيس، ”لڳي ٿو اَچ پنهنجا هٿ پير پڇائڻ جو پڪو اِرادو ڪري ويٺو آهين.“

”سياڻي شام جو منهنجي شادي تنهنجي محبوبا سنڌيا سان ٿيڻ واري آهي. آءٌ توکي خاص طور سان انوائيٽ ڪري رهيو آهيان.“

”سوئر جا پُٽ، پنهنجي پيءُ کي چئہ تہ تنهنجي اَرٿيءَ جي تياري ڪري رکي.“

”جلن ٿي رهي اٿي نہ؟ اِهو ئي تہ آءٌ چاهيان ٿو. ياد ڪر، ٽن ڏينهن کان سنڌيا توسان ملي آهي، فون تي ڳالهائڻ ٿيو اٿيِ؟ ٿيندو بہ نہ. هاڻي زندگيءَ ڀر سنڌيا جي ياد ۾ تڙڦندو رهجانءِ.“ راڪيش ڪنيڪشن ڪٽ ڪري ڇڏيو.

سنيل سوچڻ لڳو، سنڌيا ڇو نہ ملي آهي؟ فون ڇو نہ ڪئي اٿائين؟ سنيل اُن وقت ئي سنڌيا جو نمبر لڳايو. نمبر ڪٽ ٿي ويو. سنيل کي من ۾ انديشو جاڳيو، سوچيائين روبرو وڃي سنڌيا سان ملي ليڪن نہ ويو. سنڌيا جي بيرُخيءَ سنيل جي خودداريءَ ۽ دل کي چوٽ رسائي هئي. ليڪن هوُ سمجهي نہ سگهيو تہ آخر سنڌيا جي بيرُخيءَ جو ڪارڻ ڇاهي؟

بيوفا تہ هوءَ ٿي نہ ٿي سگهي، هوُ دل کي تسليءَ ڏيڻ لڳو، ليڪن بي-ايمان دل ڪجهہ بہ مڃڻ لاءِ تيار نہ هئي.

سنيل جي دل کي سمجهائڻ وارو ڪير نہ هو، نہ هن آهہ ڀري نہ شڪايت ڪئي نہ ئي پاڻ کي نشي ۾ غرق ڪيائين. من ئي من ۾ پڇرندو رهيو.

هڪ هفتو گذري ويو، روشنلال آفيس نہ موٽيو. مئنيجر هاڻي گهٽيل گهٽنا جي باري ۾ روشنلال جي غيرحاضريءَ جي باري ۾ ستيش ڪمار کي ٻڌائڻ ضروري سمجهيو. ستيش ڪمار کان اپائنٽميٽ وٺي مئنيجر ستيش ڪمار سان سنڌس آفيس ۾ وڃي مليو. هڪ هفتي ۾ جيڪي ٿي گذريو هو، سڀي ڇاڻ ڏنائينس. روشنلال جي غير حاضريءَ جي باري ۾ پڻ ٻڌايائينس. ستيش ناراض ٿيندي چيس- ”توکي اِها ڇاڻ بروقت ڏيڻ کپندي هئي. ڏينهن هئا تہ راڪيش شيکن جي ڦُنيان هجي ها. روشنلال کي ڪجهہ ڪرڻ جي ضرورت نہ پوي ها. هاڻي روشنلال ڪڏهن بہ واپس نہ ايندو.“ مئنيجر شرمسار ٿي آفيس کان ٻاهر نڪتو. ستيش سنيل جي باري ۾ سوچڻ لڳو. پي. ڊبليو. ڊي. ڊپارٽمينٽ ۾ پنهنجي سورس کان ڇاڻيا بابت پڇيائين. اُن ٻڌايس تہ ڪلهہ ئي پنهنجي مرضيءَ سان رٽايرمينٽ وٺي پوپال ڇڏي ڪنهن نامعلوم جڳهہ تي هليو ويو آهي. خبر ناهي پوپال ۾ ڪهڙو خطرو محسوس ڪري رهيو هو. اچانڪ پوپال ڇڏي هلي ويو. فون رکي ڇوڻ لڳو- سمجهدار هو جو ڀڄي ويو نہ تہ ڪنهن ترڪ هينان اچي جان تان هٿ ڌوئڻا پونس ها.

روشنلال کي فون لڳايائين، سوِچ آف جي سوچنا مليس. سنڌيا جو نمبر بہ نو ريسپانس ٿيو. ستيش سڌو سنيل جي ڪمري ۾ ويو. سنيل بيحد اُداس وينو هو. ستيش کي آيل ڏسي نارمل ٿيڻ جي ڪوشش ڪيائين پر ناڪام رهيو. ستيش گلي سان لڳائي مٿي تي هٿ ڦيريس. سنيل جون اکيون ڇلڪي پيون. پاڻ سنڀالي چيائين، ”ڊئڊي آءِ ايم اوڪي ليڪن آءٌ پاڻ کي رُڏل رکڻ ٿو چاهيان ۽ ايڪانت ۾ بہ رهڻ ٿو

چاهيان.“

”تون جيڪي چاهين ٿو سو ڪر، مگر پاڻ کي نارمل رک.“

”ڊئڊي آءٌ ايترو ڪمزور نه آهيان، آءٌ ڪمار نگر جي پروجيڪٽ جي ڪم ۾ مدد ڪرڻ ٿو چاهيان ۽ اُتي ئي رهڻ ٿو چاهيان.“

”بهتر آهي.“

”آءٌ سپاٽي ئي هليو ويندس.“

ٻئي ڏينهن تي تياري ڪري، پنهنجا ڪپڙا ۽ ٻيون ضروري شيون سوُٽ ڪيس ۾ وجهي، سنيل پنهنجي ڪار ۾ سامان رکائي ڪمار نگر روانو ٿيو. سامان لوَنگ روم ۾ رکائي آفيس اچي ڪم جي باري ۾ دريافت ڪيائين. پوءِ پيدل ئي ڪم جو جائزو وٺڻ نڪري پيو. ملٽيز جا ڪافي فلئٽ آباد ٿي چُڪا هئا. ڪيترا ڊپليڪس ۽ ڪجهه بنگلا به آباد ٿي چُڪا هئا. مارڪيٽ ۾ پڻ ڪيترا دڪان کُلي ويا هئا. مال ۾ پڻ ڪيترين ئي ڪمپنيون اچي چُڪيون هيون. لائيٽ، پاڻي ۽ صفائيءَ جو جوڳو اِنتظام هو. گُهمي ڦري وڃي تلاوَ جي هڪ ٻئنچ تي ويهي رهيو. پاڻيءَ ۾ سنڌيا جو عڪس اُڀرندو نظر آيس. هڪ پٿر کڻي پاڻيءَ ۾ اُڇلايائين. پاڻيءَ ۾ لهرون اُٿيون، عڪس لهرن ۾ سمائجي ويو. پاڻي سانت ٿيو ته وري عڪس اُڀرڻ لڳو. هوُ وڏيڪ دير اُتي ويهي نه سگهيو. اُتي آفيس جو رُخ ڪيائين. آفيس جو اِسٽاف وڃي چڪو هو. فقط رسويو موجود هو. سنيل لاءِ چانهه پاڻي کڻي آيو. سنيل پاڻي پي چانهه جو پيالو چپن سان لڳايو. رسويي رات جي رسوئيءَ لاءِ پُڇيس. چيائينس، ”رات آءٌ خود ئي ارينج ڪري وٺندس.“ رسويو اِجازت وٺي پنهنجي ڪوارٽر ۾ هليو ويو.

رات جو سنيل بريڊ بٽر ٽوسٽ کائي، ڪافي پيتي. بسنري جي حوالي ٿيو مگر ننڊ ۾ ننڊ نه هيس. ڪَروٽون بدليندو رهيو. دير رات جو درد ۾ ٻُڏل سُريلو آواز ڪنن ۾ پيس. هوُ پاڻ کي روڪي نه سگهيو. ٻاهر نڪري ويو. رات چانڊوڪي هئي. رات جي سناٽي ۾ گيت جو آواز پري کان ئي صاف ٻُڌڻ ۾ اچي رهيو هو. ڪوئي ڳائي رهيو هو:

”دل گيا درد رها سيني ۾، تُم نهين تو ڪُڇ ڀي نهين جيني ۾، دل گيا...

”نئنو ۾ تُم آئي جب سي، ڪُڇ اؤر نهين تا تب سي،
تڙقاڪي همين برسات گئي، هر رات گئي تڙقاڪي،
هر رات گئي تڙقاڪي، دل گيا، درد رها سيني ۾،
تُم ڪيا روني، قسمت روني، سُک چئن گيا ميري نيند گئي،
مئن ڪسي ڪي ليئي جاڳي سڄنا، نئنو ڪي ديپ جلاڪي،
نئنو ڪي ديپ جلاڪي، دل گيا، دل گيا درد رها سيني ۾،
تُم نهين ڪُڇ ڀي نهين جيني ۾، دل گيا...“

سنيل تکيون وکون ڀريندو آواز طرف وڌيو. جنهن وقت بنگلي جي ڀرسان پهتو، ڳائڻ واري عؤرت گانو پورو ڪري اندر وڃي چُڪي هئي. دروازو بند ڪري چُڪي هئي. سنيل ڀاري قدمن سان موٽ ڪاڍي.

صبوح جو تيار ٿي، بنگلي طرف ويو. گيٽ تي پهچي ڪال بيل تي آڱر رکيائين. دروازو هڪ اڌيڙ عمر جي عؤرت کوليو. چهري مان نوُر پيو بکيس. سنيل کي سوالي نظرن سان ڏسڻ لڳي. سنيل چيس، ”ماتا اندر اچڻ لاءِ نہ چوندءُ.“

عؤرت هٽي هڪ طرف ٿي بيني. سنيل کي اندر اچڻ ڏنائين. دروازو بند ڪري سنيل کي وٺي وڃي بئنڪ روم ۾ هڪ صوفا تي ويهاريائين. پاڻ بہ ويني پوءِ پُڇيائينس، ”ڪير آهين، ڪيئن اچڻ ٿيو اَٿئي؟“

سنيل چيس، ”رات درد ۾ ٻُڏل توهان جو گيت ٻُڌم. پاڻ کي روڪي نہ سگهيس. آواز جي دِشا ۾ هلندو هتي پهتس. تيستائين توهان اندر وڃي دروازو بند ڪري چڪا هئا. رات جو توهان کي ڊسٽرب ڪرڻ ٺيڪ نہ لڳو، هينئر آيو آهيان. ڄاڻڻ ٿو چاهيان توهان کي ڪهڙو دک آهي؟“

سنيتا اُٿي مٿي تي پيار مان هٿ ڦيري چيس، ”پهريائين ٻُڌاءِ دير رات تائين تون جاڳي ڇا پيو ڪرين. تنهنجي ننڊ ڇو قتل آهي؟“

”آءٌ توهان جو درد ڄاڻڻ آيو آهيان.“

”ماتا چيو اَتي تہ سچ ٻڌاءِ ڪهڙو دک آهي توکي؟“

سنيل پنهنجي ۽ سنڌيا جي پيار، مڱڻي ۽ سنڌيا جي اچانڪ بيرخيءَ ۽ سندس دشمن سان شادي ڪرڻ جي باري ۾ ٻڌايس. ٻڌي سنيتا لرزي ويئي. سنيل جو مٿو ڇاتيءَ سان لڳائي، پيار سان هٿ ڦيري چيائينس، ”ڪچيءَ عمر ۾ گهري چوٽ کاڌي اَٿي دل تي.“

”ماتا دل هاڻي پٿر ٿي ويئي آهي. هاڻي ڪابہ چوٽ اثر نہ ڪندي.“

”غلط ٿو چئين، منهنجي درد ڀري گيت ٻيچئن ڪري ڇڏيئہ، چئين ٿو دل پٿر ٿي ويئي اَٿي.“

”ماتا مون پنهنجي درد جي باري ۾ ٿي چيو. توهان جي درد برابر ٻيچئن ڪري ڇڏيو آهي. آءٌ توهان جي درد جي باري ۾ ڄاڻڻ ٿو چاهيان.“

سنيتا بنا نالو وٺڻ جي ستيش سان ٿيل ملاقات، پيار جي بنڌن ۾ ٻڌجڻ، اڻڄاڻائيءَ ۾ پروهت دوارا ٻنهين کي شاديءَ جي بنڌن ۾ ٻڌڻ ۽ ستيش جي پر تگيا سبب سندن وڇوڙو ۽ وڇوڙي ڪانپوءِ گرڀوتي هئڻ جو پتو لڳڻ ۽ سُڌير جي جنم جي باري ۾ ٻڌايس.

سنيل مسڪرائيندي چيو، ”آءٌ توهان جي پتيءَ ۽ پُٽ ٻنهين کي ڄاڻان ٿو.“

سنيتا ڇرڪ ڀريو. سنيل چيس، ”مون توهان کي اِئين ئي ماتا چيو هو. توهان جو پتي ستيش ڪمار منهنجا وڏا ڀراتا آهن. آءٌ کين ڊئڊي سڏيندو آهيان. توهان منهنجا ممي ٿيا نہ؟“

سنيتا وري ڇاتيءَ سان لڳائي مٿو چُميس. سنيل ٻڌايس، ”سُڌير بہ ساڳئي ئي ڪاليج ۾ پڙهندو آهي، جنهن ۾ آءٌ پڙهندو آهيان. سُڌير آهي ڪٿي؟“

”هوشنگا آباد ۾ نرمدا ڪناري آدرش گرو ڪُل آهي، اُتي ڪوئي اُنسو آهي، ٻن ڏينهن کان اُتي ويل آهي.“

سنيل چيس، ”ممي، توهان جو وڇوڙو چند مهنن جي ڳالهہ آهي.

جلد ئي ڊئڊيءَ جي پر تگيا پوري ٿيندي ۽ توهان جو ملن ٿيندو. ممي فلحال سُڌير کي ڪجهه به نه ٻُڌائجو. آءٌ، ڊئڊي ۽ سُڌير کي سرپرائيز ڏيڻ ٿو چاهيان. توهان جو ڊئڊيءَ سان ملڻ هڪ وڏي فنڪشن ۾ ٿيندو. پريوار ۽ پبلڪ جي سامهون. توهان جي شاديءَ کي ازخود مڃتا ملي ويندي. هاٿي آگيا ڏيو.''

''اِئين ڪيئن ويندين. پهريائين مميءَ جي هٿ جي چانهه پي پوءِ نيرن ڪائي پوءِ وڃجانءِ.''

ستيش آفيس ۾ وينو هو. هن وقت فرصت ۾ هو. جڏهن اِنسان کي ڪرڻ لاءِ ڪوئي ڪم نه هوندو آهي تڏهن هڪ ئي ڪم هوندو اَٿس، ڪوئي نه ڪوئي فڪر پالڻ. ستيش به سنيل لاءِ فڪرمند هو. تڏهن اِنٽرڪام تي مئسيج مليس، اِنڊيا سيلس ڪارپوريشن جي ڪرمچاري ملڻ ٿي چاهي. ستيش ڪيس موڪلڻ چيو.

سنڌيا آفيس ۾ قدم رکيو. سنڌس نِگاهون جُهڪيل هيون. هٿ ۾ هڪ بند لفافو هوس. لفافو ستيش جي اڳيان ٽيبل تي رکيائين. سنڌيا کي ڏسي ستيش چِرڪُ پريو. سنڌيا کي ڪرسيءَ تي ويهڻ لاءِ چئي پُڇيائين،

''توکي نوڪريءَ جي ضرورت ڇو پئجي ويئي.''

''مجبوري آ.''

''اَهڙي ڪهڙي مجبوري آ؟''

''راڪيش پاپا کي بلئڪميل ڪرڻ پيو چاهي. پاپا مونکي سڀ ڳالهه ٻُڌائي ڇيو، اسان کي بگڙيل ڪم ٺيڪ ڪرڻ لاءِ ڇئن ڏينهن جو وقت مليو آ. ڇئن ڏينهن ۾ مئنيجر بابو سڀ ڪم ٺيڪ ڪري وٺندو. راڪيش جو پرم بڻائي رکڻ لاءِ اسان نه ٻاهر ڪيڏانهن ويندا سين ۽ نه ئي ڪنهن سان فون تي ڪانٽئڪٽ ڪنداسين. اِنڪري آءٌ نه سنيل سان مليس ۽ نه ئي فون اٽينڊ ڪئيمانس. چوٿين ڏينهن شام جو اسين سڀ احمدآباد هليا وياسين. ٻئي ڏينهن راڪيش آيو هوندو ته ٻُڇڙو ٽيٽو پيو هوندس. پاپا جي طبيعت ٺيڪ نه آهي، اِنڪري مونکي نوڪري ڪرڻي

پيئي آهي.''

''هتي ڇو نه آيا؟''

''شرم ۽ سنڪوچ ڪان.''

''روشنلال ڪٿي آهي؟''

''ڪروندا اسپتال ۾ پير تي آهن. ممي به اُتي آهي.''

ستيش اُٿي پيار سان سنڌيا جي مٿي تي هٿ گُهمائي ۽ چيائينس، ''بيٽي هاڻي آئي آهين ته سڀ نيڪ ٿي ويندو.'' اِنٽرڪام تي سنڌيا لاءِ گرلڊ سئنڊوچ ۽ ڪافيءَ جو آرڊر ڏنائين. ڪمار سيلس جو نمبر ڊائل ڪريائين. ٻئي طرف کان آواز آيو، ''ڪمار صاحب، توهان پاڻ؟ ڇا حڪم آ؟''

''منهنجي ننڍن کي نوڪريءَ تي رکڻ جي توهان جي دستخط ڪيئن ٿي؟''

''سائين سائين گُستاخي معاف. ليڪن تعجب آهي. سنيل جي شادي ٿي ويئي. اسان کي خبر ئي نه پيئي.''

''شادي نه ٿي اَٿس، فلحال مڱڻو ٿيو اَٿس. ڪوبه فنڪشن ٿئي ۽ توهان نه اچو اِئين ٿي نٿو سگهي. فلحال سنڌيا از نو مور يوئر امپلائي. توهان جو چيڪ سياڻي پهچي ويندو.''

''صاحب جي، ڪائي جلدي ناهي، ٻي ڪائي سيوا هجي ته حڪم ڪيو.''

''ڪائي ضرورت هوندي آهي ته توهان کي ئي تڪليف ڏيندا آهيون.''

''اِها اَسان جي خوشنصيبي آهي.''

''رکان ٿو.'' چئي لائين ڪٽ ڪري ڇڏيائين.

وري سنيل جو نمبر لڳائي چيائينس، ''رات گهر اچ، ضروري ڪم آهي.'' اُن ڪانپوءِ سيڪريٽريءَ جو نمبر لڳائي، اُن ڏينهن جون سڀ اپائينٽمينٽس رد ڪرڻ لاءِ چيائينس. سنڌيا سان گڏ ٻاهر نڪري آيو.

هيٺ لهي ڪار وٽ پهتو. ڪلاڪ کولي ڊرائيونگ سيٽ تي ويٺو. سنڌيا کي پرسان ويهڻ لاءِ چيائين. ڪار ڊرائيو ڪري ڪروندا هاسپيٽل پهتو. سنڌيا سان گڏ جنرل وارڊ ۾ روشنلال وٽ پهتو. ستيش ڪمار کي آيل ڏسي روشنلال هڪو بڪو تي ويو. ڪجهه چوڻ چاهيائين. ستيش منع ڪيس. ڪار جي چابي سنڌيا کي ڏيئي چيائين، ”تون ماتا پتا کي وٺي وڃي ڪار ۾ ويهار. آءٌ ڊاڪٽر سان ملي اچان ٿو.“

ڊاڪٽر کان ڊسچارج ليٽر وٺي پاڻ به وڃي ڪار ۾ ويٺو. ڪار ڪنا نرسنگ هوم وٽ وڃي بيهاريائين. رستي مان ئي ڊاڪٽر کي فون ڪري ڊيلڪس روم تيار ڪرائي رکڻ لاءِ چيو هئائين. لفٽ ۾ سوار ٿي مٿي ويا ته ڊاڪٽر سندن ئي انتظار ڪري رهيو هو. روشنلال جو چيڪ اَپ ڪري، ڪروندا هاسپيٽل جي رپورٽ ڏسي ليٽر هيڊ تي نوٽ ڪيائين. روشنلال کي روم ۾ موڪليائين. ستيش ڊاڪٽر ڪنا کي چيو، ”دوائون، چانهه، ناشتو، رسوئي سڀ روم سروس ملڻ گهرجي. پيشنٽ يا اٽينڊنٽ کي ڪائي تڪليف ناهي ڏيڻي.“ اُتان رخصت ٿي گهر ويو. سنڌيا کي وٺي سيما وٽ ويو. سيما کي چيائين، ”پُٽ تنهنجي مدد لاءِ سنڌيا اچي ويئي آتي.“ سنڌيا کي سيما وٽ ڇڏي، پنهنجي روم ۾ آيو. هٿ منهن ڌوئي چينج ڪري ويٺو. سنڌيا ٽري ۾ پاڻيءَ جو گلاس، بسڪوٽ ۽ چانهه کڻي آيس. ستيش پاڻي پي گلاس ٽري ۾ رکي هڪ بسڪوٽ کڻي کائڻ لڳو. پوءِ چانهه جو ڪوپ کڻي سنڌيا کي چيائين، ”وڃ پُٽ تون به وڃي چانهه پيءُ.“

ستيش ڪمار چانهه پي ڪوپ رکي سريش کي فون ڪري چيائين، ”اڄ ڊرنڪ جو موڊ آهي، تنهنجي ڪمپني گهرجي.“

سريش چيس، ”ڀائي صاحب توهان سان گڏ ڊرنڪ ڪرڻ منهنجي خوشنصيبي ٿيندي. ڪلب ۾ آءٌ توهان کي پنهنجن دوستن سان به ملائيندس.“

ستيش چيس، ”مونکي مڇر ۽ ڪرڙيءَ جي ڪمپني نه گهرجي، گهر

۾ ويهنداسين.“

ستيش جي واتان مڇر ۽ ڪرڙي لفظ ٻڌي سريش ڇرڪ ڀريو. ادا جي نظر کان ڪجهہ بہ لڪل نہ آهي. سنيل بہ اچي ويو. ٽيئي ٻاڻر بئنڪ ۾ ويا. ڊرنڪ جو سامان سينٽرل ٽيبل تي رکيل هو. سريش پيگہ ٺاهيا. سنيل کان پڇيائين، ”ڇا پيئنديں، ڪوڪ.“

”ٻاراٽي ڊرنڪ پيئڻ ڪڏهن بند ڪنديں؟“

سنيل ڪوئي جواب نہ ڏنو. سريش فون ڪري سيما کي سنيڪس موڪلڻ لاءِ چيو. سنيڪس سنڌيا کٽي آئي. سنڌيا کي ڏسي سُنيل ڇرڪ ڀريو. سريش کي چيائين، ”ادا منهنجي لاءِ بہ پيگہ ٺاهيو.“ سنڌيا مُسڪرائي هلي ويئي. ٽنهين ڀائرن جام ٽڪرائي چيئرس ڪري گلاس چپن سان لڳايا. مُدت کانپوءِ ڪمارس جي گهر ۾ خوشنما ماحول ٻڌيو هو.

هڪ هفتو نرسنگہ هوم ۾ رهي تندرست ٿي روشنلال پنهنجي گهر ويو. سنڌيا صبوح کان دير رات تائين ڪمارس جي گهر رهندي هئي. رات جو پنهنجي گهر موٽندي هئي، وني اچڻ ۽ ڇڏي اچڻ جي ڊيوٽي سنيل جي هوندي هئي.

وقت اچڻ تي سيما ٻن جاڙن ٻُچن کي جنم ڏنو. سيما ۽ ٻار جي سنڀال لاءِ سنڌيا جي ماءُ رُڪمڻي اچي ويئي. گهر سنڌيا سنڀالي ورتو. چار ڏينهن نرسنگہ هوم ۾ رهي سيما گهر اچي ويئي. ٻارن جي سنڀال لاءِ ٽرينڊ آيا رکي ويئي. سيما جي سار سنڀال لاءِ ڪجهہ ڏينهن رُڪمڻي گڏ رهيس. پوءِ پنهنجي گهر ويئي. سنڌيا ڪمارس وٽ ئي رهي. ڇٽي سادي نموني ڪئي ويئي. فلحال ڪوئي فنڪشن نہ رکيو ويو. ٻارن جو نالو سنجيہ ڪمار ۽ سنجيو ڪمار رکيو ويو.

سريش، آهوجا ۽ مسز واڌوا ڪلب ۾ گڏ وينا هئا. ڊرنڪ سان گڏ چرچو گهٻو بہ هلي رهيو هو. آهوجا چيس، ”يار ڪمار، جنهن اسپيڊ سان ڪمار پريوار جو واڌارو ٿي رهيو آهي. فلحال تہ ڊبل ٿيو آهي. اڳتي چونڪا، ڇڪا بہ لڳي سگهن ٿا. ايس سبريز جو اڪال پئجي ويو تہ؟“

واڌوا چيو، ”نئي سيريز شروع ٿي ويندي ڇا؟“

”او مت جا ماريل ٿي اکر سان انگريزن جا نالا شروع ٿيندا آهن، سنڌين جا نه.“

”اڙي پوڪ، ٽلو، ٽيٺون، ٽوپڻ، ٽنڊڻ اجا گهڻا نالا ڳڻايان ڇ؟“

”انهن نالي جي پنيان ڪمار لڳائي ڏيکار؟“

سريش ٽوڪين، ”اڙي يار، ڇو ٿا ڊرنڪ جي لطف جو بيڙو غرق ڪيو. ڇڏيو بيڪار جي بحث کي، مزي سان ڪائو پيئو.“

”يار ڪمار پارٽي ڪڏهن ڏيندين؟“

”ته هي ڇا هلي رهيو آهي؟“

”ته اڄ جو بل تون ڏيندين؟“

”ڪوئي شڪ؟“

”نو شڪ.“ آهوجا ويٽر کي سڏي شواز ريگل جي بوتل جو آرڊر ڏنو، اُن سان گڏ نرگسي ڪوفتا ۽ بونليس چڪن چلي.

سريش چيو، ”دوستو ڪمار نگر ۾ شفٽ ٿيڻ تي زوردار پارٽي ٿيڻ واري آهي. توهان کي وت فئملي اچڻو آهي.“

آهوجا چيس، ”ڪمار پليز، وربلي وت فئملي چيو اٿي. ڪارڊ ۾ وت فئملي نه لکجان ۽، فئملي هوندي ته پيئڻ-کائڻ جو لطف ئي نه ايندو. اُن کان علاوه چيڪلي آهي ته ٻئي ڪنهن جي کهڙي ضرورت، تي ويئي نه فئملي! پليز چيڪلي تون به سنگل اچجان ۽، اُتي پيٽ پرڻ لاءِ گهٽيئي مڇر ملي ويندءِ.“

”پيٽ پرڻ لاءِ توهان به مڇر ئي کوڙ آهيو.“

”آءٌ ته پنهنجي فئمليءَ جي وچ ۾ هوندس. اڪيلي آهوجا مان پيٽ نه پربئه اِنڪري مسٽر واڌوا کي ضرور وني اچجان ۽.“

”دعا ڪر اُن ڏينهن ڪائي ڪرڪيٽ مئچ نه هجي.“

”آءٌ ڌيان رکندس.“

”ڪمار! منهنجو پيگ ناهه ڊبل لارج نيٽ.“

سريش پيگ ناهيو. مسز واڌوا هڪ ئي ڳيٽ ۾ پي ويئي. گلاس ٽيبل تي رکي چيائين، ”توهان مان ڪير مونکي گهر ڇڏي، پلڪون ڳوڙيون ٽيڻديون ٽيون وڃن.“

”گهر وڃڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي؟ هتي ئي ٽا روم وٺون.“

”آءُ پاپيءَ جي هاءِ ڪٽڻ نٽي چاهيان، انڪري گهر ئي وينديس.“

”آءُ ٽو توکي گهر ڇڏيان، آهوجا جي اجا ڪوٽا پوري نہ ٽي آهي.“

سريش مسز واڌوا کي ساڻ وٺي روانو ٽي ويو. آهوجا اُتي ئي ڄميو رهيو.

ڪمار نگر روشنيءَ سان جڳمڳہ ٽي رهيو هو. پوري ڪمار نگر ۾ ڏياريءَ جهڙي روشني ڪئي ويئي هئي. ڪمار وِلا دُلهن جيان سينگاريو ويو هو. بنگلي جي وشال لان ۾ پارٽي رکي ويئي هئي. هڪ طرف چار ٽيبلون رکيل هيون. هڪ ٽيبل ٽي ٻہ ڪرسيون هيون. هڪ ٽي سٽيش وينو هو، ٻي خالي هئي. ٻيءَ ٽيبل ٽي هڪ ڪرسي، جا خالي هئي. ٽين ٽيبل وٽ ٻہ ڪرسيون. هڪ ٽي سريش ٻيءَ ٽي سيما ويٺي هئي. ٻنهين جي گود ۾ سنجيہ ۽ سنجيو هئا. چوٽين ٽيبل وٽ ٻہ ڪرسيون، هڪ ٽي سنڌيا ويٺي هئي. هڪ خالي هئي. هرهڪ ٽيبل ٽي هڪ ڪيڪ ڍڪيل رکيل هو. پهرينءَ ۽ چوٽينءَ ٽيبل ٽي ٻہ ٻہ هار رکيا هئا.

اِهو ارينجمينٽ سنيل جو ڪيل هو. سڀ بيصبريءَ سان سنيل جو اِنتظار ڪري رهيا هئا. هڪ طرف نهيل اِسٽيج ٽي آرڪيسٽرا مادڪ ڌُن ڇيڙي رهيا هئا.

ڪجهہ دير بعد هلڪيءَ پنڪ ساڙهيءَ ۾ زيورن جي زيب سان سينگاريل سنيتا ايندي نظر آئي. هڪ جهڙي نيوي بلو سُوٽ ۾ سنيتا جي هڪ طرف سنيل ٻئي طرف سڌير هئا. سنيتا کي ڏسي سٽيش ڇرڪ پريو. ٻئي نوجوان کي عجب مان ڏسڻ لڳو. سنيل سنيتا کي سٽيش جي پرسان واريءَ ڪرسيءَ ٽي ۽ سڌير کي ٻيءَ ٽيبل واريءَ ڪرسيءَ ٽي ويهاريو. خود اِسٽيج ٽي وڃي مائيڪ سنڀاليائين. سريش -سيما، سنڌيا

۽ ٻيا ڪيترا سنيتا ۽ سڌير کي حيرت مان ڏسڻ لڳا.
سنيل اِسٽيج تي ويو. آرڪيسٽرا وارن کي خاموش رهڻ جو اِشارو ڪيائين. سنيل جي هڪ هٿ ۾ مائيڪ ۽ ٻئي ۾ شئمپين جي بوتل هئي. سپني جو ڏيان سنيل ڏانهن ڇڪجي ويو. سنيل اناؤنس ڪرڻ لڳو، ليڊيز ائنڊ جينٽلمئن، توهان جي ڪمار نگر ۾ ڪمار ولا ۾ دلي مرحبا آهي. پريوءَ پرماتما جي مهر سان ڪمار پريوار جي جهولي اڄ ڪيترين ئي خوشين سان ڀري آهي. هيءَ خوشي اِئين ئي حاصل نہ ٿي آهي. اڄ جي خوشي ڪمار پريوار جي هڪ ڪپل جي تياڳ ۽ تپسيا جو نتيجو آهي.
ڪمار نگر منهنجي سدا حيات پتا وجيہ ڪمار جو سپنو هو. اڄ اِهو سپنو ساڪار ٿيو آهي. ليڪن سپنو ساڪار ٿيل ڏسڻ لاءِ هوُ موجود نہ آهن ليڪن ڪمار نگر جو پومي پوڄن پوڄ ماتا پتا جي هٿان ٿيو هو. ڪمارنگر کي آڪار ونڻ جي جهلڪ هوُ ڏسي ويا هئا.
ڊئڊي شري ستيش ڪمار جو پريم ووِاهہ شريمتي سنيتا ديويءَ سان ٢٢ سال اڳہ ٿيو هو. شادي ڪئي چند مهنا مس ٿيا هئا، ڊئڊيءَ پتا صاحب جي نااُميدي دوُر ڪرڻ لاءِ پرتگيا ڪئي هئي تہ (سريش چرڪ پريو) جيستائين ڪمار نگر جو سپنو ساڪار نہ ٿيو آهي، گرهست جو سکہ نہ ماڻيندا. ٢٢ سالن جي تپسيا ڪان پوءِ اڄ ڊئڊي مميءَ جو مڌر ملن ٿيو آهي. ڊئڊيءَ کي تہ اِها بہ خبر نہ آهي تہ هوُ ٢١ سالن جي نوجوان پُٽ جا پتا آهن. پاءُ سڌيرڪمار جو جنم ڊئڊيءَ جي پرتگيا ڪانپوءِ ٿيو هو. اڄ پتا پُٽ جو بہ پهريون دفعو مڪاميلو ٿي رهيو آهي. چيئرس، سنيل شئمپين کولي لهرائي هوا ۾ اُڏائي. هر طرف تاڙين جي گڙگڙاهٽ ۽ واڌاين جو دوُر شروع ٿي ويو. ستيش اُٿي وڃي سڌير کي گلي لڳايو. سڌير پيري پيئي آشيرواد ورتي. سريش سيما ۽ سنڌيا بہ اُٿي آيا. تنهين ستيش ڪمار ۽ سنيتا جا چرن ڇُهيا. سڌير بہ اچي سريش ۽ سيما جا پير ڇُهي آشيرواد ورتو. سڌير- سنڌيا جي اکيان بہ جُهڪڻ لڳو، سنڌيا رُوڪي ورتس. سنيل سڌير وٽ وڃي چيس، ”ٻچوُ دوست

بڻجڻ لاءِ تيار نہ هئين، هاڻي ڀاءُ بڻجي وئين.‘‘
’’ساري ڀئيا.‘‘
’’سڌير ساري تہ مونکي چوڻ گهرجي. تنهنجي حصي جو پيار ڊئڊي منهنجي مٿان لٽائيندا رهيا.‘‘
’’هاڻي پوري پريوار جو پيار ملندو، پر پائي پائي تي ويندي.‘‘
ستيش سنيتا هڪ ٻئي کي هار پاتو. ڪيڪ ڪٽيائون، پهريائين ٻنهين سڌير کي ڪيڪ کارايو. سڌير ممي ڊئڊيءَ کي ڪيڪ کارايو. پوءِ ڪمارس هڪ ٻئي کي ڪيڪ کارائڻ لڳا.
آرڪيسٽرا ميلوڊيس ڊئيٽ ڇيڙيو، ’’سؤ سال پهلي مجهي تُم سي پيار ٿا، مجهي تُم سي پيار ٿا، آج ڀي هئہ اؤر ڪل ڀي رهيگا، صديون سي تُمسي ملني ڪي لِيئي جيئا بيقرار ٿا، جيئا بيقرار ٿا، آج ڀي هئہ اؤر ڪل ڀي رهيگا....‘‘
دل بہ عجيب شيءِ آهي، دل پوءِ چاهي اَمير جي هجي يا غريب جي. جڏهن کان سڌير آيو هو، گايڪا سنجنا يڪ ٽڪ کيس نهاري رهي هئي. سنجنا جو مڌُر آواز گارڊ گفتيڊ هو، اَهڙي ئي سندس خوبصورتي گارڊ گفتيڊ هئي. سنيل وري انائونس ڪيو- دوستو اڄ ڊيئر سڌير ڪمار جي جنم جي ٢١ سالگرهہ آهي. واڌايون. سيني واڌايون ڏنيون. آشيرواد ڏنو، ڪيڪ ڪاٽڻ جي رسم پوري ٿي. آرڪيسٽرا حرڪت ۾ آيو. سنجنا دل جي چاهت مڌر تراني ۾ بيان ڪئي.
’’تُجهي اؤر ڪيا دون مئن دل ڪي سوا.‘‘
’’تُمڪو هماري عمر لگہ جاءِ. تُم ڪو هماري عمر لگہ جاءِ.‘‘ سنيل سڌير جي ڪن ۾ چيو، ’’اڄ ئي بالغ ٿيو آهين. اڄ ئي دل جو تو ملئي، قبول ڪر، موقعو بہ آ، ماحول بہ، ہہ رنگہ آئي ارينج ڪري ٿو ونان. سڌير نطر کڻي سنجنا ڏي نهاريو. سنجنا نهال ٿي ويئي. سڌير نظر هٽائي ڇڏي. ستيش سنيل کي سڏي پڇيس، ’’ڇا پيو سڌير کي چئين؟‘‘
’’ڊئڊي چيومانس، ’’اڄ دل جو تحفهِ تو ملئي، قبول ڪر، موقعو بہ آ،

ماحول بہ، ہہ رنگہ اريئنج ڪري ٿا ونون.“

سنيش چيس، ”هاڻي ڪمارس وٽ ڪوئي ڪم ڏنڊو رهيو ناهي، بس دل ڏيڻ ونڻ جو ڪاروبار ئي بچيو آهي ڪرڻ لاءِ؟“

”ڊئڊي فرصت ۾ اِهو ڪم ٿي وڃي تہ قيمتي وقت جي بچت ٿي ويندي نہ.“ سنيش ۽ سنيتا سنجنا ڏانهن نهاريو. سنيتا کي سنجنا مئنچ لڳي. پر خاموش رهي. سنيل اِسٽيج تي وڃي سنجنا کي ڏيري سان چيو، ”دل هڪ ئي دفعو ڪنهن کي پيٽ ڪبي آ، بار بار نہ. اِهو گيت وري ڪڏهن نہ ڇيڙجانءِ. اِرادو اَٽل اَٿي تہ ڪاميابي ضرور ملنديءِ.“ سنجنا پلڪون جهڪائي ڇڏيون.

سنيل وري مائيڪ سنڀاليو- ”دوستو هينئر جيڪو ڪيڪ ڪٽبو اُهو توهان ضرور ٽيسٽ ڪجو. اِن ڪيڪ ۾ توهان کي ٽن فليوَر جو سواد ايندو. اُهي ٽي فليوَر آهن. وسڪي، جن ۽ رم. سريش اُنان ئي ٽٽف اولاريس. سڀ ٺهڪ ڏيئي کلڻ لڳا. سريش سيما سنجيہ ۽ سنجيوَ جو هڪ هٿ پڪڙي ڪيڪ ڪاٽيو. هڪ ٻئي کي کارائڻ ڪانپوءِ ويٽر کي ڏيئي ڇپائون تہ ننڍا پيس ڪري مهمانن کي کارائين. پيئڻ کائڻ جو دؤر هلندو رهيو. واتاورڻ ۾ هڪ ڪورس گيت گونجڻ لڳو. ”تُم جيئو هزارون سال، سال کي دن هون پچاس هزار، هئپي برٿ ڊي ٽوُ يوُ، هئپي برٿ ڊي ٽوُ ڊيئر.“ سنجيہ سنجيوَ هئپي برٿ ڊي ٽوُ يوُ.“

گيت پورو ٿيڻ ڪانپوءِ سنيل چيو- ”هڪ اناؤنسمينٽ اجا باقي آهي. اُها ڊئڊي ڪندا. مائيڪ سنيش ڪمار کي ڏيئي پاڻ وڃي سنڌيا سان گڏ ويهي رهيو. سنيش سنيتا کي وٺي سنيل جي پرسان ويو، روشنلال ۽ رُڪمڻيءَ کي بہ اُتي سڏ ڪيائين، سريش سيما بہ ٻار گود ۾ کڻي اُتي آيا. سنيش اناؤنس ڪيو- ”دوستو اَڄ نور چشم، جگري سنيل ڪمار جو مڱڻو شريمتي رُڪمڻي ديوي ۽ شري روشنلال جي ڪنيا ڪماري سنڌيا سان ڪري رهيا آهيون. اڄ ئي رنگہ سيريمنيءَ جي رسم بہ پوري ڪري رهيا آهيون.“

سنيل ۽ سنڌيا هڪ ٻئي کي مُنڊي پاتي. هڪ ٻئي کي مالها پاتي. ڪيڪ ڪٽيائون. وڏن کي پيري پيئي آشيرواد ورتائون.

سريش ڪمار شئمپين کولي هوا ۾ اُڏائي، رات کي پچائڻ لڳو، گائڪن مڌر مادڪ ترانو ڇيڙيو.

”يي رات ڀيگي ڀيگي يي مست فضائين،
اُٺا ڌيري ڌيري وو چاند پيارا پيارا،
ڪيون آگ سي لَٽا ڪي کُم سُم هئه چاندني،
سوني يي نه ديگا، موُسم ڪا يي اِشارا.“

رات پڇندي رهي، گلا تر ٿيندا رهيا. آسمان ۾ چندرما بادلن سان اکيوُٽ ڪيڏندو رهيو. دلين جي ڌڙڪن تيز-مڌيم ٿيندي رهي. فضا ۾ ترانا گونجندا رهيا. سنجنا پنهنجو پيار گيتن ۾ اوتيندي رهي. سڌير پيار جي اِشارن کان باخبر هوندي به بيخبر رهيو.

دوستو، ڪمارس جو قصو اِتي ڪوتاهه نه ٿيو. قصو ته ڪمارس جي يندڙ ڪيترين پيڙهين تائين جاري رهندو.

فلحال آءٌ اِتي ورام ٿو لڳايان.

- امر گوپالاڻي

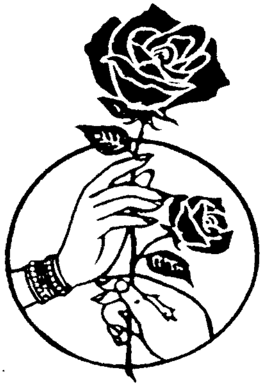

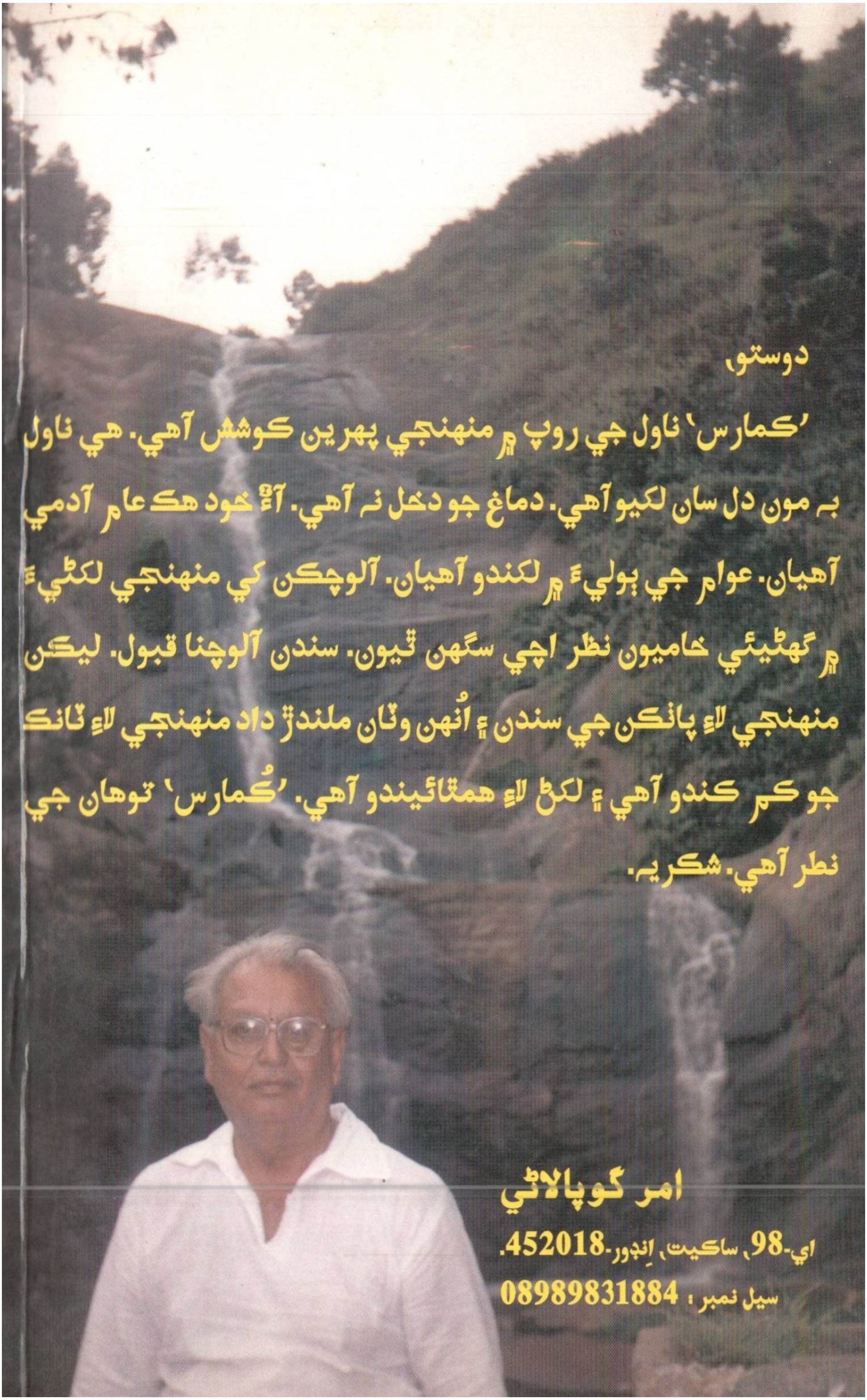

دوستو،

’ڪمارس‘ ناول جي روپ ۾ منهنجي پهرين ڪوشش آهي. هي ناول ٻه مون دل سان لکيو آهي. دماغ جو دخل نه آهي. آئون خود هڪ عام آدمي آهيان. عوام جي ٻوليءَ ۾ لکندو آهيان. آلوچڪن کي منهنجي لکڻيءَ ۾ گهڻيئي خاميون نظر اچي سگهن ٿيون. سندن آلوچنا قبول. ليڪن منهنجي لاءِ پاٺڪن جي سندن ءِ اُنهن وٽان ملندڙ داد منهنجي لاءِ ٽانڪ جو ڪم ڪندو آهي ءِ لکڻ لاءِ همٿائيندو آهي. ’ڪُمارس‘ توهان جي نظر آهي. شڪريه.

امر گوپالاڻي
اي-98، ساڪيت، اِندور-452018.
سيل نمبر : 08989831884

پڙھندڙ نسُل . پَ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ” اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻڪ ”لُڙهندڙ نسُل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، ڇُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، ٻاڙي، ڪاٺو، ٻاجوڪڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان کڻي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهَڻ ۽ هِڪ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسُل (پَنَ) ڪا به تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو به صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعوىٰ ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اُهو ڪُوڙو آهي. نه ئي وري پَنَ جي نالي کي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اُهو بِه ڪُوڙو آهي.

جهڙيءَ طَرَح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نَسُل وارا پَنَ بہ مختلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، پَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. بين لفظن ۾ پَنَ کا خُصوصي ۽ تالي لڳل کِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ هِڪَٻِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَنَن پاران ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز ڪرڻ کان پو ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَنَن سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پَنَن کي ڪُليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَسَ پٽاندڙ وڌِ کان وَڌِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪَنهن بہ رُڪاوٽَ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، چاڻ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ جڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جَڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛

ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موتي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالهہَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهہ نيلا پيلا آهن؛

گيتَ بہِ جڻ گوريلا آهن........

... ...

هي بيتُ اَٿي، هي بَم- گولو،

جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،

جنهن رِڻ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اڄڪلهہ جي پاڻ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ ”هاڻي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو“ ناداني ءَ جي نشاني آهي.

پَڙهڻ جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪچي ٿيندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڄڪلهہ ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَرَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن ڪي پڙهي سماجي حالتن ڪي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پَڙهندڙ نَسُل جا پَنَ سيني ڪي چوء چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن ڪي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ ڪي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن ڪي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا. بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ ڪي مون ياڪي پائي چيو ته ”منهنجا ياءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)